

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

İlhami GÜLER

Evrensel Ümmetçiliğe Doğru

–Türkiye İslamcılığının Eleştirisi–

Ankara Okulu Yayınları: 211

© Ankara Okulu Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.

Dizgi, kapak: Ankara Dizgi Evi

Baskı, cilt, kapak baskısı: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Birinci basım: Mayıs 2016

ISBN: 978-605-9281-17-1

Ankara Okulu Yayınları

Şehit Mehmet Baydar Sokak 2/A Maltepe/ANKARA

Tel: (0312) 341 06 90 Faks: (0312) 341 06 95

web: www.ankaraokulu.com

e-mail: ankaraokulu@ankaraokulu.com

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Evrensel Ümmetçiliğe Doğru

–Türkiye İslamcılığının Eleştirisi–

İlhami GÜLER

Ankara Okulu Yayınları

Ankara 2016

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

Sunuş Yerine	
Rahmaniyetin Tecellisi Olarak Siyaset ve Devlet	7
Ulus-Devlet/Milliyetçilik ve İslamcılığın Alternatifi Olarak “Evrensel İslami Siyasal Ümmetçilik”	11
İlahî Kelam ve İnsani Dram Arasında İslami Şiddet	17
Mekke’nin Manhattan’a, Kâbe’nin Puta Dönüşmesi.....	27
İtikat ve İbadet Merkezli Cemaat-Parti Muhafazakârlığı ve Ahlak/İslam İlişkisi.....	31
“Demokratik Vatandaşlık” Yerine	
Etnik ve Mezhepçi Kimlik Siyasetine Teslim Olmak.....	37
Yanlış Bir Kavramsallaştırma Olarak “İslamofobi”	41
Vicdansız Dünyamızda İslam’ın “Vicdan” Haline Gelmesi ve Vicdanın Kendi Kendini Kandırması	45
Mevcut Düşmanlığı ve Savaş Durumunu Aşmanın Ahlaki Yolu Üzerine	51
Kürtlerin Ahlak Sorunları	55
Parlamenterizm, Başkanlık ve Öz Yönetim Tartışmasında “Sağduyu” Yalanı	59
“Toplumsal Birliğin” Ayak Bağı Olarak “Milli Birlik” Davası	63
Yerlilik-Millilik ve Vatan Hainliği Tartışmalarına Katkı	69
“Hikmet-i Hükûmet” ve Kamu/Devlet (Miri) Mali Çalmanın Meşruiyet Tarihi ve Teolojisi Üzerine	73
Dinsel-Etnik Kimlik Siyasetinden Vatan ve Vatandaşlığa Dayanan Bir Etnik Kimlik Siyasetine	81

Türkiye’de Dört Farklı Kimliğin Gönüllü Olarak “Biz” Diyebilmelerinin Ahlaki Raconu Üzerine	87
Devlet, Parti, Lider, Bayrak, Vatan ve Millet Kavramlarının “Put”laşması	91
Domuzun Şeytanlaştırılması ve Dinin Dogmalaştırılması	101
Nedenler ve Sonuçlar Arasında “Terör”ü Anlamak	103
Türkiye’nin Bugünü Üzerine Tezler	107
Hukuk ve Dikta Arasında Türkiye	111
Tek-Başlılık/Başkanlık veya Çift-Çok Başlılık Tartışmalarına Teolojik Katkı.....	115
Yaşlı D(C)in Şişeden Çıktı.....	121
Ak Parti Ümmetçiliğinin Kriterleri Üzerine.....	125
Ak Parti’nin/T. Erdoğan’ın “Paralel Yapı” ve “PKK/KCK” Tarafından İki Kere Kandırılmasının Ahlaki-Politik Analizi.....	131
Ak Parti’ye Dost Tavsiyesi	137
Hükûmetin/YÖK’ün İlahiyatla İmtihanı.....	141
Öldürme Yerine “Sav-Atışma/Savaşma” ve Sağduyu.....	145
Suriye: İnsanlığın Turnusolü	149
“Şeb-i Arus” Törenleri ve Mevlana’nın Politik Bir Meta Olarak Kullanılması	153
Medyanın “Şeytan”lığı.....	161
Türkiye’yi Tutacak Yeni Anayasanın “Ruhu” Üzerine	163
Semiha Kavak ile Söyleşi (Varidat)	167
Dizin	171

Sunuş Yerine

Rahmaniyetin Tecellisi Olarak Siyaset ve Devlet

Devlet, toplu halde yaşayan insanların güvenlik, adalet ve refah ihtiyaçlarından doğmuştur. Bu ihtiyaçlar da sınırları olan bir yerde, şehirde ve ülkede siyaset aracılığı ile yerine getirilir. Dinin temel problematiği iman-küfür, adalet ve zulümdür. Siyasetin formel, temel problematiği dost ve düşman ayrımıdır. İslam’a göre devlet vazifelerini yerine getirirken (siyaset) dost-düşman ayrımını adalet ve zulme göre yapar. Diğer siyasetler bu ayrımı dine (teokrasi), dile/ırka (ulus-devlet) veya çıkara (kapitalizm) göre yaparlar.

Allah, Rahman ve Rahim’dir. Rahman sıfatı ile Allah, yeryüzündeki hayat düzenini, insanın “denenme” sürecini “adalet” ilkesine göre yürütür. Rahim sıfatı ile de dünyada ve ahirette inanan insanlar ile özel ilişkiye girer. Rahim sıfatı ile müminlere muamele etmesi, denenmenin rahmani-yetin tecellisi olan “adalet” ilkesine bağlı düzenini bozmaz. Müslümanların kuracağı “devlet” düzeni, Allah’ın Rahman sıfatının yeryüzündeki tecellisidir. Müslümanlar kendi aralarında birbirlerine karşı Allah’ın Rahim sıfatı ile muamele edebilirler; kâfirlere ve zalimlere karşı muameleleri “Rahman” sıfatının tecellisi (adalet) ile olur (48/29). Rahmaniyet, dünyada şöyle tecelli eder: *“Kim dünyanın acil menfaatlerini isterse, dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadar verimiz...; kim de ahireti talep eder ve onun için çalışır ise, onun hakettiği karşılık da verilir; Rabbinin lütfu, onlara da bunlara da yasaklanmış değildir.”* (17/18-20). Müslümanların yönetiminde olan devlette *“Dinde (iman, ibadet, bireysel ahlak) zorlama yoktur.”* (2/256). Kur’an hukukunda

ise, her toplumda/devlette olduğu gibi, adaletin ve kamu maslahatının gereği olarak zorlama (hukuk) vardır. İslam, ne seküler (dinsiz) bir devlet ne de dinî bir teokrasi önerir. Din/İslam ile devlet arasındaki ilişki ne “kardeşlik” ilişkisi ne de devlet dinin “uzantısı”dır. Dinî devletin de dinsiz devletin de sicili insan hakları açısından temiz değildir.

Devlet, dinin/İslam’ın önerilerinin bir kısmını (adalet) yerine getiren şeffaf bir aygıttır. Devlet olmadan da İslam’ın bir kısmı (iman, ibadet ve bireysel ahlak) yaşanır. Müslüman olmak için devlet zorunlu değildir. Siyaset ve devlet adil, güvenli ve refah içinde bir toplum kurma ideali olarak İslam’ın bazı değerlerinin pratize edilmesidir. Devlet, memlekette/sınırlar içinde yaşayan, dili-dini-kökünü ne olursa olsun, bütün vatandaşlarına karşı eşit mesafede (yakınlıkta-uzaklıkta)dir. Devlet ve siyaset, kendi sınırları dışındaki insanlar ile de (dış politika) adalet açısından ilgilenir.

Laiklik, dinden doğabilecek tehlikelerin önüne geçebilir; ancak milliyetçilik/ırkçılık (ulus-devlet) dininden doğan insan harcamaları ve zulümler, iki asırdır devam ediyor. Milliyetçilik dininden de laikleşmemiz gerekiyor. Devlet, hasbelkader çoğunluk olan etnik grubun/ırkın malı/manivelası değildir. Çoğunluğun dilinin “resmî dil” olması, ayrı bir mevzudur; maslahat icabıdır. Devlet ve siyaset, ülkedeki bir etnisite/ırk/dil adına kurulup yapılmamalı. İnsanlar dini, dili ve çıkarı aşarak devlet idaresinde “rahmaniyet” derecesine ulaşmalılar artık. Seküler, milliyetçi, liberal, kapitalist, demokratik “ulus-devlet”, iddia ettiği evrensel, adil “hakem” rolünü, dayandığı metafizikten (agnostisizm veya nihilizm) ve dost-düşman ayrımı kriterlerinden (çıkar-milliyetçilik) dolayı yerine getirememiştir. Rahmaniyet metafiziği, buna müsaittir. Devletin dini adlettir.

İslami açıdan, siyaset yaparken Tanrı'ya, Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e açıktan, aleni atıf yapmak, bunların "adına" konuşmak/davranmak din istismarı, dogmatizm, totalitarizm ve bunların akabinde "iç-savaş" çıkarma potansiyeli taşıdığı için (tarihsel olarak bunun Hıristiyanlıkta ve İslam'da epeyce örneği mevcuttur) doğru değildir. Batı'da "laiklik" çözümü bundan doğmuştur. İslam'ın (veya başka bir dinin) değerlerine inanabilirsin; onları ayakta tutmaya çalışabilirsin; ama, onlar "adına" konuşmaya, mücadele-ye, münakaşaya girilmemeli; çünkü, oradan çıkış yok. Bizim önerdiğimiz "Evrensel İslami Ümmetçilik", bütün bu handikapları aşma teşebbüsüdür.

Ulus-Devlet/Milliyetçilik ve İslamcılığın Alternatifi Olarak “Evrensel İslami Siyasal Ümmetçilik”

Alman hukukçu düşünür Carl Schmitt, siyaseti estetik (güzel-çirkin), ahlak (iyi-kötü) ve ekonomi (kâr-zarar) de olduğu gibi içerikten bağımsız, formel olarak “dost-düşman” kavramları ile tanımlar. Siyasal düşman, yabancı ve ötekidir.¹ Antropolojik olarak bu tanım doyurucu ve oldukça kapsayıcıdır. Tarihsel pratiğe baktığımızda “dost-düşman” formlarının içeriğinin: 1- Etnisite/kavim/kabile-ırk/dil, 2- Din-mezhep, inanç, ideoloji, 3- Çıkar, 4- Ahlak kriterlerinin biri veya birkaçı tarafından doldurulduğunu görürüz.

Kur’an’a baktığımızda bu toplumsal yapıların oluşumları doğal olarak toplumsal düzlemde onaylansa da siyasal bağlamda “dost-düşman” ayrımının meşruiyetinin “ahlak” (adalet-zulüm) ile içeriklendirilerek baştan sona kadar korunduğunu görürüz. Kur’an’da din/iman da nihayetinde Allah’a karşı Ahlaki bir tutuma indirgenir. Şöyle ki, Allah’ın nimetlerine karşı şükran duygusu ile ona “iman” edenler onun “dostu (veliyullah)”; bu nimetlere karşı “nankörlük (küfür)” gösterenler ise, O’nun “düşmanlarıdır (aduvvullah)”. Kâfirler, müminlere “düşman” olmadıkları müddetçe, uluslar-kavimler, kabileler arası hukuka (antlaşma/ahit-akit) göre barış içinde eşit ilişkiler kurulacak topluluklardır. Müslümanlara karşı zulmedenler (işkence, sürgün, öldürme, sömürme...), Müslümanların düşmanları; bunlara kalkışmayanlar ise, kendileri ile “adalet (eşitlik, hakkaniyet)” ilkesine bağlı olarak aynı yurttan da hukuki sözleşmeli olarak birlikte (biz olarak) yaşanacak gayrimüs-

limlerdir. Aynı anda hem kâfir hem de zalim olanlar, hem Allah'ın, hem de Müslümanların düşmanlarıdır; kâfir olup, insanlara-Müslümanlara zulmetmeyenler, Müslümanların düşmanı değildirler; zulmedenler, Müslümanların düşmanıdır. Aynı inancı paylaşan müminler, dinî anlamda bir "millet"tir; sözleşmeli/anayasal olarak birlikte (aynı yurttan/ülkede) olan müslim-gayrimüslimler ise, siyasi bağlamda maslahata dayalı bir "ümme (dost-biz)"tir.

Bu bağlamda Hz. Muhammed'in Medine'de (yurt/ülke) yaptığı "vatandaşlığı" kuran "toplum sözleşmesi" örnek bir uygulamadır. Emevilerden itibaren, gayrimüslimlere tanınan "zimmilik" statüsü ise, gayri İslami bir uygulamadır. Gayrimüslimler, savaşa alınmadıkları için ödedikleri "cizye" vergisi, hakkaniyete uygundur; oysa bu sözleşmede gayrimüslimlere -Müslümanlara zulmetmedikleri halde- adalet ters olarak "ikinci sınıf" insan muamelesi yapılmıştır. Halbuki, onların gayrimüslimliği (küfür) Allah ile ilişkileri bağlamında özel bir sorundur; Müslümanları ilgilendirmez. *Dinde zorlama yoktur (2/256). Sizin dininiz size; bizim ki de bize (109/6)*. Tarihsel pratikte ve bugün dinî/İslami "ümmeçilik", yanlış bir şekilde "iman kardeşliği" üzerine kurulmuştur. "Tek vatan, tek millet, tek bayrak, tek devlet" mottosundaki "millet" kavramı, ister modern "ulus=nation" anlamında olsun; isterse Kur'an'daki anlamı ile "aynı dinin müntesipleri, müminler topluluğu/iman kardeşliği" olsun, sayısal bağlamda devlet-yurt/ülke kurmanın, siyaset yapmanın, birlikte yaşamının kriteri olarak yanlış. Görüldüğü gibi, bu ideolojide "dost-düşman" ayrımı din-iman üzerinden kurulmaktadır. Seküler liberal- milliyetçilikte ise "dost-düşman" ayrımı etnisite (ırk/dil) veya çıkar üzerinden kurulmaktadır. Örneğin: Evrensel İslami siyasal ümmetçi bir perspektiften vatandaşlarının bir bölümü "cami"yi, bir başka bölümü de "cemevi"ni ibadet mekânı olarak kabul ediyorlar ise, devlet bunu ta-

nır; ayrımcılık yapmaz. Devletin misyonu “hidayet” değil, “adalet”tir.

2/Bakara 191-194 ve 8/Enfal 39. ayetler, Müslümanlar ile müşrikler arasındaki “savaş durumu”nda Müslümanların misli ile mukabelede bulunmalarını ifade eder. Savaşın gerekçesi, müşriklerin zalimliğidir. 2/193 ve 8/39. ayetlerde “*Zulüm/baskı/işkence (fitne) kalmayuncaya ve din (seçimi) Allah (için) oluncaya kadar onlarla savaşın; onlar savaşmaya son verdiklerinde, siz de son verin. Düşmanlık, sadece zalimlere karşıdır.*” denmektedir. 194. ayette ise, süresi boyunca savaşmanın yasak olduğu “haram aylar”ın karşılıklı olduğu; eğer müşrikler, bu aylarda Müslümanlara saldırırsa, onların da karşılık vermelerini ifade ediyor.

Ebu Hanife ve takipçisi İmam Maturidi savaşın gerekçesini (dost-düşman) zulüm/işkence/saldırganlık (fitne) olarak görürken; Şafii-Arap müfessirler, ayetlerde geçen “fitne” kavramına Kur’an’da hiç kullanılmayan, ikincil ve mecaz anlamlar olan “şirk-küfür” anlamını vererek, savaşmanın gerekçesini (dost-düşman) “küfür” olarak yorumlamışlardır. Yorumlarında bir de “Ben, insanlar “Lailahe illallah” deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum.” diye bir de hadis zikretmektedirler.² Bu hadisin “*Dinde zorlama yoktur.*” (2/256) ayeti ile çelişik olduğu, gayet açıktır. Fakihlerin, dış politikanın temeli olarak geliştirdikleri, “sürekli savaş hali” anlamına gelen “darü’l-harp” kavramı, aynı mantık tarafından üretilmiştir. İslam tarihi boyunca ülke işgal etme anlamına gelen “feth ve cihat” pratiği, meşruiyetini bu yorumdan almıştır.

Burjuva sınıfının öncülüğünde gerçekleştirilen modern toplum projesi/ulus inşası, “tek ulus, tek ülke” ilkesine

2 Bağavi, *Mealimu't-Tenzil*, Beyrut 1995, I/162; İbnu'l-Arabi, *Ahkamu'l-Kur'an*, Beyrut 1988, I/155; Beyhaki, *Ahkamu'l-Kur'an li'l-İmam eş-Şafii*, Beyrut 1990, 393; Kurtubi, *Cami'ul-Ahkam*, Kahire 1935, II/354; Maturidi, *Tevilat'l-Kur'an*, İst. 2009, I/377. <https://rantey.org>

dayanıyordu. Amaç, burjuva sınıfının hakimiyetinde bulunan diğer etnik farklılıkları ezerek, öğütterek, asimile ederek ortadan kaldırmaktı.

Bir devlet sınırı içerisinde geriye sadece tek bir dile, tek bir kültüre, tek bir tarihî hafızaya ve tek bir bağlılığa yer veren oda kalmıştır. Burjuva sınıfının dışındaki etnik-dinî topluluklar, yeni ulus-devletin sunduğu milliyetçilik ve liberalizm yüzleri arasında hiçbir temel farkın olmadığını gördü; milliyetçilik ve liberalizm farklı stratejiler tercih etti; fakat, benzer sonuçlara yönelik gayretler gösterdi. Topluluklar için onların planları dışında ya da kendi kendini idare yaklaşımları sağlayacak bir boş alan yoktu. Tek uluslu milliyetçi bakış açısı ile özgür ve bağımsız vatandaşlardan oluşan liberal bir cumhuriyet modeli içerisinde de topluluklara yer yoktu. Ulus-devletin iki yüzünden (milliyetçi-liberal) hangisi geleceğe bakarsa baksın, gördükleri sadece ara güçlerin muhtemel düşüşüdür. Bu proje, etnik azınlıklara acımasız bir tercih bırakmıştır: asimile olmak veya yok olmak. Yani aslında kültürel kimlik farklılıklarından gönüllüce feragat etmek yahut zorla ellerinden alınmak. Her iki alternatif de aynı sonuca çıkıyor... Asimilasyon için yapılan baskıların amacı diğerlerini farklılıklarından mahrum bırakmak. Milletin geri kalanından farksız bırakmak için, ulusal kimliğin tekil yapısında onları sınıflandırmak, hazmetmek ve çözmek.³

Görüldüğü gibi, Batı'da gerçekleştirilen "laiklik" ilkesi, Kilisenin despotizmine karşı dinî topluluklara özgürlük temin etmiş olsa da; milliyetçilik ve liberalizm, etnik farklılıkları ortadan kaldırmıştır. İslam ise, metafiziği ve toplumsal sözleşme teorisi açısından hem dinî, hem de etnik farklılıkları bir arada tutmaya elverişlidir. Ancak, son yüz yılda Mısır'da oluşan "İhvan-ı Müslimin", Pakistan'da oluşan "Cemaat-ı İslami" ve Türkiye'de oluşan "Milli Görüş" adlarındaki "İslamcı" hareketler, tarım toplumlarında

3 Bauman, Zygmunt, *Akışkan Modern Toplumda Kültür*, çev. İ. Çapcıoğlu-F. Ömek, 2015 Ankara, 84 ve 85.

oluşturulmuş “şeriat” kategorisi ve imparatorluk zamanlarındaki “zimmilik” statüsü yorumundan vazgeçemedikleri için, bu elverişliliği görememişlerdir. Bu hareketler, demokrasiyi, “şûra” kavramı ile meşrulaştıramadıkları gibi; laikliği de ayet ve hadise (kaynaklara) aleni atıf yapmadan –çünkü aleni atıf dogmatizm, fanatizm, despotizm ve iç savaş potansiyeli taşır– ahlaki-akli ve “dia-kritik” (diyalojik ve eleştirel) olarak yani gerekçeli olarak yasama yerine salt “dinsizlik” olarak algılamışlardır.

“Dillerin ve renklerin farklı olması, Allah’ın iradesi ile” (30/22) oluştuğuna göre, bir ülkede/yurtta/vatanda yaşayan/yaşamak zorunda olan/kalan farklı etnisite ve dinden insanların ortak, rızaya dayalı, eşit onura sahip “vatandaşlar” olarak yaşamaları gerekir. Ulus-devlet “sınır”larının neredeyse tamamının rıza ile değil, zorla-güç (boyun eğdirme-eğme) ile çizildiği bilinmektedir. Ümmetçi devlet yapılanmasında hakkaniyet/eşitlik ve adaletten dolayı “yönetim” sorunu olamayacağına göre, ülkede yaşayan halkların iletişim (maslahat) için çoğunluğun dilinin “resmî dil” olması, hakkaniyete uygundur. Makul çoğunlukta olan azınlıkların eğitim dilinin, ana dille olmasında bir sakınca yoktur ve azınlıkların hakkıdır. Böylece “öz/özerk-yönetim” veya bölünme gerekçesi, ahlaken ortadan kalkar. Böyle bir yapıda kimlikler, birbirlerini tehdit olarak değil; karşılıklı etkileşim içinde, eşit “yurttaş/vatandaş”lar olarak görürler. Birlikte biz/dost olmanın racunu, uzlaşma ile oluşturulmuş evrensel ahlaka dayalı hukuktur. Her “öteki”, yurttaş olmayan, “düşman” değildir; düşman öteki, zalimlerdir.

Önermelerin (fikirlerin/ideolojilerin) çeşitli olması, bizi rahatsız etmemeli. Çünkü, çeşitliliğe katılan her yeni önerme, bir fırsatı gözden kaçırma tehlikesini yahut bir olasılığın gerçek belirtisini önemsiz görme durumunu azalttığı için hoş karşılanmalıdır. Bir önermenin değeri, onu kimin oluşturduğuna,

yahut kimin deneyimine ait olduğuna bağlı olmamalı ve en iyi çözümlerin “bizim” tekelimizde olduğunu düşünmemeliyiz. Açıkça ifade etmek gerekirse, yukarıda söylenenlerden hareketle burada biz tüm önermeleri eşit değerde ve seçilmeye değer olarak kabul edeceğiz anlamına gelmiyor. Kaçınılmaz olarak, bazıları diğerlerinden daha iyi (doğru) olacaktır. Basitçe bu, mutlak kanaatleri kabul ve katı cümleler paylaşmak konusunda hazırlıksız olduğumuz anlamına gelir. Faydalı ve gerçekten değerli fikirlerin, ancak tüm farklı seslerin olduğu gibi kabul edildiği, bütün olası eleştirileri ve kabullerin iyi niyet ve itimat ile yapıldığı çoklu bir diyalog ortamında sağlanabileceğini, hepimiz kabul ederiz. Başka bir ifade ile kültürel farklılığı kabul etmek, bir son değil; bir başlangıçtır.⁴

İlahî Kelam ve İnsani Dram Arasında İslami Şiddet

Barışın iki anlamı vardır: 1- Kategorik barış: hiçbir koşulda şiddet kullanmama. 2- Koşullu barış: şiddete maruz kaldığında/gerektiğinde şiddet kullanma, saldırgan olma, hukuk ve antlaşmayı tercih etme. Kurucu tecrübeleri itibari ile Hinduizm/Budizm, Habil'in ve Hz. İsa'nın tutumları ve mistisizmler (tasavvuf) birinci kategoriden dinler. M. Gandhi (Hinduizm/Budizm) ve N. Mandela (Hristiyanlık), "barış" dinlerinin çağımızdaki "güvercin" temsilcileridir. F. Gülen, küresel yüzü Gandhi, iç yüzü Humeyni olan bir figürdür. Demek ki İslam'dan "barış güvercini" değil; şahin bakışlı Humeyni, Ömer Muhtar, Şeyh Şamil, ...vb. "kartal"lar türüyor.

Yahudilik ve İslam ise, ikinci kategoriden dinlerdir. Bunlara "adalet" dinleri de denir. İsrail Devleti, Selefî/Suud isyanı ve İran Devrimi (Humeyni) ve radikal Sünni İslam, ikinci iddianın çağdaş örnekleridir. Yahudilik, Hz. İsa/İncil ve İslam, aynı dinin fraksiyonları oldukları için, Hz. İsa'daki kategorik barış söylemini, Yahudiliğin sapıtılarak aşırı düzeyde sertlik ve şiddete kaydırılmasına karşı bir yumuşatma/"rahmet-refet" (57/27) çabası olarak -Ruhbanlığı sonradan kendileri icat ettiler- görmek gerekir; yoksa, Tanrı'nın bir politik tutarsızlığı olarak değil. Kur'an'da şiddete ve kötülüğe karşı affetme ve iyilik ile mukabelede bulunma, gerçekleştirilmesi son derece zor istisnai bir tür "yüce gönüllülük (min azmilumur)" olarak tavsiye edilir. Bu tutum, şiddet/savaş hakkında Allah'ın "aslı görüşü"dür. Ancak, normal uygulama "adalet", yani misli ile mukabele/infisil olma ve ya <https://kuranstir.com> (42/40-43).

Kur'an'ın "hakikat" anlayışı, hayatın diyalektiğine bağlı olarak "ikili/mesani" olduğu için (39/23); barış, sevgi, merhamet kadar; adaleti ve insanın gelişmesini sağlamak için savaş/şiddet/zor da benimsenmiştir. Bu tutum ise, Allah'ın "resmî görüşü"dür. Bundan dolayı usulcüler, cihadın içerdiği "kıtal"ı "bizatihi" iyi değil; "li ğayri zatihi" yani büyük bir iyiliği-maslahatı temin etmek için zorunda kalınan "kötülük"ün meşruiyeti olarak görmüşlerdir.

Kur'an'da şiddet: 1) "İlahî" şiddet, 2) "İnsani" şiddet olmak üzere ikiye ayrılır. Peygamberlik tarihi, bir nevi ilahî şiddet/helak (katliam-intikam) tarihidir. Allah şedidulikab, seriulhisap, kahhar, kavîyyulaziz, cabbar ve zu-intikam sıfatları ile sürekli işbaşındadır. Peygamber gönderdiği toplumlar, peygamberlerden mucize talebinde bulunurlar; Allah da onlara mucizeler verir; daha sonra da bu halklar peygamberlerini yalanlayıp; alay ederek onları kahin, şair, mecnun ve sihirbazlıkla suçlarlar. Allah da onları yerle bir eder/yerin dibine geçirir: *"Onlar, bizi kızdırdılar/tepemizi attırdılar (felemma âsefna); biz de onlardan intikam aldık."* (43/55). Sonuç olarak şiddet, ilahî pedagojinin daimi bir parçası olmuştur. Bu tutum *"Biz onlara zulmetmedik; onlar, kendi kendilerine zulmettiler."* (11/101) diye savunulmuştur. Tevrat'ın Tekvin bölümünde Hz. İbrahim'in, Ad ve Semud (Sodom ve Gomore) kavimlerine uygulanan şiddeti orantısız bulduğu kaydedilmiştir (Tekvin, 18/22-33). Aynı itiraza, Kur'an'da 11/Hud suresinin 74-76. ayetlerinde değinilmiştir. Bütün bunlar, insanın Allah'ı kendi aleyhine olacak şekilde şiddete çağırması/tahrik etmesi ile vuku bulmuştur: *"E turidune en tecalu lillahî aleykum sultanen?"* (4/144)

İlahî şiddetin bir parçası olan, dünyada istigna/istikbar, küfür ve dalalet içinde olanlara, yani Kur'an'a ve ahirete inanmama "suçu"nu işleyenlere ceza olarak takdir

edilen ahiretteki “cehennem” denen “işkencehane”de suçlulara “uygun/münasip/hakedilmiş (cezaen vifaken)” olan ebedî olarak yakılma ve bağırsakları paramparça edecek kaynar su ve irin içirme (47/15, 78/25-28) vb. “işkenceler (azabun azim/azabun ğaliz)” de bu gün bizim vicdani kapasitemiz tarafından haddinden fazla/orantısız olarak görülmektedir. Mahkumlarının, reva görülen muameleden kurtulmak için dünyayı içindekiler ile beraber “fidye” olarak vermeye razı olduğu; bazılarının “*Keşke toprak olsaydım!*” (78/40) dediği işkence cezasının, Allah tarafından “adil” olduğu ve buradaki hiç kimseye asla zulmedilmediği bildirilmiştir (10/54).

Bugünün insanlık vicdanı, “işkenceyi” –işlediği suç ne olursa olsun– ceza türü olarak kabul etmemektedir. Bazı alimlerin yorumladıkları gibi, bunun, o günün ceza algısına uygun olarak vuku bulmuş bir “tehdit (ve’id)” olması mümkündür: Nitekim, “*Biz, Kur’an’da tehditleri sıraladık ki, onlar sakınsınlar ve öğüt alsınlar.*” (20/113) ifadesi, bu doğrultuda yorumlanabilir. Ayrıca, önceki kavimlerin “yerle bir edilmesi”nden bahsedildikten sonra; “bunun benzerinin” muhatap kâfirler/Hz. Muhammed’i Mekke’den çıkaranlar için de mümkün olduğu tehdidi savrulmuştur (47/10, 13). Hatta bununla yetinilmeyip, “kıyamet (es-saat)”in alametlerinin belirttiğinden bahsedilmiştir (47/18). Sonuç olarak, bazı kelimacılar, Allah’ın va’dinden/muhtusundan/müjdesinden dönmesinin mümkün olmadığı; ancak ve’idinden/tehdidinden dönebileceğini ileri sürmüşlerdir. Ancak, cehennem işkencesine “*ister dayansınlar; isterse dayanmasınlar*” (52/16), “*O ateşin başında gayet katı/çetin (ğilazun şidadun); Allah’ın kendilerine verdiği emre karşı gelmeyen; kendilerine emredilen şeyi yerine getiren melekler vardır.*” (66/6), azabın hafifletilmeyeceği; bilakis artırılacağı (16/85, 88) gibi ifadeler, kelimacıların yorumlarını **hosa çıkaracak gibidir.**

Kur'an'ın nüzul sürecinde, (610-632) vuku bulan şiddetin iki kaynağı vardır: 1) Allah, 2) Araplar. Allah, son peygamber görevlendirmesinde kendisi şiddet (helak) kullanmamıştır. "Hizbullah" olarak nitelediği kendi taraftarları (müminler), müşrik Araplar tarafından saldırıya uğrayınca, müminlerin kendilerini korumaları için onların da misli ile mukabelede bulunmalarına izin verip (22/39), onları sürekli desteklemiştir. Müşrikler, müminleri "tutuklamak, öldürmek veya sürgün etmek" (8/30) niyetinde idiler. Bundan dolayı, müminlere kendi aralarında birbirlerine karşı merhametli; kâfirlere karşı ise "şiddetli (*eşiddâu*, 48/29)" olmaları istenmiştir. Müminler, üstün durumda iken, gevşeklik göstermeleri veya barış istemeleri yasaklanmıştır (47/35). Müşriklerin, insanlar üzerinde yarattıkları "dinî zorlama-işkence (fitne)yi" yok edip, din seçiminin korku yerine, özgürce "Allah için" gerçekleşmesi uğrunda, Müslümanlar savaşa koşulmuştur (8/39). Sözleşmeyi bozanlara karşı "angajman kuralları" uygulanır (8/58); adil koşullarda barışa yanaşmaları halinde, müminlerin de buna yönelmesi gerekir (8/61). Toplumu savunmak için gerekli olan askerî teçhizatın ve silahın sağlanması esastır (8/60). Aralarında kendileri ile barış antlaşması olan bir topluma karşı, Müslüman başka bir grubun yardım talebi, kabul edilemez (8/72), (Türkiye'nin Suriye'de içine düştüğü durum). 8/Enfal suresinde raporu verilen "Bedir Savaşı" stratejisi, teşviki, sevk ve idaresi Allah tarafından yürütülen bir savaşa benzemektedir. Çünkü Müslümanlar, ekonomik saik ile sadece kolay olan "kervanı vurmaya" düşünüyorlardı (8/7). Planın "savaş" olarak Allah tarafından değiştirilmesinin gerekçesi, müminlere "özgüven" kazandırmak ve kâfirlerin gözünün kurdunun kırılmasıdır.

Hız. Muhammed'in, müminlere ihanet eden Beni Kurayza Yahudilerini, Beni Nadir ve Beni Kaynuka kabilelerine daha önce yaptığı gibi "sürgün" cezası verme yerine; Evs

kabilesinden Yahudilerin hakem olarak seçtikleri Sad b. Muaz'ın takdir ettiği “eli silah tutan” herkesi –sayı önemli değil– toplu katliama tabi tutma kararını onaylaması; yine Müslümanların azılı siyasi muhalifi olan şair Ka'b b. Eşraf başta olmak üzere dört diğer şairin siyasi bir suikast ile öldürülmesi emrini vermesi, Hz. Muhammed'in siyasi mücadeleye azmini göstermesi bakımından manidardır.¹

Müminlerin savaşmalarının ahlaki gerekçesinin (dava) “fisebilillah” olması ve bu uğurda öldürüldüğü takdirde, ödülünün “şehadet” olarak ebedî cennetin mutlak olarak hak edilmiş olması; savaşı ve öldürüşmeyi, Müslüman bireyin bilincinde transandantal bir egoizm/utilitarizm olarak kolayca meşrulaştırmaktadır. Nihai amacın “fisebilillah” kavramı ile “şehadete” kayması, dünyevi-hayat düzeninde kurbanlara karşı ilgisizliği, yani, hem kendini hem de ötekilerini kolayca birer “araca” dönüştürerek nihilizme münceş olabilmektedir. “*Nasrun minellahi; ve fethun karib*” (61/13) ayetini sloganlaştıran veya kendilerini “ensarullah/hizbullah/ceşşullah... vs.; yetmedi, Fatimiyyun, Zeynebiyyun, Hüseyniyyun...” olarak gören herkes, örneğin: Hariciler, Haşhaşiler, İŞİD, el-Kaide, Boko-Haram, eş-Şebab, Taliban... vs. özetle, şiddete başvurmak isteyen Şii-Sünni herkes, İslam'ın erken döneminden kolayca bir figür veya kavram bulabilmektedir.

Müşrik Arapların şiddete başvurmalarının gerekçesi, cahiliyye döneminden gelen şiddete teşne (Ficar Savaşları) ve çapulcu tabiatlarıdır (9/97). Bu şiddete teşne ve çapulcu olma halinin, seciyenin, İslam toplumunun ilk yüzyılında (başta peygamberin torunları –Hz. Hüseyin ve ailesi– olmak üzere iki halifenin öldürülmesi, binlerce Müslüman kadına tecavüz edilmesi ve Kâbe'nin yerle bir edilmesi olmak üzere) büyük bir iç-savaş olarak (Cemel-

1 İbn İshak, Sırat, Kahira 1955/1984. Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Sıffin-Kerbela) devam ettiğini unutmamak lazımdır. Riddede savaşları, mürtedin öldürülmesi ve “tekfir” furyası da yine bu seciyenin ürünüdür. Hz. Muhammed’in müminler arasında “selam”ı bir slogan olarak yaygınlaştırması, Arapların İslam öncesi birbirlerine karşı olan “düşmanlık” durumlarını yansıtır.

Cihat, maddi-manevi cehd/gayret göstererek İslam’ı korumaya ve yayma faaliyetlerinin tümünü ifade eder. Gerektiğinde savunma savaşının da buna dahil edildiği malumdur. Kur’an’da “fetih”, İslam’ın yayılması için gerçekleştirilen “Hudeybiye” Antlaşmasında (48/ 1) olduğu gibi, nihai doğru hüküm/çıkış kapısı (8/19, 32/28-29) yani “zorunlu” olarak zoru içermeyen, söz/karar/hüküm/tebliğ ile “kapı açma” ve zafer anlamında kullanılır. Halkları tarafından sıkıştırılan peygamberlere atfedilen “*Vesteftehû...*” talebi (14/15), çıkış kapısı/yardım anlamına gelir.

Dört Halife dönemi ile birlikte Müslümanların/Arapların komşularından herhangi bir tehdit gelmediği halde, İslam’ı yayma, ganimet elde etme ve kabile asabiyeti saikleri ile² komşularına saldırı/hegemonya kurma ve işgal eylemlerine girerek bunun adını yanlışlıkla “cihat/fetih” koymuşlardır. İslam toplumunun, Kur’an’dan bir “dünya görüşü” (kelam/Mutezile-Eş’arilik) ve bir toplumsal düzen (fıkıh/Hanefi-Şafii) çıkarmadan çok önce, ondan bir işgal/ganimet/savaş ideolojisi çıkarması manidardır. İslam toplumu, kendinin dışındaki dünyayı “darü’l-harp” kavramı ile “sürekli savaş hali” ne çevirmiş, gözü sürekli ötekinin malında (ganimet) ve toprağında olmuştur. Bu durumu, Hristiyanlığın ilk dört yüz yıldaki (Roma’nın resmî dini oluncaya kadarki) misyonerlik faaliyetleri ve maruz kaldıkları baskı-işkence ile mukayese edebiliriz. Oysa Kur’an, Hristiyanlıktaki “misyon”u, “tebliğ” kavramı ile sürdür-

müş ve raconunu da “güzel öğüt ve inandırıcı tartışma” (16/125) olarak koymuştur.

Müslümanları yurtlarından çıkaran, onları dinlerini değiştirmeye zorlayan veya öldüren müşrik ve Yahudi “zalim” kâfirlerin aynı anda hem “Allah’ın düşmanı ve hem de müminlerin düşmanı” (60/1, 8/59-60) olarak nitelenmeleri; bu kâfirlerin “mahlukatın en kötüler” (98/6), “hayvanlardan daha aşağılık oldukları” (7/179), “Müşriklerin “necis” oldukları” (9/28)... gibi nitelemeler, İslam’ın kuruluş aşamasında zalim olmayan (müşrikler dahil) kâfirleri, eşit düzeyde kategorik/ontolojik (şeytan gibi) veya “hizbuşşeytan” olarak “düşman ötekisi” durumuna getirmiş olabilir. Bu yanlışlık, gelenek olarak Emevi-Abbasi-Selçuklu-Osmanlı... imparatorlukları boyunca devam etmiştir. Oysa Kur’an’da Müslümanlara zulmetmeyen kâfirlerle ahlaki-hukuki ilişki, farklı kurallara bağlanmıştır (60/7-9). Müslümanların, Hz. Muhammed’in ölümünden sonra müşrik Araplara “zimmilik” hukuku vermeyerek, –kaldı ki “zimmiliğin” hukuki statüsünün Kur’aniliği ayrı bir tartışma konusudur– onların Müslüman olmaya veya öldürülmeye zorlanmaları, bunun göstergesidir. Kuzey Afrika’nın kısa sürede Araplaştırılması ve Müslümanlaştırılması (fethi/cihadı) da muhtemelen buna bağlıdır. Zencilerin Fransızca konuşmaları, Müslümanların garibine gittiği halde, tüm Kuzey Afrika’nın “Arap olması” kimseyi düşündürmüyor. Oysa Osmanlı hakimiyetinde böyle bir asimilasyon vuku bulmamıştır.

Bazıları, “O devirler öyleydi, herkes aynı şeyi yapıyordu!” diye bu durumu savunmaktadır. Oysa Kur’an “Pis olanın çokluğu seni şaşırtsa/hoşuna gitse de; temiz olan ile pis olan eşit değildir.” (5/100) diyerek, mevcut tarihsel (etik-ekonomik-politik) pratik eğer ahlaksızlık ise; ondan radikal bir kopuşu önermiştir. Ayrıca, bu prensip fıkıh

usulüne “Batıl, makisun aleyh olamaz.” şeklinde yansımıştır.

İslami teolojinin (Kur’an) ve tarihsel siyasi praxisin sürekli şiddet içermesinin, bugünkü Müslümanları kolayca şiddete sevk etmesi, ihtimal dışı değildir. Kilisenin, -6. yüzyıldan itibaren şiddeti teolojik olarak meşrulaştırdıktan sonra- kendi müntesiplerine, Protestanlara veya Müslümanlara (Haçlı Savaşları) uyguladığı çeşitli şiddet pratiklerine, modern ulus-devletlerin yarattığı seküler şiddete (I. ve II. Dünya Savaşları) karşı çıkarken; oturup aynaya bakmayı ihmal etmememiz gerekir.

Günümüzde İslam dünyasındaki şiddetin başlıca dört kaynağı bulunmaktadır: 1) İngiltere ve ABD’nin İsrail’i nahak yere bölgeye yerleştirmeleri, 2) ABD ve AB’nin petrol ve doğal gaz kaynaklarını kontrol etmek için bölgedeki saldırganlıkları-zorbalıkları, kışkırtmaları, kandırmaları, 3) İslam dünyasındaki siyasi yapıların yarattığı zorbalık, baskı ve şiddet, 4) Dindar kitlelerin, çileden çıkarak, çıldırarak ilahî şiddeti ve 1400 yıl öncesindeki koşullarda verilmiş şiddet iznini (fisebilillah) kendi koşullarına göre mesnet/mehaz ve meşruiyet kaynağı olarak kullanmaları. Bunların hepsi “arapsaçı” gibi birbirine karıştığı için, bir şiddet-terör vakasında ayırması zordur; politik-teolojik analizler kadar; psiko-analizler gerektirir.

PKK’nın yarattığı şiddetin saiki/baisi/itkisi ile DAİŞ’in yarattığı şiddetin saiki aynıdır. PKK, uyguladığı şiddeti Marksist teoriye göre meşrulaştırırken (devrimci-öncü şiddet, gerilla savaşı); DAİŞ, İslam dinine göre “cihat-istişhat” kavramları ile meşrulaştırmaktadır. Örgütlerin bir yanı ile proje/taşeron olduğu gerçeğini kabul etsek de; bu projenin tutmasının/mayalanmasının gerçekleştiği toprak/atmosfer (düşünsel-duygusal-psikolojik-kültürel) zeminin teolojik-kültürel, politik yapıbozumu gere-

kir: Mağduriyet, cehalet ve kullanılma, ayrı ayrı saiklerdir.

Bir dinin/teolojinin, “kimleri” düşman olarak belirlediği; düşmanlarına karşı ne tür bir “ceza”ı reva gördüğü; bu cezaları “infaz etme” biçiminin hukuki, ahlaki estetiği, o dinin/teolojinin hakikatlık değeri/kıymeti ile yakından ilişkilidir.

Alain Bodiou’nun yorumu ile:

Evet, bir yanda Bin Ladin ya da cinayeti finanse eden, az-mettiren her kimse o; diğer yanda Amerikan süper gücünün temelleri; bunlar, aynı dünyaya aitler: paranın, kör gücün, kinik rekabetin, hammaddelelerin gizli altınının, insanların gündelik yaşamlarının topyekün küçümsenmesinin, boşluk üzerinde temellenen bir kendinden eminliğin getirdiği kibrin dünyasına, nihilist dünyaya aitler. Bir de tüm bunların üzerine örtülmüş dinsel ve ahlaki basmakalıp laflar: iyilik, kötülük, Tanrı... vs. Her iki taraf da bu mali vahşetin çekişmelerine, hegemonik iktidarın komplolarına belağatlı süslemeler olarak hizmet ediyor. Bu aktörler, birbirlerini cinayet biçimi içinde kesinlikle arayıp buluyorlar. Bu cinayet, ister New York cinayeti gibi gizlice tezgahlanmış ve intihara dayalı olsun; isterse de Kabil, Kandahar, Bağdat ve başka yerlerdeki gibi, başkalarının ölümünün ve kendi “sıfır ölüm”ünün taşıyıcısı, anestezi altındaki çok sayıda makinenin yardımıyla işlenen devlet cinayeti olsun, fark etmez. Tıpkı New York cinayeti gibi, Amerikan savaşı da her türlü hukuktan bağını koparmış, her projeye ilgisizdir. Her iki taraf için de önemli olan, “vuruş kapasitesi”ni kanıtlamak için körlemesine vurmaktır. (İnsani-ahlaki) gayelilikten ve hakikatten yoksun kör gücün nihilist ve kanlı oyunlarıdır bunlar.³

Bugün İslam dünyasında yaşanan şiddetin ülkelere göre saiklerini şöyle sıralayabiliriz. Türkiye: etnik-mezhep-sel asimilasyon. Filistin: işgal ve Yahudi-İslam din düşmanlığı. Irak: işgal ve etnik-dini/mezhebî düşmanlık. Suriye: mezhep ve seküler-radikal yorum farkı. Libya: işgal,

kabile ve dinî yorum farklılığı. Yemen: mezhep ve kabile farklılığı. Mısır: seküler ve radikal dinî yorum. İran: seküler ve radikal dinî yorum. Afganistan: işgal, kabilecilik ve seküler-radikal dinî yorum farkı. Pakistan: etnik ve mezhepsel fark.

Bugünkü dünya barışının “hakkaniyete/adalete” dayanmadığını herkes biliyor. Bu savaşırsızlık durumu, İkinci Dünya Savaşı’nın galiplerinin dikte ettiği antlaşma –daha doğrusu boyun eğdirme– ve akabinde kurulan ve galiplere “veto” hakkı tanıyan Birleşmiş Milletler sözleşmesine dayanıyor. 1990’lara kadar “soğuk savaş” dönemi olarak, SSCB ve NATO ülkeleri arasındaki dehşet dengesine dayanıyordu. Bugün ise, –yeryüzünün tanrısı olarak ABD’nin istediği ülkeye “operasyon” yapma hakkının saklı kalması ile birlikte– Batı’nın ekonomik (kapitalizm) ve silah (NATO) üstünlüğüne dayanıyor.

Batı’nın (ABD ve AB) kendi içinde/evlerinde kurduğu barış ise, burjuva hegemonyası ile birlikte uzun süren iç savaşlardan sonra keşfettikleri menfaatin/maslahatın (ve de adaletin) altın kuralı olan “Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma!” ilkesi üzerine kurulan hukuk devleti ve insan haklarına dayanır. Global düzeyde ise bugün ABD, AB, Rusya ve Çin arasında siyasal ve ekonomik mücadele (savaşın silahsız olarak sürdürülmesi) değişik cephelerde devam ediyor.

Mekke'nin Manhattan'a Kâbe'nin Puta Dönüşmesi

Diyanet İşleri Başkanı, düzenlediği basın toplantısında “vinç kazası” esnasında yaralılar kurtarılmayı beklerken, hacıların “tavaf” yapmaya devam ettiklerini söyledi. Görüntüler de aynı gerçeği doğruluyordu. Bu durum, “hac” ibadetinin fenomenolojik düzlemde bugün içinde bulunduğu dinî-psikolojik-ahlaki manzarayı sergiler.

Önce Mekke'den başlayalım. Bu şehir, içinde barındırdığı kutsal mekânın (Kâbe'nin) sembolik dinselliğine/uluhiyetine/maneviyatına/ruhaniyyetine uygun cesamette ve mimari bir zerafette tutulamayarak gökdelen binalar, oteller ve alış-veriş merkezleri ile New York'un “Manhattan” semtine dönüştürülmüştür. Yüzyıllar boyunca İslami terbiye, Kâbe'den yüksek katlı bina yapmayı saygısızlık olarak algılamışken; bugün adetâ Kâbe ve Mescid-i Haram, gökdelenlerin, rezidansların ve otel binalarının ayakları altına gömülmüş bir “karaltı” olarak kalmış durumdadır. Hac ibadetinde Hz. İbrahim'in yaşamının ve verdiği tevhit mücadelesinin onca hatırası birer “menasik” olarak Tanrı tarafından korunmuş iken (örneğin: sa'y, Makam-ı İbrahim...); Hz. Muhammed ve ashabının Mekke ve Medine'de veya başka bir yerde sürdürdükleri 23 senelik yaşam ve mücadelesinden “hatıra (tezkire/zikra)” olarak hiçbir şey bırakılmamıştır. Kâbe ve Mescid-i Haram'ı bu duruma düşüren ruhun, bedevi gabiliği olan “Selefilik” ve petro-dolar tarafından zehirlenmiş bir içgüdü olduğu ortadadır.

“Allah'ın Evi” olarak isimlendirilen Kâbe'ye gelecek olursak, tevhit inancını tarihe tutturan ilk peygamber olan Hz. İbrahim Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://montek.org> tarafından tükatı, tavafı ve kıyam-rûku-sec-

de (namaz) ibadetleri için “mabet” olarak (2/125, 22/26) oğlu İsmail ile birlikte inşa edilmiştir. Kâbe (siyah örtülü küp yapı), insanlık için Tanrı adına, yeryüzünde sembolik bir merkez/kaldıraç (*kuyamen*, 5/97), insanlığın yöneleceği hedef/kible ve sığınak (*mesabeten ve emnen*, 2/125) anlamlarına gelir. Hac ibadetinin (rükünlerinin) sembolik anlamları da bu çerçevededir. Uluhiyeti parçalayan ve insanın güçsüzlüğünü aşmak için yardım (36/74) ve güç (19/81), olsun diye yaratılan “put”ların sembolizmine karşı, kimliksiz “küp yapı” ile Tanrı’nın aşkın varlığını ve tekliğini ifade etmenin bir aracı. Putperest bir toplumda, aşkınlığın idrakinin zorlandığı bir aşamada insanlığa verilmiş nezih bir “taviz”. Aslında ibadet mekânı iken; ibadet “vasıtasına” dönüş. Varlık aleminde/evrende “dengi hiçbir şey olmayanın” (112/4), “benzeri hiçbir şeyin olmadığı” (42/11) Allah’ın ve insanlık için hayırhah niyetlerinin yeryüzünde “temsili”; Hz. İsa’nın Hristiyanlıkta inanıldığı gibi, ona benzer bir şekilde Kâbe, Tanrı’nın “incarnation (bedenlenme-tezahür)”u değildir.

Müşrikliğe bulaşmamış veya onu bugün aşmış muvahhitler için acaba hâlâ o kadar önemli midir? Tanrı’nın unutulduğu, öldürüldüğü/inkâr edildiği bir çağda, esas sorun, O’nun “tekliği”nin –anakronik olarak– sembolik ikrarı mı? yoksa, inkârının reddi ve “var” olduğunun ısrarı mıdır? Hele bu ibadet, –“vinç kazası” örneğinde olduğu gibi– insanın hemcinsine yabancılaştırmasını, ona merhametini ve adaletini gölgeleyen bir duruma gelmişse. İbadetler, tek başlarına Tanrı’yı memnun etmenin aracı haline gelerek, insanın kendi vicdanına ve hemcinsine merhametini yok eden bir raddeye gelmiş ise, bunları tekrar etmenin anlamı nedir? Rahmetli Nurettin Topçu’nun Ludwing V. Mises’ten iktibas ettiği gibi:

Müslümanlık bugün müminlerine namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek gibi ibadetleri vererek öldürüyor.

dinlerdendir. Bundan daha öteye gitmiyor. Ruhlara hiçbir gıda vermiyor. Sanki ruhunu kaybetmiş gibidir ("sanki"si fazla, İG). Yalnız birtakım hukuk ve hareket kaideleri sunmaktır. (Gelenek), müminleri içerisinde pek zor teneffüs edilen bir hayatın örfleri ile kaidelerinden örülmüş bir ağın içerisine hapsedmiştir. Onların içsel dileklerine hiçbir doyum getirmiyor. Ruhu eziyor; onu ne yükseltiyor ne de kurtarıyor. Yüz yıllardan beri İslam dünyasında "dinî hareket" görülüyor (Selefilîği ve İŞİD'i istisna edelim, İG). İslam, hâlâ Arap istilaları devrinde (Türk istilalarını da ekleyelim, İG) olduğu gibidir. Neşriyat ve tedrisatları hep aynı şeylerdir; bunlar, din adamlarının dairesinin dışını aydınlatmıyor. Müslümanlık, büyük ruhlar yetiştirmiyor. Müslümanları birbirine bağlayan yegane bağ, başka dinden olanlara karşı düşmanlıkları, gelenekleri ve muhafazakârlıklarıdır. Onlar, yabancılar hakkında taşıdıkları kin ile yaşamaktadırlar.¹

Özellikle "hac" ibadetinin fenomenolojisi hakkında rahmetli Topçu'nun kendi yorumunu dinleyelim:

Asırlardır milyonlarca Müslümanın yurtlarında aç ve sahipsiz inleyen mümin kardeşlerini çiğneye çiğneye ziyarete koştukları Kâbe'den dönüştü, onlar hakkında biraz merhamet, bir parça aşk ve muhabbet getirdikleri görülmüş müdür? (Diyaret İşleri Başkanı M. Görmez, Mekke'deki basın toplantısında "Burada "hacı" oluyoruz; dönünce "h" harfi düşüyor, "acı" oluyor." demişti.) Bu nasıl bir ibadettir ki, müminleri Allah'ın evinde birleştirdiği halde, aralarında birlik ve kardeşlik doğurmuyor? Hâlâ, İslam dünyası birbirine düşmandır ve Kâbe'nin bekçileri de Müslüman kardeşlerini soymakla görevlidirler. Siz, Allah'a iftira ediyorsunuz. Allah, böyle bir ibadet emretmemiştir. Haccın manası, ruhsuz bedenlerin sırf mekân değiştirme şeklinde muayyen bir beldeye gitmeleri değildir. Hacılar, bedenlerini putlar gibi şekiller ve kütleler halinde kırmılatmakla Allah'a yaklaştıklarını sanan ölü ruhlar değildir.²

1 N. Topçu, *İslam ve İnsan*, İst. 1970, 18-19.

2 Topçu, *age*, 35. cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Her sene yüzbinlerce ziyaretçi ile dolan Kâbe'nin etrafında ruh birliği ve beraberliği meydana gelmiyor. Bunun sebebi ne siyasi ne iktisadi ne de esasında ilmi ve fikridir; bu halin sebebi, İslam'ın temeli ve Kur'an'ın özü olan ahlakın kaybedilmiş olmasıdır. Bugünkü Müslümanlar, birtakım geleneksel hareketleri dikkat ve titizlikle yapmaktan başka endişesi olmayan ilk çağın ve ilkel devrin sihirbazlarını andırıyorlar. Kur'an harikası olan ilahî ahlak, İslam diyarında çoktan gömülmüştür.³

İtikat ve İbadet Merkezli Cemaat-Parti Muhafazakârlığı ve Ahlak/İslam İlişkisi

Türkiye'nin Turgut Özal politikaları ile kapitalizme eklemelenmesinden sonra (1980 sonrası) Milli Görüş hareketinin "İslamcılığı" da Ak Parti süreci ile birlikte (iki binlerin başından itibaren) "muhafazakâr demokrat"lığa evrildi. Partinin ideolojisi, Sünniliğin ibadet-i mersume/ritüel (başörtüsü, namaz, oruç, hac, zekat/yardım) ve "amentü/Sünni itikat" merkezli dinselliğini korurken; politik iktisat olarak kapitalizmi onaylama, devlete/merkeze yerleşme olarak gerçekleşti. Partililere göre bu iki husus (itikat-ibadet), iç politikada "Müslüman" kimliği ifadeye/doldurmaya yetiyor; bunlara "haramlar" olarak içki, zina, domuz eti ve faiz yasağı, "teorik/itikadi" olarak eklenebilir. Tarih boyu olduğu gibi, bugün de mabetlerin büyüklüğü, ihtişamı ve çokluğu, insana karşı işlenen büyük günahların "keffaret"inin, yani Tanrı'yı kandırma girişiminin bir semptomu olabilir. Bu konuyu değerlendirirken dikkatli olmak gerekir. Zaman zaman politik manevra olarak ihtiyaç duyulan "hoşgörü" söylemi de Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre gibi Anadolu'nun tasavvuf erenlerinden devşiriliyor: "Yaratılanı severiz, yaratandan ötürü." "Şeb-i Arus" törenlerinde "İslam, barış dinidir!" ve Mevlana'ya atfedilen: "Bazâ, bazâ! herçi bazâ..." nutukları vs.

Ak Parti'nin kendi "ümmeççi" perspektifinden "hükümet/iktidar" olarak, bütün İslam dünyası ile ilgilendiği, mazlumlara, mağdurlara yardım etmeye çalıştığı ayrı bir gerçekliktir. Bu politika, uluslararası düzlemde Ak Parti'nin "İslamcı" nitelemesini alıp, şimşekleri üzerine çekmesine yetiyor. Bu politika, Ak Parti'nin "İslamcılık" stratejik derinliğini ayrı bir tar-

tışma konusudur. Bu durum, niyet ve amele ilişkin değil; sonuçlara ilişkindir. Sonuçların, niyet ve amellerden değer itibari ile geri kalır bir tarafının olmadığı, ayrı bir hakikattir. Esad diktatöründen mağdur Sünnileri kurtarma teşebbüsü/niyeti, mağdurların mevt ve mülteci olması sonucunu doğurdu. “Amerika, bizi kandırdı!” iddiası, politikada mazeret değildir. Siyaset, İslami açıdan başkalarını “kandırma” olmasa da; kendinin “kandırılmama”sidir: “*La zarara, vela zırara*” (hadis); “*la tazlimuna ve tuzlamun.*” (Ayet).

Üretim ve katma değer ile ekonomisini güçlendirememiş, istihdam ve işsizlik sorunu bulunan Türkiye’de siyasal parti veya cemaat olmak, hele merkezi ahlaken çökmüş olan bir dönemden (1990-2000) sonra, merkezi Milli Görüşün yarattığı “dindarlık/temizlik” imgesi ile doldurmuş bir parti olmak, üyelerinin veya oy verenlerinin büyük bir bölümünün arzuları şelale olan bu partinin, kapitalizme eklemlenmeden önceki gibi ibadet aşkı ile icraat yapacakları anlamına gelemezdi; gelmedi de. Yeni dönemin politik telosunu epeyce bir oranda özetleyen kavramlar, “biraz da biz ölelim” veya “mücahitlerin müteahhit olması” veya “abdestli kapitalizm” ifadeleridir. Bu ifadeler, birer hafta olmaktan çok, geçirilen tahavvül (“sessiz devrim”), iktidarda iken iş yapma tarzının ahlaki niteliğini ifade eder. Oysa Milli Görüş gömleği çıkarılmadan önceki yıllarda, bu kadroların politik icraatlarının özü büyük ölçüde: rahmetli Erbakan’ın “manevi kalkınma” sloganı altında “Halka hizmet, Hakka hizmettir!” prensibine dayanıyor idi. Bunun sebebi, 1980’lere kadar İslam’ın manevi/ahlaki esintisinin, etkisinin –devrime rağmen– hâlâ Türkiye’de devam ediyor olmasıdır. Yani o dönemde itikat ve ibadet ile birlikte sosyal ahlak da “dindarlık”ta hâlâ mündemiçti.

28 Şubat Dönemi akabinde iktidara gelmiş olan Ak Parti iktidarı, diğer taraftan siyasi anlamda “vesayet” çevrele-

rinin otomatik olarak siyasi “düşman” olarak kategorize edilmesini doğurdu. Türkiye gibi demokrasi deneyimi ve hukuk devleti bilincinin gelişmemiş olduğu bir vasatta siyaset yapmanın temel üç raconu: 1- Devlet eli ile rant/para kaynaklarına sahip olmak, 2- Karizmatik bir lider ve 3- Sadakatı prensip edinmiş partili elemandır. Yalnız buradaki sadakat imandan veya militan olmaktan doğan bir “uğrundalık” sadakatı değil; iyi maaş, doyurucu menfaat ve prestij elde etmekten doğan sadakattir. Aksi pozisyon, işsizlik veya protestolarda polisten gaz veya dayak yemektedir. Tercih sana bağlı. Yapısal olarak maalesef bu böyledir. Ak Parti ve R. T. Erdoğan, bunu başardı. İktidarının uzun sürmesinin sınırı budur. %50 oy tabanı ile yapılan –oy karşılığı menfaat– sözleşmesinde “alan memnun, satan memnun”dur. Bu yapıda “dinî cemaatler”, birer aile/limitet şirketi gibi lokal/parça başı çalışıyorlar. Bunlardan biri, fazla palazlandı; çıkar anlaşmazlığı yüzünden az daha anonim şirketi iflas ettirecekti. Sonradan kavgaya ideolojik (dinsel-siyasal) kılıf giydirildi.

Bu ortamda “parti”, hükûmet etme süreci ile “devlet” imkânlarının sadık-seçmen partililere üleştirme aygıtı veya anonim şirketidir. Halkın tümünün nezdinde/gözünde “dürüstlük ve güven” ifade eden din/İslam, bir yönü ile The Cemaat ve Ak Parti tarafından iktidar, çıkar, makam, mevki ve prestij “aracı”na dönüştürüldü. İtikat ve ibadet-i mersume, partinin-cemaatin manevi sembolik-kültürel kapitali/sermayesi olarak nesnesiz/kamusal-kurumsal düzlemde yapacağı şey olmayan ideolojisiidir. Partinin-cemaatin icraatı/nesnel ideolojisi ise, devlet imkânlarının partililere akıtılmasıdır; hegemonyanın tahkim edilmesidir. “Niçin o partilisin?” veya “Niçin o cemaatin müridisin?” sorusunun sahici iki cevabı, derinde/şuuraltında ya muhafazakârlık veya menfaattir. Kârın/kazancın kaynakları ise memuriyetler, bürokrasi, ihaleler, inşaatlar ve

emlak rantıdır; yoksullar ve kadınlar için ise harçlıklar ve yardım paketleridir (sadaka ekonomisi): balık tutmayı öğretme (iş-istihdam yaratma) yerine balık verme. Bu süreçte üretim ve ticaret, özel sektör tarafından yapılmaktadır.

Politik muhalifler ile kavga görünüşte, bir taraftan din ve muhafazakârlık üzerinden yapılırken; gerçekte devletin ekonomik kaynaklarının partililere açılması ve onlara özgü kılınmasıdır. Partililer, giderek kendilerini “devlet” sandıkları gibi; aynı zamanda “millet” ve “din” ile de özdeşleştirmektedirler. Muhalifler, ya direkt (Paralel Yapı da olduğu gibi) vatan hainidirler; ya da “Gezi Direnişi”nde olduğu gibi, din düşmanı ve dış düşmanların aracı/oyuncağıdır.

Cemaatte ve Ak Parti’de birlikte görüldüğü gibi, “dindarlık” üzerine kurulmuş “biz” bilinci, Tanrı’nın kendisine karşı sevgi, saygı veya korkuya dayalı olarak “ibadetler” sahasında son derece titiz olabilirken; kendilerinden olanlara karşı yoğun bir dayanışma ve tolerans ihtiva ederken; genel olarak insana ve özel olarak da kendilerinden olmayan insanlara karşı son derece duyarsız ve hatta acımasız olabilmektedirler. Yani iman ve ibadet olarak “din” ile ahlak ve hukuk olarak din arasında hiçbir etkileyici bağ olmayabiliyor. Dinsel bilinç, Yahudilerde (seçilmişlik), Hristiyanlarda (kurtulmuşluk) olduğu gibi, İslam’da da (son ve en doğru din) kendilerinden (din-mezhep-cemaat) olmayanlara karşı bir istigna hali yaratarak “öteki”nin hukukunu kurmada ve korumada başarısızlığa sebebiyet veriyor. Cemaat-Ak Parti kavgası, bunun en güzel örneğidir. “Ne”yin peşinde olduğuna dair (dava) ciddi, uyanık, hesabı verilebilir bir bilincin oluşmaması halinde, “samimi” olmanın hiçbir anlama gelmediğinin iyi bir örneği: *“Amelce en çok ziyana uğrayan; iyi iş yaptığını sandıkları halde çabaları boşa giden kimseleri size haber verelim mi?”* (18/104). Bundan dolayı Kur’an, samimiyet ile birlikte “ne”yin pe-

şinde olunduğunun önemine vurgu yapar: *“Hakkında ke-sin bilgin olmayan şeyin peşine düşme; kulak, göz ve kalp/akıl, bunların hepsi ondan sorumludur.”* (17/36)

Kur'an, ötekinin hukuku konusunda şöyle der: *“Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın sizi adaletsizliğe sevk etmesin; adil olun.”* (5/8). *“Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınız aleyhine dahi olsa; zengin veya fakir de olsa, ayırım yapmadan Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutun.”* (4/135). Şahitlik yapma hususunda bu kadar titiz olmayı öneren Allah, herkese ait olan kamu kaynaklarının dağıtımı konusundaki görüşünü tahmin etmek zor olmasa gerek.

Demokrasilerde iktidar, icraatlarını, kamu kaynaklarının bölüşümünü partililerin menfaatlerini gözetken bir tarzda değil; ehliyet, liyakat, beceri ve hakkaniyete göre, bütün vatandaşlara eşit mesafeden yapar. İslam'da da bu böyledir. Ahmet Davutoğlu, bunu yapmaya çalışacağını söylüyor. Ancak, atom karıncalığına, ideallerinin büyüklüğüne rağmen, “büyük adam/kahraman” olma tutkusu ve bunu gerçekleştirmek için öğrendiği satrancı (strategik derinlik) sahadan değil, kitaptan öğrenmesi, kolayca “mat” olmasını doğurduğu gibi; içinde bulunduğu yapının mülkiyet sahibine karşı özgüven ve cesaretinin zayıflığı, yoğun menfaat üzerinden işleyen çarka çomak sokmasını da imkânsızlaştırıyor. Partiye “kızak”la getirildiği için, para/ihale/rant işlerinden sorumlu, musluğun başındaki bir bakanın ifadesi ile: ‘kendine tanınan “intifa” hakkını “mülkiyet” hakkı ile karıştırmaması’na izin vermiyorlar. Bütün bunlara rağmen, Milli Görüş (mücahit) ruhu ile siyaset yapan insanlar bu partide hâlâ mevcuttur. Partililerin büyük bir bölümü, “istikamet” yerine peşinde koştukları “başarı”nın şu ilahî yorumunun farkında değiller: *“Kendi-*

lerine bol bol verdiğimiz mal ve evlat ile onların “iyiliğine” koştüğümüzü mu sanıyorlar? Hayır! Onlar, farkına varmıyorlar.” (23/55-56)

Bu sonucu, içerden “din istismarı” veya “ahlak erozyonu” nitelermeleri ile “neden” olarak görmek mümkün olduğu gibi; global perspektiften, tarihsel sürükleniş olarak sekülerizmin/kapitalizmin (Batı’nın) etki gücünün yaygınlaşması çerçevesinde “sonuç” olarak görmek, nesnel olarak daha doğrudur. Partili ve cemaat müritlerinin yerinde olsam –müellife/bana kin oluşturmaya başlamadan önce– “Ulan, adam acaba –bazı konularda– doğru mu söylüyor?” diye biraz şüphe ederdim. Zira, insanların şüphesi olmasaydı, “İslam” diye bir din ortaya çıkamayacaktı.

“Demokratik Vatandaşlık” Yerine Etnik ve Mezhepçi Kimlik Siyasetine Teslim Olmak

CHP'nin son (17. 01. 2016) kurultayında parti meclisine seçilen 52 kişiden 42'sinin Alevi kökenli olduğu belli oldu. Daha önceki milletvekili seçimlerinde de 90 milletvekilinin Alevi olduğu biliniyor. Genel Başkan Kılıçdaroğlu'nun da Alevi olduğunu düşünürsek CHP'nin bir “Alevi Partisi”ne dönüştüğünü söylemek yanlış olmaz. MHP'nin etnik olarak milliyetçi bir Türk partisi olduğu ortada. HDP'nin de seküler bir Kürt partisi olduğu biliniyor. AKP ise, “muhafazakâr” kimliği ile “Sünni” Türkiyelilerin partisidir. En büyük kitle burası olduğu için, demokrasi oyununda –ve fakat etnisite ve mezhepçi siyaset gerçeğinde– bu parti ilelebet iktidar demektir. Ak Parti'nin on beş yıllık iktidar geçmişi, bu tahminin kanıtıdır.

Cumhuriyet devrimi, “Türk” ismini azınlıkların (Ermeni-Rum, Yahudi-Hristiyan) karşıtı olarak Müslüman ahalinin genel ismi olarak kullanmıştı. CHP, DP, AP, ANAP, mezhebî-etnik ayırım yapmadan siyaset yaptılar. Demokrasi deneyimimiz, “vatandaş” kavramını nisbi olarak oturtuyordu. Vatandaş, Osmanlı'daki dinî-etnik “millet” sisteminin yerine “eşitlik” prensibine göre inşa edilmiş daha ileri bir kavramdır. Partiler, dönemin egemen “sol-sağ” politik ideolojilerine göre şekilleniyorlardı. İki binlerden sonra giderek etnik-mezhep siyaseti ön plana çıktı. Orta Doğu'nun etnik-dinî-mezhebi çatışmalarından, bataklığından demokrasi aracılığı ile kaçmaya-kurtulmaya çalışırken; iki binli yıllardan itibaren tedrici olarak bu bataklığa geri düştük-döndük. Cumhuriyetin baskıladığı dinî-etnik kimliklerin özgürlükçüleştirilmesi, ülkemizi her türlü sorunu-

nu çözme çabası olan politikanın Sünni-Alevi, Türk-Kürt temelli ayrışması anlamına gelmemeli; kişilerin etnik ve mezhebî kimliği olur; fakat siyasette bunları aşan medeni-insani-ahlaki bir seviyeye ulaşma, hedef olmalıdır.

Cumhuriyet ile yaşıt CHP'nin sonunda giderek "Alevi" kimliğine bürünmesinde son 15 yıldır iktidarda olan Ak Parti'nin uyguladığı politikalarının etkisini/günahını sorgulaması gerekiyor. Zira, bürokraside bir tane dahi Alevi bürokrat (vali, yüksek askeri bürokrat, kaymakam, emniyet müdürü...) atamadığı sürekli konuşuluyor. Oysa, Firavun, inancına/mezhebine bakmaksızın, ehliyet ve liyakati ölçü alarak Hz. Yusuf'u maliye vekaletine atamıştır (12/54-55). Aynı tutum, tarih boyu İslam imparatorluklarında devam etmiştir.

Alevilerin ekonomik olarak yoksullaştığı ayrı bir gerçek. Bir Amerikalı sosyoloğun yaptığı araştırmaya göre, iki binden önce İstanbul'da altı tane "gay" bar bulunurken; 2015'te bunların sayısı 24 yükselmiş. Sahiplerinin kahir ekseriyeti "Alevi" kökenli olduğu tespit edilmiş. DHKP-C adlı "terör" örgütünün, varlığını sürdürmede dış istihbarat örgütlerinin desteği yanında, Alevilerdeki toplumsal-kültürel-ekonomik "içerleme"nin bundaki etkisi görmezlikten gelinemez. Hükûmetin "Alevi açılımı" diye adını koydukları, onca "Alevi şûrası/çalıştay" yaptıkları halde bu süre içinde elle tutulur hiçbir şey yapmadıkları ortada. "Cemevleri"ne statü verilmesi talebi, bunun bir örneğidir. Ak Parti'nin kurucu genel başkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan, zaman zaman miting meydanlarında "Biz, bu yola *kefenimizi* giyerek çıktık!" derdi. Şimdi de CHP genel başkanı Kılıçdaroğlu, iktidara karşı mücadelesini "ölümüne" sürdüreceğini söylüyor. Benzer cümleleri Bahçeli ve Demirtaş'tan da duyuyoruz. Gözünüz aydın! Demokratik *yarıştan* vazgeçtik; *savaşa* mı gidiyoruz?

Ayrıca HDP'nin giderek dinden koparak PKK çizgisinde “dinsiz” bir noktaya kaymasında Ak Parti'nin uyguladığı muhafazakâr “ümmeç-i-milliyetçi” politikaların payının olup-olmadığının sorgulanması gerekiyor.

Dört partiyi de uyarıyorum. Beyler! Bu yol yol değil. Avrupa, bu yolda iki-üç yüz sene debelendi; birbirini yedi ve sonunda “toplum sözleşmesi” teorisi, yani “vatandaşlık” temelinde “laik-demokratik hukuk devleti” formülü ile çıkabildi. İslami açıdan bu çözümü, adalet-zulüm temeline oturan “Medine Sözleşmesi” ilk örneği ve “şûra” kavramı ile Medine döneminde Hz. Muhammed'in müşrik kabileler ile onlarcasını gerçekleştirdiği “akid/ahid”ler ile bağdaştırabiliriz. Hz. Muhammed'in ölümü ile aralarındaki “ahid”in bittiğine kanaat getirerek merkezî otoriteye (Kureyş'e) “zekat” vermeyen Müslüman kabileler ile Hz. Ebubekir'in yeniden sulh ile sözleşme/antlaşma yapma yerine “savaş” ile boyun eğdirmesi, yanlıştı. İlk iç-savaş buydu. Bu savaşların “dinden dönenler ile savaş/ridde savaşları” olarak isimlendirilmesi, ahlaken yanlıştır; ideolojik bir yaftalama-dır. Çünkü, bu kabilelerin hiçbirisi dinden dönmemişti ve hiçbirisi de “zekatı” inkâr etmemişti. Sorun “sözleşme” sorununu idi. Bu kabileler, “Kureyş” hegemonyasını tanımak istemiyorlardı.

Cumhuriyetin demokratik olmayan yeknesak/ideolojik ulus yaratma projesinden geri dönmenin anlamı, etnisite ve mezhebe/kimlik siyasetine/ideolojisine (baskısına) hukuki eşitlik (anayasa) olmadan geri dönmek olmamalı. Yapılması gereken, kimseye etnik kökenini ve dinini-mezhebini sormayan “demokratik vatandaşlık” raconunu geliştirmektir. Avrupa'nın yaşadığı iç-savaşları biz de yeniden mi yaşayalım? Bu, aptallıktır! Ayıptır! Günahdır!

Yanlış Bir Kavramsallaştırma Olarak “İslamofobi”

İsrail Devleti’nin İngilizler tarafından Filistin’de kurulması ve Filistin’in İsrail tarafından işgal edilmesi ile Araplar ile İsrail arasında bir “asimetrik savaş”ın başladığı bilinmektedir (gerilla savaşı): FKÖ, el-Fetih. Afganistan’ın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi ile Taliban ile Rusya; Çeçenistan’ın yine Rusya tarafından işgali ile Çeçenler ile Rusya arasında bir asimetrik savaş başlamıştı. Irak’ın işgal edilmesiyle Amerika ile “el-Kaide” arasında bir asimetrik savaş başladı. Son olarak Suriye’nin işgali ile de DAİŞ ve koalisyon güçleri arasında bir asimetrik savaş sürüyor. Somali’nin Amerika tarafından işgali ile benzer bir savaş “eş-Şebab” ile Amerika; Kuzey Afrika’da ise “Boko-Haram”, Fransa ve Batılılar tarafından desteklenen yönetimlere karşı asimetrik savaş veriyor. Batı ve Rusya savaşı konvansiyonel silahlar ve düzenli ordular ile sürdürürken; gerillalar gayri nizami harp taktiği uyguluyor. Çünkü, başlangıçta nizami ordular ile yürütülen savaşlarda Rusya (Afganistan, Çeçenistan) ve Amerika (Afganistan, Irak) epeyce asker kaybı vermişlerdi. Şimdi savaşı uçaklarla ve füzelerle sıfır insan kaybı ile yürütmeye çalışıyorlar. Gerillaların ise, karşı koymak için çoğu durumlarda bedenlerinden başka silahı kalmayabiliyor (intihar saldırısı). Batı ve Rus medyası, gerillaları “terörist” olarak isimlendirip medyaları aracılığı ile kamuoylarına onları “canavarlar” olarak tanıtıyor. Kendi suçlarını kamuoylarından gizliyorlar veya Batılı kamuoyu, bu suçları görmek istemiyor “günah keçisi” yaratma psikolojisi.¹

1 Bkz. R. Kearny, *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar*, çev. B. Özkul, İstanbul 2009. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantev.org>

Bütün gayri nizami harplerin gerçekleştiği coğrafyalar halkı Müslüman ülkeler olduğu ve bu harbi yürüten faille-
rin/gerillaların (teröristlerin) neredeyse yüzde yüzü “Müs-
lüman” oldukları için, Batı medyası, gerillaların gözlerini
budaktan sakınmayan cesur eylemlerine (intihar saldırı-
ları) istinaden oluşan korkuyu “İslamofobi” olarak isim-
lendirdi ve bunu kendi kamuoylarında yaygınlaştırdılar.
Bu kavram, delaleti açısından yanlıştır; çünkü, Batılılar
İslam’ın teolojik gövdesini öğrenmiş de onun şiddet içere-
diğini, durduk yerde müntesiplerine kendilerinden olma-
yana şiddet uygulamasını emrettiğini görmüş olmaktan
dolayı ondan korkmaya başlamış değiller. Onlar, Müslü-
man savaşçıların (gerilla-terörist) ortaya koydukları ey-
lemlerden dolayı “Müslümanlardan” korkuyorlar. Osmanlı
İmparatorluğu’nun yükseliş döneminde, Avrupa’ya doğru
genişlemesinde Batı’da oluşan “Türk korkusu”nda olduğu
gibi. Dolayısıyla doğru kavram “Müslümanofobi: Müslü-
man korkusu” olması gerekir. Bu kavram da aslında de-
laleti açısından yanlış ve aşırıdır. Çünkü, Batı’da sivil he-
deflere intihar bombası ile saldıran savaşçılar Müslüman
milletlerin hepsinden değil. Savaşçılar, %90 işgale maruz
kalmış topraklardan ve milletlerden. Yani savaşçıların/te-
röristlerin %90’ı Arap veya Kuzey Afrikalı. Bu tür bir savaş
ile alakası olmayan Pakistanlı, Malezyalı, Türkiyeli, İranlı,
Balkanlı... Müslümanları “Müslümanofobi”nin faili say-
manın anlamsız ve haksız olduğu ortada.

Mevcut terör (şiddet) ile İslam’ın ilişkisine gelince, Müs-
lüman öznelerde şiddet duygusunu, hıncı, kını yaratan
İsrail, Avrupa, Amerika ve Rusya’nın Müslüman coğrafya-
ları işgali ve Müslüman halkları aşağılamasıdır. Direnişin
enerji yakıtı ve meşruiyet kaynağı ise Kur’an’dır. Çünkü,
Kur’an, bundan bin dört yüz sene önce Müslümanların
maruz kaldıkları yine böyle bir baskı-zulüm, aşağılama,
horlama ve yok etme stratejisine karşı direnişi ve savaş-

mayı emretmişti (cihat-kıtal). Benzer koşullarda çağdaş bir Müslümanın bu kitabı açınca ilk gözüne çarpacak olan ayetler, –“algıda seçicilik” prensibi gereği– doğal olarak savaş ayetleridir. Hedeflerin doğru seçiminde ve “asimetrik olsa da” savaş kurallarına uymada Müslümanların doğru davranıp davranmadığı ayrı bir mevzudur. Oliver Roy’un teşhis ettiği gibi, sorun İslam’ın radikalleşmesi değil; radikalliğin (yaratılan hıncın, kinin) İslamlaşmasıdır; İslami meşruiyet kazanmasıdır (cihat). Yani kendini İslam ile meşrulaştırmasıdır. Bugün dünyanın bir “terör” sorunu varsa; Orta Doğu’nun/İslam’ın da bir ırkçı-terörist İsrail ve saldırgan-sömürgeci, “sarışın canavar (Nietzsche)” Batı sorunu vardır. Müslümanların da çoğunluğu etnik köken itibari ile Arap ve Kuzey Afrikalı “işkenceci canavar” sorunu vardır. Boko-Haram’ın son yedi yılda öldürdüğü insan sayısı on yedi bindir.

Tanrı’nın, müminleri kendilerini korumak için savaşa başvurmalarına “izin vermesi”nin (22/39) gerekçesi de çölün adamı/Arabın şiddete/savaşa teşne (Ficar, Cemel, Sıffin, Kerbela... Savaşları) tabiatıdır. Allah’ın asli görüşünün “barış” olduğunu, aklı başında müslim-gayrimüslim herkes bilmektedir (41/34-35, 42/40-43, 4/128...).

Yürütülen savaşın ahlaki niteliğine gelince Hamas, Hizbullah ve Taliban’ın yürüttüğü *siyasi ve askeri* hedefler belirleme stratejileri ile dünyanın başka coğrafyalarında asimetrik gerilla savaşı yürüten seküler örgütlere (ETA, İRA, PKK, DHKP-C...) benzemektedir. Ancak DAİŞ, eş-Şebab, Boko-Haram gibi “Arap” ve “Zenci-Arap/Kuzey Afrikalı” örgütlerin yürüttüğü savaşın ahlaki kuralları yoktur: Sivil insan öldürme, işkence ile öldürme. Bu tutumların kaynağı “dinî” değil, etnik ve antropolojiktir. Şiddeti uygulayanların aynı zamanda “Müslüman” olması, Batı medyasına bu suçları “İslam’a” yükleme fırsatı vermektedir.

Vicdansız Dünyada İslam'ın “Vicdan” Haline Gelmesi ve Vicdanın Kendi Kendini Kandırması

I

Kapitalist sistemin yeryüzünde yarattığı sınırsız eşitsizlik ile birlikte, Aydınlanmanın yaratmış olduğu insan hakları, hukuk, eşitlik, çoğulculuk gibi değerler, iki dünya savaşında yerle bir edildiği gibi; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra galiplerin hegemonyasına (Daimi Üyelerin veto hakkı) dayanan ve sözde dünyanın “vicdanı” olduğu iddia edilen “Birleşmiş Milletler” teşkilatının işlevsiz hale gelmesi ile, bir kere daha, dünyamızın Batılı haydutların/sarışın canavarların (Nietzsche) ve Doğu'nun ayısı (Rusya) ve akrebi/yılanı(Çin)'nin elinde “sahipsiz” olduğu anlaşıldı. “Akşam/karanlık ülkesi” Avrupa'nın yarattığı değerlerin, insanlığın sorunlarını çözeceği yerde, başını belaya soktuğu ortaya çıkıyor: sömürü, yoksulluk, ırkçılık/milliyetçilik, mültecilik... Vicdansız bir dünyada, bilinmeyen bir geleceğin eşiğinde yaşıyoruz.

1400 yaşında, uygarlığı çökmüş, 19. yüzyılda tekrar küllerinden doğan İslam dünyası, küresel hegemonyanın altında kendi iç (mezhep-etnik) sorunları ile boğuşuyor. Yıkılan Osmanlı'nın küllerinden doğmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, yaklaşık yüz sene boyunca Avrupa'yı taklit ettikten sonra iki binli yıllardan itibaren içinden çıkarmış olduğu “İslami” tandanslı bir hareketle dünyanın vicdanı olmaya başladı. Bu hareketin lideri olan Sayın T. Erdoğan'ın, İsrail'e karşı “Mavi Marmara” girişimi ve “One Minute” çıkışı, yine bu kişinin Birleşmiş Milletlerdeki galiplerin hegemonyasına karşı “Dünya beşten büyüktür!”

demesi, bunu ifade eder. Ayrıca, Türkiye'nin, anılan tarihten itibaren, dünyanın dört bir yanındaki Müslüman ve gayrimüslim mazlum/mağdur ve madunlara yapmış olduğu fiilî yardımlar, bunun bir göstergesidir.

Egemenlerin yaratmış olduğu küresel eşitsizliğe/zulme ve vicdansızlığa karşı Katolik Latin Amerika'dan çıkan rahmetli Hugo Chavez, vicdani ve ahlaki bir başkaldırı gerçekleştirmişti. Yine Latin Amerikalı *Çakal Carlos*, tek başına böyle bir başkaldırı örneği idi. Yakalandı, hapse tıkıldı.

İslam dünyasında Filistin'in işgali ile başlayan; Afganistan'ın, Çeçenistan'ın, Irak'ın... işgalleri ile ortaya çıkan bir düzine –egemenlerin nitelemesi ile– “terör” örgütü, onların ve içerideki işbirlikçilerinin (diktatörlerin) yaratmış olduğu sömürü, aşağılama ve baskılara karşı “vicdanın” asimetrik savaş olarak kendini patlatmasıdır. İslam, kurumları ve teolojisi ile eskimiş olmasına rağmen; “ruhu/ imanı” ile ölmediğini göstermiştir. Bu direniş örgütlerinde zaman zaman görülen “barbarlık (sivillerin öldürülmesi)”, sıkışmış, bastırılmış öfkenin/kinin cehalet ve genetik (şiddete teşne olma) ile birleşmesindendir. Bu barbarlığın yarı sorumluluğu küresel egemen “barbarlara” aittir.

II

İslam'ın Türkiye'deki politik kristalleşmesinin olumlu taraflarına rağmen, taşımış olduğu ahlaki zaafa ve politik otoriteryenliğe gelecek olursak; ahlaki zaafın sebebi, toplumdaki İslami telosun/ruhun, zaman içinde “muhafazakârlaşarak” şuur/kasıt/bilinçten (iman-ahlak) ziyade; adet/alışkanlık ve geleneğe (inanca-ibadete) dayanıyor olması ve son yaklaşık yüz yıllık Batılılaşma sürecinde ciddi bir bakımının yapılmamış olmasıdır. Türkiye toplumunun merkez/eksen/ana gündemi din olmadığı gibi; ekonomi de değildir. Haksız kazanç/av bulma-av olmama, tüketim toplumunda ana gündem maddesidir.

Toplumsal bir haslet olarak "rüşvet" ve "torpil"i onayla-yışımızın derin ekonomik sebebi budur. Herkes birbirine "araçsal akılcılık" anlamında "akıllı olma"yı tavsiye etmektedir. Doksanlardan itibaren hızlanan kapitalist Batı tüketim kalıplarına entegre edilmesi ile birlikte buna mümasil ekonomik bir üretim yaratılamaması, bu ahlaki erozyonu iyice hızlandırmıştır. Siyasi iktidarın bürokratik ve ekonomik kadroları başta olmak üzere, toplumun tabanında da görülen, ortaya konan haksızlıkların sebebi budur. Yüzde elliyi temsil eden bu kesimin, Cumhuriyet tarihi boyunca merkezden görelî olarak uzak tutulması, merkeze yerleşince "sonradan görme"liklerin yaşanması, normaldir. Post-modern bir durumda "ruh"un pürüzleri ortadan kalkıp/zayıflayıp kayganlaşınca, arzu-içgüdülerin (heva) şelale haline gelmesi, normaldir. İki bin öncesi siyasal kadrolar ile bu yeni kadroları karşılaştıran halkımızın, yeni kadrolar hakkındaki ahlaki kanaati, bunlar "çalışıyorlar; ama, çalışıyorlar"dır.

Liderin otoriterleşmesine gelince, Sünniliğin tarihî süreç içinde Kur'an'ın işaret etmiş olduğu toplumsal sözleşme (ahit/akit) ve siyasal sorumluluğun toplumun tüm üyeleri tarafından eşit olarak üstlenilmesi ve eşit olarak politik süreçlere kurumlar/kurullar ve kurallar aracılığı ile katılması anlamına gelen "şûra" ilkesi ("*Onların siyasi işleri (emruhum) aralarında şûra iledir.*" 42/38) ıskalanıp, Kureyş'in kabileciliğine/karizmasına geri dönülmesi ile, adına "hilafet" veya "saltanat" denen otoriter yapı-lara dönülmesi ile ta baştan yanlış başlandı ve saltanat ile birlikte "çoban-sürü ilişkisi" siyasetin temeli oldu. "Doğu despotizmi"nin dışına çıkılamamasının nedeni budur. Hz. Osman'ın öldürülmesinden en son Saddam ve Kaddafi'nin öldürülmesine kadar, İslam'ın siyasal hedefleri ve ilkeleri siyasette kurumsal bir yapıya kavuşturulamamıştır.

Etnik ve dinsel/mezhebî açıdan türdeş, ekonomik açıdan gelir dağılımını nispeten adil olarak denkleştirmiş toplumlarda otoriterlik fazla sorun çıkarmayabilir. Ancak, çağımızda toplumlar müşarun ileyh açılardan sınıflı ve çoğul hale gelmişlerdir. Türkiye, bu açılardan “çoğul/bahçe/mozaik” ve gelir dağılımı bozuk bir toplumsal yapıya sahiptir. Böylesi toplumlarda kültürel kod aynılığı (muhafazakâr) ve ekonomik çıkar saiki ile kenetlenmiş %51 ile “otoriter” yapılar kurmak, iç çatışmayı/savaşı ve istikrarsızlığı, yönetilemezliği, zorbalığı göze almak demektir.

Zorbalık, kendi düzeni (raconu) dışında evrensel tahakküm arzusudur. Zorbalık, kişinin (üzerinde daha önce uzlaşmış) belli bir yolla alabileceğini, başka (keyfi) bir yolla almak istemesidir. Söz gelimi, ekonomik iktidar veya siyasal iktidar bilim, edebiyat (daha iyi bir örnek olarak hukuk, İG) alanlarına kendi hiyerarşilerini dayatmak ve alanların kendilerine has hiyerarşileri baskılamak amacıyla doğrudan veya akademinin, basının, komisyonların veya siyasi, entelektüel, hukuki ve bilimsel alanlar başta olmak üzere farklı alanlar üzerindeki kontrolünü artıran müdahaleler ettiğinde, orada zorbalık vardır.¹

İradesi zayıf, sorumluluk üstlenmeyen İslam coğrafyasında “lider” olmanın iki raconu vardır. 1- Kumazlık (takiyye), 2- Çatal yürekli olup, ölümü göze almak; “karizma” cebinizde demektir; dinsel ve iradesi zayıf toplumlarda “Allah’ın lütfu” olarak görülmeye hazırsınız demektir. Bağlıları, artık onun “ne” dediğine dikkatle bakmaz; “o” dediği için, her söylediği doğrudur. Böylece ülkenin “Paralellistan” “TOKİstan”, “Mültecistan/Dilencistan”, “Şehidistan”, “Betonistan”a; bir imza ile 352 daire sahibi olunabilen emlak rantı cennetine çevrilmesi “hoş” görülür.

1 P. Bourdieu, *Ücretsiz PDF Kitap Arşivi*, <https://kanteo.org>, İst. 2010, 126.

Dinsel otoriteriyenlik motivî, seküler otoriteriyenlikten daha güçlüdür. Çünkü seküler otoriteriyen sadece kendi egosunun şişkinliğine bağlı iken; dinsel otoriteriyen ego-sunu aynı zamanda –kendini kandırarak– Tanrı'nın rızasına bağlar; onun iradesine hizmet ettiğine inanır; onun gözüne girmeye çalışır. Ayrıca liderin uzun süre iktidarda kalmasının doğurduğu güç kullanma bağımlılığı bir yana, iktidardan düşmenin doğuracağı korku da totaliter eğilimi ciddi düzeyde besler. Akşam sabah, Cumhurbaşkanımızın ve Başbakanımızın en az bir saat süren nutuklarını, konuşma şehvetlerini nasıl izah edeceğiz?

Benzer bir yapının, aynı muhafazakâr tabandan çıkmış, daha "milliyetçi" politik bir yapıda da aynı ile devam ettiği-tekrar ettiği gözlerden kaçmamaktadır (Türkeş-Bahçeli).

Dünyanın vicdanı haline gelen kişilerin, politik-ekonomik kavga ortamında yakınlarına karşı sertleşmeleri oranında vicdanlarını kaybetmeleri normaldir. Misyon ve alınan risk büyüdükçe, görmezlikten gelinecek, es geçilecek, gözden çıkarılacakların oranı ve listesi artar. Vaktiyle Marx, Engels ve Lenin'in özel hayatlarındaki ilişkilerini anlatan bir yazı okumuştum: *İnsanlığın Kalpsiz Aşıkları*. İnsanlığı kurtarmaya çalıştıkları halde, yakınlarına ne kadar "hoyrat" olabildiklerini gözler önüne seriyordu. Milli "kurtarıcılarımız" olan T. Erdoğan ve A. Davutoğlu'nun, İslam dünyasına karşı merhametlerine rağmen; Türkiye'nin içinde %50'ye/muhalefete karşı gösterdikleri genel tutumu nasıl izah etsek acaba? Fetullah Gülen'in "insanlığa" karşı gösterdiği merhamete-hoşgörüyü ve diyalog çağrısına rağmen, kardeşlerine (T. Erdoğan'a ve Ak Parti'ye) ve Türkiye'ye karşı gösterdiği "hoyratlığı" nasıl izah edeceğiz?

Sayın Cumhurbaşkanımıza ve Başbakanımıza *Mümin Sarıkaya*'nın 40 milyondan fazla tıklanan "Ben Yoruldum Hayat" adlı hit parçasını muhalefetin –ve kendi tabanları-

nın da- sesi olarak dinlemelerini öneririm. Onurlu, ağırbaşlı, incinmiş, içерlemiş, olgun ve yaralı bir çığlık:

*Ben yoruldum hayat, gelme üstüme;
Diz çöktüm dünyanın namert yüzüne.
Gözümünden gönlümden düşen düşene;
Bu öksüz başıma gözdağı verme.*

*Ben yanıldım hayat, vurma yüzüme;
Yol verdim sevdanın en delisine.
O yüzden ömrümden giden gidene;
Şu yalnız başımı eğdirme benim.*

*Ben pişmanım hayat, sorguya çekme;
Dilersen infaz et, kâr etmez dilime.
Sözlerim ağırdır, dokunur kalbe;
Şu suskun ağzımı açtırma benim.*

Mevcut Düşmanlığı ve Savaş Durumunu Aşmanın Ahlaki Yolu Üzerine

Kur'an, iyilik ile kötülüğün eşit olmadığını hatırlatarak, Müslümanların kendileri ile aralarında "düşmanlık" durumu bulunan topluluğa karşı bir alternatif olarak "iyilik" yapmayı teklif etmekte; böylece de karşı taraftaki düşmanlık duygusunun yok olup "sıcak bir dostluk" durumunun hakim olabileceğini bildirmektedir (41/34). Başka bir ayette *"Kendileri ile aranızda düşmanlık durumu bulunan topluma karşı Allah, aranızda sevgi oluşturabilir."* (60/7) diye buyrulmaktadır.

Türkiye'de Devlet ile PKK arasında yaklaşık 35 yıldan beri bir düşmanlık durumu oluşmuş durumdadır. "Düşmanlık durumu", taraflardan birinin haddi aşarak karşı tarafın onuruna veya menfaatine saldırması ile oluşur. PKK'nın iddiasına göre devlet, Kürt halkını asimile etmeye kalkışarak, bu halkın onuruna tecavüzde bulunmuştur. Tarihsel olarak bu iddia doğrudur. Bu tecavüz, 19. yüzyıldan itibaren bir furya halinde bütün dünyada ulus-devlet-milliyetçilik olarak cereyan etmiştir. O tarihlerde ABD ve Avrupa iktisaden güçlü olduğu için asimilasyonlarını zorla ve kanlı bir şekilde tamamlamış ve ulus-devletlerini kurmuşlardır. Türkiye (tipik bir ulus-devlet projesi olarak) ise, Balkan ve Rus Harbi, Birinci Cihan Savaşı sonunda Anadolu'ya sığınmış olan diğer etnisiteleri asimile etmeyi başardığı halde; Kürtler, biraz büyük lokma ve yerli olduğu için hazmedememiştir. Ancak, iki binli yıllardan itibaren Ak Parti hükûmetleri, bu mağduriyeti ortadan kaldırmak için çaba harcamaktadır. İslam'dan gelen ve yanlışlıkla "din kardeşliği" olarak bilinen "ümmeçilik" anlayışları ile

sorunu çözmeye çalışmaktadırlar. Oysa PKK, ulus-devlet-milliyetçilik ideolojisine dönerek, geç kalmış bir onur mücadelesi ve bağımsızlık savaşı vermektedir.

Sorunu barışçı yollardan çözmek için, son yıllarda her iki tarafın onayladığı “çözüm süreci” diye bir ortak irade oluşmuş durumda idi. Seçimlerden sonra PKK’nın, biraz güç devşirmiş olmasından kaynaklanan pervasızlıkla, güvenlik güçlerine saldırması ile bu sefer “düşmanlık” durumunu o yaratmış oldu. Şu anda misillemeler ile düşmanlık durumu Devlet ile PKK arasında bir “savaş durumu”na dönüşmüş vaziyettedir. Devlet aygıtını kullanan Ak Parti, PKK’yı ezerek masaya oturtmaya çalışıyor. PKK ise, onur mücadelesi davasına yaslanarak boyun eğmiyor. Bu tutum, her iki taraf için bir kısır döngüdür; çıkmazdır. Şiddet sarmalıdır. PKK’nın doğuşunun ahlaki nedenleri “empati” ile anlaşılmadan –empati, kendini ötekinin yerine anlık olarak koymak, sonra da hemen çıkmak değil; Levinas’ın dediği gibi, ötekinin derisi altında bir müddet yaşamaktır– sorun çözülemez. Kürt halkının gönlü alınmadan, PKK “terör” örgütünün beslenme zemini kurutulamaz. Kürtlerin vicdanının kanaması durması lazım.

Ak Parti, Kürtlerin onursal “eşitliğini” sağlayacak sembolik adımları atarak (örneğin, anadilde eğitim; Kürtlere “Türk” denmemesi vs.) bir “iyilik” de bulunmalıdır. Ayette işaret edilen “sıcak dostluk” bu sembolik iyilik adımından sonra gelecektir. Biz toplumsal birliğimizi, Avrupa’nın çizdiği gibi “zorla/asimilasyonla” yapmak zorunda değiliz. İslam’dan gelen ve İslam ümmetçiliğinin esası olan “ahlaki hakkaniyete/adalete” dayanarak “toplum sözleşmemizi” yapabiliriz. Böyle bir sözleşmenin üç temel kuralı olacaktır: 1- Ortak vatan/yurt, 2- Onursal eşitlik, 3- Çıkar ortaklığı (maslahat). Kültür kodlarının ortaklığı, elverdiği oranda zaten verili/hazır bir zemindir. “İnanç kardeşliği”, koşul olarak ileri sürülemez. Çünkü, kimin Allah’a ve

ahirete nasıl ve hangi kuvvette inandığı veya inanmadığı, fiilen ölçülemez ve bilinemez. Kader birlikteliğimiz/birbirimize yazılı oluşumuz da sorunu çözmek için bir avantaj olarak elde mevcuttur. Bu durumda, Kur'an'ın önerdiği ve Hz. Muhammed'in de "Medine Anayasası"nda fiilen uyguladığı gibi, ümmeti, İslam'ın yarısı olan ahlak (adalet-eşitlik/maslahat ve merhamet) üzerine kurmak zorundayız. Bu tarz, diğer toplumsal kesimler ile de (Aleviler, sekülerler) toplumsal uzlaşa sağlamanın yoludur.

Kürtlerin Ahlak Sorunları

Araplar ile Türkler/Türkiye arasına yerleşmiş olan dağlı Kürtler, son yüz yıldır Avrupa'nın teknolojik-ekonomik alt yapı ve cumhuriyet, anayasa, hukuk, demokrasi, laiklik, insan hakları gibi üst yapı kurumları ile Avrupa'ya eklenmeye çalışan Türkleri/Türkiye'yi kabilecilik, mezhepçilik, diktatörlüğün beşiği olan Arap-Orta Doğu'nun gayya kuyusuna çekmeye çalışıyor. Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri, menfaatleri gereği, Arapları Orta Doğu'da ondan fazla "devlet"e bölerken; Kürtleri de dörde bölüp, ilerisi için bölgede sorun çıkarmak ve istikrarsızlık yaratmak için bırakmışlardır. "Kürt sorunu", bir trajedidir.

Kur'an, *"Her insanın talihini boynuna doladık."* (17/13) ve *"De ki: herkes yetiştirildiği gibi davranır."* (17/84) diyerek insan teklerinin veya toplumların manevi-psikolojik kaderleri olan karakterlerinin kendi elleri ile/özgürce oluşturulduğu gerçeğini dile getirir. Yani, kimsenin "ne yapayım ben böyleyim" deme mazereti ahlaken yoktur.

Osmanlı'da rençber ve yeniçeri/asker deposu olarak görülen, adam yerine konulmayan (manav) Anadolulu Türkler, Cumhuriyet'ten itibaren dişini tırnağına takarak kültürel ve ekonomik alanlarda gelişmeler yaratmaya çalıştı. Kasabalarını şehirleştirdi; kırsaldan şehire önce Türkler, akabinde de Kürtler göç etti. Bin yıldan beri inanç kardeşliği ve aynı "teba" oluşlarından dolayı, Kürtlerin Güneydoğu'dan çıkıp Türkiye'nin her yerine göç etmelerine kimse sesini çıkarmamıştır. Şehirlerini önceleri "apart-man", şimdilerde de TOKİ siteleri, AVM ve cam-kuleler ile mimari karakteri olmayan bir tarzda da olsa geliştirmeye

çalışıyorlar. Kültürel olarak da çocuklarına yatırım yaparak onları okutarak “iyi yaşam”lar temin etmeye çalışıyorlar.

Pozitivist-Kemalist-laik askerî bürokratik kadronun yapmış olduğu kültürel “devrimler” ile din bağlamında ona reva gördüğü ile –bu devrimlerin zorunluluğu tartışması ayrı bir bahistir– Kürtleri asimile etmeye karar verdiğinden dolayı onlara reva gördükleri arasında pek bir fark olmadı. Türkler, devlet kendilerinin olduğu için, –daha doğrusu kendilerinin dili ve adı (Türkiye) ile kendilerinin adına kurulduğu için– devlete başkaldırmadan, demokrasiye geçildikten sonra demokratik çabalar ile kendilerine yapılanları yumuşatmaya çalıştılar. Ekonomik mağduriyet açısından, Doğu ve Orta Anadolu’nun, Güneydoğu Anadolu’dan daha kötü olduğunu herkes bilir.

Kürtler, Cumhuriyet’in kurulmasından sonra devlete başkaldırdıkları gibi (Şeyh Said, Dersim, Ağrı... isyanları); 1980’lerden itibaren de yeniden başkaldırdılar (PKK). Devlet, otuz sene boyunca Kürtlerin talebini görmezlikten geldi. Önceleri Turgut Özal ve ANAP hükûmetleri, iki binlerden itibaren iktidara gelen Ak Parti-muhafazakâr iktidarları, sorunu çözmek için ciddi kültürel ve ekonomik adımlar attı.

Kürtler, yaşadıkları coğrafyanın dağlık olması, şehirleşmeye fazla müsait olmamasından dolayı, ekonomik olarak hayvancılık, tarım ve kaçakçılık ile geçimlerini temin etmekteydiler. Ayrıca, toprak sisteminin Osmanlı’dan kalma olarak “feodal/ağalık” bir yapı arzettiği gibi; kabile-aşiret yapısı da Cumhuriyet tarihi boyunca devam etmektedir. Ekonomik ve dinî geleneklerden dolayı da Kürtlerde doğurganlık oranı hayli fazladır. Büyük şehirlere göç etmiş Kürtlerde diğer halklarda olduğu gibi, doğurganlık oranı düşmektedir. Bütün bunlar, onlarda yaşamın optimal değeri-

ni düşürmektedir. Ölüm (ölüme gitme, kendiliğinden ölme ve öldürme), sıradanlaşmaktadır. Güneydoğu'da yıllarca süren "kan davaları", bunun bir göstergesidir. Türkler, bin seneden beri "gaza-fetih-dava..." uğruna ölmeyi öğrenmişlerdi. Yüz senedir de yaşamayı öğreniyorlar: "Yurtta barış, dünyada barış!" Kürtler ise, coğrafi koşulların doğurduğu zorluk ve siyasal baskıların etkisiyle son yüz senedir ölmeyi öğrenmişler. Siyasi anlamda bağımsız olmamaları, ölümü, onların nezdinde kutsallaştırmaktadır.

Gerek coğrafi-ekonomik koşulların doğurduğu zorluk, gerekse Cumhuriyet tarihi boyunca bölgenin maruz kaldığı bürokratik-askerî şiddet, Kürtlerde şiddete teşne ve devlete karşı sorumsuz bir karakter yapısı doğurmuştur. Dindar çevrelerde ortaya çıkan "Hizbullah" ve seküler bir hareket olarak zuhur eden PKK, yoğun şiddete başvurmaya "normal" görmektedirler. Kürt STK'ları ve Kürt siyasal partisi olan HDP, PKK'nın yarattığı şiddete gerekli barışçıl tepkiyi göstermiyorlar. Tarih boyunca devletsiz olarak yaşamalarından dolayı, bu halkta neredeyse genetikleşmiş bir "çok yüzlülük/dürüst olmama" ve karakter sorunu oluşmuştur. Kürt olmayanlar, bu tecrübelerini şu şekilde ifade etmişlerdir: "Kürtten evliya, koyma avluya; ya sami (öküz boyunduruğunun bir parçası) çalar, ya da sambağı (boyunduruğun ipi)."

1990'lardan itibaren PKK, siyasallaşmak için siyasal parti kurmuş olmasına rağmen; silahlı mücadeleden asla vazgeçmemektedir. Bu tutumu, iki binli yıllara kadar normal karşılasak da o tarihlerden itibaren devletin demokratikleşmesinden dolayı, siyasal iktidar, sorunu demokratik-siyasi süreçler ile çözme konusunda bir irade göstermiştir. Her türlü öneri, demokratik prosedür ile tartışılarak bir çözüme varma imkanı mevcuttur. Oysa PKK, hâlâ bir elinde silah, diğer elinde siyaset ile sorunu çözmeye uğraşıyor.

Zamanla kendisi, büyük bir “rant makinasına” dönüşmüştür. Kürtler, –siyasi temsilcileri ile birlikte– bunun anormalliğini görüp, PKK’ya karşı herhangi bir tepki göstermiyorlar. Güneydoğu’da elektrik faturalarının büyük oranda ödenmemesi ve bu faturaların yükünün, diğer halka yüklenmesi, bunu yapanlarda herhangi bir ahlaki utanma/ar yaratmamaktadır. Devlet ile sorunlu olma, başkalarının hakkına tecavüz etmeyi gerektirmediği aleykelbeyandır.

Bu anlattığım ahlaki sorunların farkında olan Kürt entelektüellerinin/aydınlarının birinci vazifesi, bu halkı örneğin şiddetin, ikiye bölünmüşlüğü, güçlü olunca saldırma/çemkirme-güçsüz olunca yaltaklanmanın; kamu borcunu ödememenin –vergi kaçakçılığını kast etmiyorum; o hepimizin sorunu– büyük ahlak sorunları olduğu ve behemahal bunlardan vazgeçilmesi gerektiği noktasında eğitmelidirler. Bunları söylerken, bir halkın tümünü kastetmek, aptallıktır. Herkesin kendi tanıdığı nice dürüst-barışçı Kürt vardır. Türklerin içinde de nice şiddete teşne Türk var. Ancak, Nietzsche gibi dürüst düşünürler çıkaran Almanlar, onun kendilerine yaptığı ağza alınmaz eleştiriler ile kültürlerini karakterlerini tamire çalışmışlardır. Keşke benim yazdıklarımı, bir Kürt aydını-entelektüeli yazsaydı. Ben, Türkler hakkında eleştirilerimi daha önce yazdığım için,¹ Kürtlerin genelinde gördüğüm bu sorunları yazmayı, bu ülkenin bir evladı olarak sorumluluk gereği gördüm: “Dost, acı söyler.”

Parlamenterizm, Başkanlık ve Öz Yönetim Tartışmasında “Sağduyu” Yalanı

Türkçedeki ‘sağ-duyu’, ‘sağ-cılık’, ‘sağ-lık’, ‘sağ-salim’... gibi deyim ve ifadelerdeki “sağ” kelimesinin, solun ve hastalığın alternatifi anlamlarında “pozitif” bir anlamı vardır. Politik akım/düşünce olarak “sol”un, dünyada son iki yüz yıldır ahlaki bir değerinin olduğu da ayrı bir gerçekliktir. Kelime, fenomenolojik olarak derininde süreduranı, düzeni, devamlılığı, alışkanlığı, rutini, tekrarı, statükoyu ima eder. “Sağduyu” kavramı ise, eğitim, şartlandırma, itiyad-alışkanlık ile edinilen kanaatlerin “doğru”luğu zannını ifade eder. Oysa antropolog Cliffort Geertz, konu üzerine yazdığı bir makalede şöyle diyor:

Sağduyu, zihnin önyargılarla dolmasıdır. Sağduyu totalleştiricidir; ondan daha dogmatik din, daha hırslı bir bilim, daha genel bir felsefe olamaz. Bir filozof, bir şeyin “gerçekten gerçek” olduğunu söylediğinde, onun “gerçekten gerçek” dediği şeyin, gerçekten gerçek olmadığına gerçekten emin olabilirsiniz... Sofuluğun sesi gibi, “makullüğün/sağduyunun” sesi de –ne derse desin– aynı tonlamadadır: basit zekanın her yerdeki ortak özelliği, aynı çıldırtıcı basit zekanın havasına sahip olmasıdır.¹

Bunu söylerken “hakikat”ın bazı şairlerin, filozofların, profesörlerin, teologların, din adamlarının kurnazca iddia ettikleri gibi “derin” olduğunu söylemiyoruz. Ahlaki/dinî hakikat, dinlemesini bilen/kulak asan, düşünen ve dürüst insanlar için korkunç derecede basit ve yüzeydedir. Bir Hollanda atasözünün ifade ettiği gibi “su üstündeki baston” gibi ortadadır. Ancak hakikati şartlandırma,

1 Geertz, *Yerel Bilgi*, çev. K. Emiroğlu, Ank. 2007, 98-9.

eğitme, propaganda, algı yönetimi, itiyat-alışkanlık, taklit-dogma, kör/kesin inanç yolları ile oluşturulan “sağduyu” ile karıştırmamak gerekir. Kitle/sürü ruhu olarak sağduyu, kendini yargılayıcı makamda görerek insan tekelinin benliğini, fertliğini, bireyliğini ve özgürlüğünü yok eder. Dinlerin ve mezheplerin trajedisi, çoğunlukla budur. Kur’an, “dinleme ve düşünme içermeyen (*ma künna nesmeu ev na’kilu*, 67/10)” bu taklide, kesin/kör inanca (dogmatik) dayalı hazır sağduyu şöyle eleştirir: “Onlara ‘yeryüzünde fesat çıkarmayın’ dediğinde; ‘(ne münasebet) biz, ıslah edicileriz’ derler. Dikkat edin; onlar, bozguncudurlar; fakat, bunun farkında değiller.” (2/11-12) “Ahlaki amel bakımından ahirette en çok zarara uğrayanları sana haber vereyim mi? Onlar, dünyada iyilik yaptıklarını sandıkları halde, (yaptıkları aslında yanlış olduğu için) amelleri boşa giden kimselerdir.” (18/103-4) “Kötü ameli kendine süslü gördüğü için onu ‘iyi (sağduyu)’ sanan kimse, hakikaten iyilik yapan kimse ile eşit olur mu?” (35/8). “Aralarında birbirlerine karşı duydukları sevgi (gelenek-kültür-sağduyu) yüzünden putlara tapmayı sürdürdüler.” (29/25) “Dinlerini bölerek mezhepler oluşturdular; her bir dinî mezhep (*hizb*) de kendi doğrularından/inancından (sağduyu olarak, İG) memnundur/mutludur.” (23/53) “Her bir insan, yetişmesine göre davranır.” (17/84) Dinin, şiddet ve çıkara endeksli bugünkü sağduyulaşmış kurumsal hegemonyasına karşı, Kur’an’ın bu özgürleştirici pedagojisini selamlamak gerekir.

Bu mevzu, ahlak felsefesinde “vicdan” bağlamında tartışılır. Toplumsal vicdan, süperegö (Freud), statik din (Bergson), ezbere değerlendirme/değer biçme (Kuçuradi), toplum/tarih zindanı (Şeriatî), ataların yürünmüş yolu (Kur’an) ile dinleme ve düşünmeye dayalı bireysel, gerçek derin/dip fitrat-vicdan (lûbb) arasındaki farktır.

Örnek bir ahlaki/siyasi mevzu üzerinden olayı açıklamaya çalışalım. Son yıllarda Cumhurbaşkanımız Sayın R. T. Erdoğan, kendi kişiliğinden mütevellit olarak Türkiye rejiminin değiştirilerek “başkanlık” sistemine geçilmesini öneriyor. Taraftarları da onun hatırına medyada “algı yönetimi” ile bu sistemin Türkiye için “normalliği”ni oluşturmaya çalışıyorlar. Bu öneri, otoriter eğilimleri güçlü birisi tarafından önerildiği için, tartışılması –parti tabanının bir kısmı da dahil olmak üzere– haklı olarak halkta kuşku yaratıyor. Başka bir zaman, başka birileri tarafından önerilseydi; tartışılması “normal” olurdu. Örneğin: Sayın Cumhurbaşkanımız “Benden sonrası için bunu tartışalım.” dese, anlamlı olur. Parlamenter rejim, –yaklaşık yüz-yüz elli yıllık deneyimimiz olsa da– yegane doğru rejimdir diye bir “önyargı” da doğru değildir. Muhalifler de bu rejimi, yegane doğru rejimmiş gibi “sağduyu” olarak savunmaya çalışıyorlar. Kürtlerin silahlı (PKK)-silahsız (HDP) siyasi temsilcileri ise, “öz-özerk yönetim”den bahsediyorlar.

“Dünya beşten büyüktür!” doğru vecizesini söyleyen Sayın Erdoğan, dönüp “Ben, beş yüz elli millet vekilinden büyüğüm!” demeye çalışıyor. Bunu da taraftarları gözümüzün içine baka baka bize söyleyip inandırmaya çalışıyorlar. Böylece “başkanlık” sisteminin sağduyunun emri olduğunu demeye çalışırken; HDP’nin “öz/özerk yönetim” talebini yine aynı çevreler “küfür” veya “düşünülmesi müstehil” bir görüşmüş gibi lanse ediyorlar. Oysa, parlamenter sistem ve başkanlık ile birlikte, birer yönetim tekniği olarak “federasyon”, “öz yönetim”, “özerklik” dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde fiiliyattadır. Türkiye’ye uygundur-değildir demiyorum; ama PKK’nın savaşı-şiddeti (terörü) terk etmesi veya boyun eğdirilmesi koşulu ile oturulup adam gibi tartışılması gereken bir husustur. “Üniter devlet” yapısı, –şartlandırıldığımız gibi– Allah’ın emri değildir. Kaldı ki biz ilahiyatçılar, son 15-20 yıldır Allah’ın emirlerinin her

birinin/tümünün de “bir kere, bütün zamanlar ve toplumlar için” kesin ve evrensel olarak geçerli olup olmadığını, kendi aramızda adam gibi tartışabiliyoruz. Bazı zevzekler çıkıp bizi “tekfir” etmiyor değiller; ama olsun, bunlar her toplumda, her dönem olur.

Özetle, ülkemizin sorunlarını çözerken siyasilerimizin “çokbilmişliği/kendi sağduyuları” çok büyük bir tehlikedir. İnsanın kendisinin ve ülkelerin başına gelenlerin büyük bir bölümü, kendi “sağduyu”sunu kesin hakikat sanmaktadır. Doğru olan, inandığı hakikatleri olduğu kadar iknaya da hazır/açık olmaktır. Hikmetin başı, ‘Allah korkusu’ değil; bu olsa gerek.

“Toplumsal Birliğin” Ayak Bağı Olarak “Milli Birlik” Davası

Türkiye toplumunun toplumsal birliğini sağlayamamasının önündeki tek engel “milli birlik” yani “kimlik siyaseti”dir. Türkiye toplumu, “kültür devrimi” yaparak modern anlamda bir “ulus (nation) devlet (state)” yaratma projesi olarak kurulmak istenmiştir. Osmanlı bakiyesi farklı etnisiteler ve mezhepler (Sünni-Alevi), “Türk milleti” olarak tesmiye olunmuş ve ideolojik olarak seküler-çağdaşlık benimsenmiştir. CHP, bu ideolojiyi 1950'lere kadar zorla topluma dayatmış, ellilerden sonra çok partili hayata geçince bu ideoloji, politik hegemonyasını (vesayet rejimi) sürdürmesine rağmen; ideolojik olarak gevşemiştir. Daha sonraları kurulan MHP, bu ideolojiye hafif bir İslami “sos” eklemiştir. Yetmişli yıllarda politik hayatımızda rahmetli N. Erbakan tarafından başlatılan “Milli Görüş” hareketi, milliliği, sekülerlikten “İslami” ümmetçiliğe kaydırmaya çalışmıştır. 1980'lerden itibaren oluşan PKK ise, Kürtlere yüz yıl geç kalmış bir “millet” olma şuuru ve –yapabilirse– bir “ev/yurt” kazandırmaya çalışmaktadır. Sonuç olarak, birbirinden ayrı üç tane “milli/kimlik” politikamız mevcuttur. CHP ve MHP, seküler anlamda “millet” olma mücadelesi veriyor; MSP-AKP çizgisi, din kardeşliği (ümmet) anlamında “millilik” mücadelesi veriyor; PKK-HDP ise, Kürtlerin Türklerden ayrı bir “millet” olma mücadelesini veriyor.

Biz “toplumsal birlik” dediğimiz zaman, bu anlamda ideolojik, dinsel veya etnik bir “kimlik” birlikteliğinden bahsetmiyoruz; bu kimliklerin, anayasa/toplum sözleşmesi karşısındaki “eşit” vatandaşlık statüsünü kast ediyoruz. Toplumsal birlik tarihin, kaderin bizi bu yerde (yurtta)/Türkiye’de yaşamaya zorlamasından doğan, bir yanı ile

“komşuluk”; bir yönü ile de “aile” ilişkisidir. Bu topraklarda her ikisi de mevcuttur. Bizi bir aile kılanın da “İslam” olduğu malumdur. Salt “aile” olduğumuzu söyleyenler, kendilerini “reis” olarak görüp, diğerlerine aile değerlerini kendi kafasına göre empoze etmeye kalkışıyor. Aile bireylerini kendi kafasına göre “eğitimden” geçirmeye çalışıyor. “Kardeş” olduğumuzu söyleyenler de kendilerini “abi” ve “hâdi” yerine koyup, diğerlerine “doğru yol” ve yordam dayatmaya çalışıyor. Oysa “Kendini gerçekleştirmek, başka bireylerin de bunu yapmasına imkân veren yöntemlerle başarıldığında cinayeti, işkenceyi, bencilliği...vb. ortadan kaldırır. Başkalarına zarar verme halinde uzun vadede, kendimizi gerçekleştirmemize de zarar veririz. Çünkü, kendini gerçekleştirme, bunda rol oynayan “başka”larının özgürlüğüne bağlıdır. Eşit olanların arasındakinin dışında gerçek bir “karşılıklılık” olamayacağından, baskı ve eşitsizlik, uzun vadede bir tür kendini de engellemedir. Bu ise, liberal toplum modeline tamamen aykırıdır. Çünkü, liberal toplumda biricik olarak “bireysel” gelişme sürecinin, bir başkasının müdahalesinden korunması yeterlidir. Liberal teoride “öteki”, aslında beni oluşturan değil, benim varlığım için potansiyel bir “tehdit” olandır.”¹

Güvenlik ve iâşe temini karşılığı veya tekebbür-istiğna sonucu başka ırk ve dili kendinden aşağı görerek (ırkçılık) insanları kimlik değiştirmesine zorlamak (asimilasyon) adildir. Bir kötülüğün yaygınlığı, onu meşrulaştırmaz. Kimlik, verili olanın ötesinde, insanın özgürce edinmesi-olması gereken bir “onur/itibar” sürecidir.

Yunanistan ile yaptığımız nüfus mübadelesinde Selanik’e göç etmek zorunda kalan Anadolulu yetmiş yaşlarında bir “Rum-Ortodox” kadın, hayal kırıklığını ve travmasını “Biz, gavur mu idik ki, bizi buralara sürdünüz?”

1 T. Eagleton, *Hayatın Anlamı*, İst. 2007. 123.

diye dile getirmişti. Bahsettiğim “toplumsal birlik”, işte bu kadına bu cümleyi söyleten şeydir. Bu cümlede “gavur” kavramı, kötülük yapan, zalim anlamına gelir; yoksa “gayrimüslim” anlamına değil; çünkü kendisi “gayrimüslim”dir. Önemli olan, etnik veya dinsel kimliğin ötesinde, bunları yadsımayan ahlaki bir “yurttaşlık” veya “insanlık” kimliği geliştirmektir. Kanaatimce İslam, bir “insanlık” projesidir. Evrenselleşemediği için, zaman içinde dinlerden bir din projesine dönüşmüştür.

Seküler “hümanizm”in yarattığı kanlı “ulus-devlet” ve “milliyetçilik-ırkçılık” tarihine karşı, benim “İslami ümmetçiliğim”, böyle diyor. Bu bakış açısı, imparatorluk dönemlerindeki gayrimüslimlerin onursal olarak ikinci sınıf “zimmilik” statüsünü, –“cizye” vergisini değil– yanlış/aşırı yorum olarak görür. Çünkü, “Medine Anayasası”nda böyle bir şey yoktur. Kur’an’da şöyle der: *“Dininizden dolayı size düşman olup sizinle savaşmamış ve sizi yurtlarınızdan çıkarmaya zorlamamış (gayrimüslim) kimselere karşı Allah sizi, onlara iyilik etmenizden ve onlara adil davranmanızdan men etmez.”* (60/8). Bu tavsiye, ister onlar ile birlikte aynı yurttan yaşayalım; isterse, komşu olarak ayrı yurtlarda yaşayalım geçerlidir. Velew ki, aramızda “düşmanlık” durumu bulunan “öteki” topluma karşı da Kur’an, patolojik (hastalıklı) bir hal olan “kindar” olmamayı tavsiye eder: *“Bakarsınız, sizinle düşman olanlar arasına Allah, (durumun değişmesi ile) bir sevgi koyar...”* (60/7).

Yukarıda bahsetmiş olduğum politik ideolojiler, yirminci yüzyılın başlarında aktüelleşmiş, arkaik ve anakronik ideolojilerdir: Türkçülük-Kürtçülük/milliyetçilik, İslamcılık, Batıcılık/sekülerizm. Oysa, şimdi bizler, yirmi birinci yüzyılın başların da küreselleşmiş, postmodern bir durumda/dünyada bulunuyoruz. Devlet ve demokrasi teorilerinde önemli gelişmeler kaydedildiği gibi; millet ve kimlik

ideolojilerinde-teorilerinde de önemli dönüşümler yaşandı. Özgürlüklerin, tüketim maddelerinin ve sosyal bilimlerin verilerinin çoğalmasa ile artık yüz yıl öncesinde olduğu gibi “kesin” ve “büyük” yapılar kurulamıyor. Kimlikler çoğaldı ve iç içe girdi. Politik arenada radikal ideolojik-etnik-dini kimlik politikaları, toplumu birbirine karşı ötekileştirerek “günah keçileri” yaratmaya sebebiyet veriyor. Kimlik sorununun, artık devlet ve politika dolayımından çıkarılması gerekiyor. Dünyada bir “Türkiye”lilik kimliği vardır. Bunun içeriğinin oluşumunu sivil topluma bırakmak gerekiyor: vakıflar, dernekler, cemaatler... Gönüllü ve iknaya dayalı olarak kimlikler (etnik, dinî, cinsiyet, ideoloji...) devinsin ve dönüşsün. Devlet ve politika, “vatandaşlarının” eşit düzeyde onur ve refahlarını artıracak işler ile uğraşsın. İçine doğduğumuz “verili” din, dil, ırk, cinsiyet... gibi çoğul olan kimlik ve aidiyet yapılarını tahkim etme yerine; onların zeminini olan insan olma onurumuzu, güvenliğimizi ve refahımızı temin edecek olan “vicdan” a vurgu yapalım. Vicdanın tefessüh ettiği yerde, bahsi geçen kimlikler “ölümcül” hale gelir. Nitekim bugün, ne ülkemizin elde ettiği “zafer” (Nobel Ödülü) ne de Ankara’da maruz kaldığımız meşum katliamın doğurduğu “yas” insanlarımızı birleştirebiliyor.

“Mili Eğitim” Bakanlığının ismi, “Eğitim Bakanlığı” olarak değiştirilsin ve vazifesi de bu ülkede doğan çocukların insan olmakla taşıdıkları yaratıcı ve ahlaki gizil kabiliyetleri nasıl açığa çıkarabileceklerinin eğitimini (insan olma) ve onlara kabiliyetlerine göre meslek becerisi (vatandaşlık) –anadilleri ile– kazandırsın. Onları “çağdaş”, “dindar”, “Türk”, “Kürt”... yapmaya çalışmasın. Kürtler, anadilleri ile eğitim hakkını aldıktan sonra, “bölücülük” yapmasınlar. Türkiye, ev olarak onlara da burada yaşayan herkese de yeter. Aynı bir “ev” açmanın (devlet-bayrak), yüz yılın başındaki gibi, fazla bir anlamı yok. Önemli olan, onur ve refahta eşitlik idealidir. Onların yeni bir “ev” açma ideali-

ütopyası, onları bölgeye üşüşmüş çakalların, sırtlanların, ayların avucuna-kucağına itiyor. Sonuç olarak da olan hepimize oluyor. Abdullah Öcalan, bunu anladı ve kitaplarında yazdı. Evin sorunlarını kendi aramızda konuşarak insaf ve ızan ile halledelim.

İslam, bu topraklarda yaşayan insanların kahir ekseriyetinin kimliğinin “ontolojik” kurucu bir unsurudur. Ancak, politik-kurumsal gövdesi (hilafet-şariat), yirminci yüzyılın başında çökmüştür. Teolojisi de ahlakı da önemli ölçüde yaralıdır, eskimiştir. İslam’ın mevcut yeşilliği, tohum yeşilliği değil; yorgun yosun yeşilliğidir. Kolay değil, kuruluşundan beri 1400 yıl geçmiş.

Kültür devrimimizden sonra, bu kültürel koda değer verenlerimiz var, vermeyenlerimiz var. Bu kodu toplumdan söküp atmak isteyenler var; toplumun tümüne benimsetmek isteyenler var. Politik arenada buna son verilmesi lazım. Üniversitelerdeki ilahiyat fakülteleri, bu teolojinin-tohumun sorunları ile ilgilensin; vardığı sonuçları, ürünler olarak topluma sunsun. Toplum da dinî hamiyetine bağlı olarak bu bilgiyi alsın ve kimliğini tamir etsin veya itibar etmek istemeyen etmesin. Diyanet, politik iradede özerkleştirilsin. Devlet veya politik aktörler, bize “doğru din” öğretmesin, kendi kafasına göre bizi “dindar” yapmaya çalışmasın. Dindar veya değil, her politik aktör kendi kapasitesince icraat ortaya koysun, biz de beğenelim veya beğenmeyelim. Onları destekleyip iktidara getirelim veya iktidardan düşürelim.

Yerlilik-Millilik ve Vatan Hainliğı Tartışmalarına Katkı

Ak Parti, iktidarının başlangıç yıllarında yerli ve milli politikalar uyguladı. Merkeze iyice yerleşip-güçlendikten sonra “ümmeç-iİslamcı” bir çizgiye kaymaya başladı. Parti kongrelerine Halit Meşal, Raşit Gannuşı, Muhammed Mursi... katılmaya başladı. Seküler Esad ile de “kanka” oldu. “One Minut”ten sonra Arap sokağı, R. T. Erdoğan’a hayran oldu. Parti, kendini İslam dünyasının tümünden sorumlu hissetmeye başladı. Parti, “mobil (seccade-Kur’an) vatan” fikriyatını benimsemiş olan “The Cemaat” ile de ittifak içinde idi. Parti, içerde legal-illegal olan muhalefete yani seküler Kürtlere (PKK-HDP), seküler Türk ve Alevilere (CHP-DHKP-C) ve milliyetçi Türklere (MHP) adeta it muamelesi yapıyordu. Sayın R. T. Erdoğan’ın da İslamcılığından/ümmeçiliğinden dolayı, –vatanseverliğinde kuşku yok ancak– “vatandaş” kavramıyla sorunları var. Çünkü o, “mümin kardeş”liği fikrine sahip. Modern ulus-devletlerin yaratmış olduğı “vatandaş” kavramını benimsemiş değıl. Oysa “sınır”, “ölke”, “devlet” içinde uzlaşsı sağılamak, modern toplumların birincil/acil, kaçınılmaz gerçeğı. Tersı, iç savaşı ve bölünme demek. Bu da insani bağlamda hiç kimsenin hayrına değıl. Ayrıca, son tahlilde kanaatimce “İslami” de değıl. “İslami” olan, yeni kaçınılmaz durumlarda, optimum hayır olanı bulmaktır.

Muhalefet, bu süreç içinde kendine ideolojik olarak yakın olan “dış güçler”den yardım talep etmeye başladı. The Cemaat ile ittifak bozulunca, Cemaat, ta başından beri Hz. İsa üzerinden teolojik ve stratejik ilişki içinde olduğı ABD’ye iyice sığındı. Seküler Türkler ve Kürtler de ideolojik yakınlıktan dolayı Avrupa ve ABD ile “işbirliğine” girmeye

başladılar. “Gezi”ye Avrupa ve ABD’nin destek vermesinin anlamı budur. Kürt direnişine de Batı’nın sempatisi bilinmektedir. Batı, Sünni dünyadaki demokratik İslam direnişini (Arap Baharı) çeşitli manipölasyon ve fitneler ile sona erdirdi. Yıkamadığı tek iktidar Türkiye’deki AKP ve Tayyip Erdoğan. Suriye krizinden sonra koalisyona Rusya da katılarak Sünni siyasi İslam’ın son iktidar kalesi Türkiye’yi sıkıştırıyorlar.

Muhalefetin –MHP hariç– dış güçler ile iş tutmaya başlamasından sonra, Sayın Erdoğan, onları “vatan haini” olmakla suçlayarak “yerli ve milli” olmaya çağırdı. Bunu söylemesi doğru; fakat söylemeye ne kadar hakkı var, tartışmak gerekir. Çünkü, “ümmetçi-İslamcı” olmak ile “yerli ve milli” olma arasında sağlıklı bir bağ kuramayan kendisi idi. Onda İslamcılık-ümmetçilik, Kur’an’da olduğu gibi adalet ve zulüm üzerinden politik bir ayrıma değil; “din-inanç-mezhep kardeşliğine” dayanıyor. Oysa, coğrafya/vatan İbn Haldun’un dediği gibi “kader”dir. Coğrafya, mekân, yer, yurt, memleket, mahalle, şehir; etnisite/kabile/ırk-dil ve din gibi, kader birlikteliği, ünsiyet, tanışıklık, karakter, kültür birlikteliği yaratır. Doğduğumuz ve doğduğumuz yer olarak vatan, evimiz gibi namusumuzdur. Oturduğunuz yere yurt/ev duygusu ile bağlı değilseniz, orayı “işgal” ediyorsunuzdur veya “kiracı” duygusuna sahipsinizdir. Uzun süre göçebe olarak yaşamış veya mülteci olmuş topluluklarda “vatan-vatandaşlık” duyguları doğal olarak zayıftır.

Ümmetçiliğin-İslamcılığın Kur’an’daki anlamı salt “inanç-din-mezhep” kardeşliği değil; iç ve dış politikada adalet-zulüm ayırımına dayanarak davranmaktır: “Mazlunun –zalimin de– dini sorulmaz.” Parti, eğer ta başından bu anlayışı iç politikada uygulasa idi; içerinin bir bölümünü kendine düşman yapmayacaktı; onları “yerli-milli”

olmaktan koparmayacaktı; onları gavurların kucağına itmeyecekti. Oysa, bunun böyle olmadığını, hepimiz yaşayarak gördük.

“Millilik” tartışmasına burada girmiyorum. Bunu daha önce tartışmış ve Türkiye’de bu kavramda bir uzlaşının sağlanamayacağını belirtmiştim. Çünkü “milliliği” Ak Parti, dinî bağlamda (iman kardeşliği/ümme) yorumlarken; sekülerler, etnik/ırki-dil bağlamında (nation=ulus) yorumluyorlar.

“Paralel Yapı”nın üst kadrosu, “mobil vatan” kavramına sahip oldukları için, onların “vatan hainliği” anlaşılabilir. MİT tırlarını durdurma, dijital kumpaslar, kamu personeli sınavlarında soru çalma, devletin mahrem bilgilerini ele geçirme... olayları, bunun örnekleridir. Çünkü, yer-yurt anlamında bir “vatan” kavramına sahip değiller; muhayyel ütopyaları “dünya”nın Müslümanlaştırılması olduğu için, bu dünyanın küçük bir parçasının (Türkiye) hiçbir önemi yoktur. PKK-HDP, mevcut vatani “bölmek” istediklerinden dolayı, onların işbirlikçiliği ve vatan hainliği de anlaşılabilir. Ancak, seküler Türkler (CHP ve Aleviler) ve milliyetçi Türkler (MHP) vatanseverdirler. Ak Parti, ümmetçiliğini/İslamcılığını revize ederek, bu kesimlerle uzlaşma-anlaşma cihetine gitmelidir. Daha önce bahsetmiş olduğum gibi, bu tutum, onların adalet ve zulüm üzerinden dış politikada yapacakları ümmetçiliğe/İslamcılığa mani değildir.

İslamcılar, “hicret”i teorileştirerek genellikle vatansızlığın önemli olmadığını delili olarak görürler. Oysa, hicret, vatanından sökülerek zorla mülteci/muhacir konumuna düşürülmektir. Mekke’nin fethi de “vatanseverliğin” bir ifadesidir. Fetihden sonra, müşriklere dokunulmaması, “vatandaşlık” haklarının teslim edilmesi, ümmetçiliğin “Medine Sözleşmesi”nden sonraki ikinci uygulamasıdır. Müslüman olmayan müşriklerin durduk yerde öldürülme-

si veya “zimmilik” statüsüne büründürülmesi; zulmü değil de küfrü savaş sebebi sayarak iç ve dış politika oluşturmak (daru'l-İslam-daru'l-harp), Emevilerden sonra ortaya çıktı. Bunun sebebinin ise, akide (din) olmaktan çok, kabile ve ganimet saiki olduğunu İbn Haldun teşhis etmişti.

“Hikmet-i Hükûmet” ve Kamu/Devlet (Miri) Malı Çalmanın Meşruiyet Tarihi ve Teolojisi Üzerine

I

Eş'ariliğin Allah tasavvurunun alim-i mutlak, kadir-i mutlak ve mürid-i mutlak olarak “hikmetinden sual olunmaz”, karanlık-kayıtsız (mutlak) bir tarafının olduğu ma-lumdur. Mutezile, Kur'an'dan “adil”; Maturidilik ise, an-laşılabilir “hikmet sahibi” bir tasavvur oluşturmaya ça-lıştı. Ancak, Abbasilerin orta zamanlarından itibaren, 850'lerde Mütevekkil'in (Hanbeli) ihtilali ile hadis ehlinin, Selçukluların Nizamiye Medreselerini kurmaları ile de Hucetu'l-İslam Gazzali'nin (Şafii-Eş'ari) kültürel/teolojik Sünni hegemonyayı devletin resmî ideolojisi haline getir-diği/tahkim ettiği bilinmektedir. Mutezile'nin, Emevilerin sonu ve Abbasilerin başlangıcında yüz yıllık bir entelektüel ve politik etkinlikleri mevcuttu. Hanefilik-Maturidilik, yani Sünniliğin rey (hikmet-istihsan) kanadı ise, ancak Maverannehir/Türkistan bölgesinde (taşrada) giderek sönümlenen etkinliğini sürdürebildi. Merkez (imparatorluklar) ve medya (kitabiyât-kültür) daima Sünniliğin kurucu babaları olan Şafii-Eş'ari-Gazzali (hadis/eser/sünnet) üçlüsünün teolojik-kültürel yorum hegemonyasında kal-mıştır. “Aydınlanma” üzerinde Descartes, Volter ve Kant'ın etkisine benzer olarak.

Allah, Kur'an'da “her şeye kadir” gücünü, insanlarla olan ahlaki ilişkisinde nasıl adalet ve merhamet sıfatları (*Esmau'l-Hüsna*) ile sınırlandırdığını (6/54) bize anlatır. “Sünnetullah” kavramı, Allah'ın kendi eylemlerini bizim anladığımız anlamda ahlak ile sınırlandırdığını ve asla

değiştirmedini ifade etmektedir (33/62, 35/43). Oysa Sünniliğin –aşırı ‘tenzih’ gayreti ile– egemen hale gelmiş yukarıdaki tasavvuru, Allah’ı kayıtsız, karanlık, mutlak (günümüzün deyimleri ile: anarşist, kaprisli, postmodern); bir yanı ile de “hikmetinden sual olunmaz”, totaliter-despot bir “güç” yumağına veya ilkesiz merhamet küpüne çevirmiştir (kadercilik-tasavvuf). Siyaset teorilerinde dillendirilen “Güç tefessüh eder; mutlak güç mutlak tefessüh eder!”, “Kontrolsüz güç, güç değildir!” özdeyişleri, insanın ahlaki kapasitesizliğine güvensizliği ima ettiği gibi; aynı insanın yorum yolu ile geliştirdiği teolojiler/tanrı tasavvurları için de geçerlidir. Nietzsche’nin “Tanrı öldü; Tanrı öldü; Tanrı çürüdü...” serzenişi, Hristiyan teolojideki bu gerçeği, O’na olan inancın, güvenin ve saygının yitimini dile getirir. Hindistan’ın tanrılarda boğulması da aynı şeydir. Günümüzde dış politikada (Afghanistan, Irak, Gazze, Suriye... örneklerinde olduğu gibi), “tağutlaşmış” siyasal-ekonomik güç merkezleri (Amerika, İsrail, İngiltere, Rusya) de.

Muaviye/Emevilerin “güç/savaş” ile sağladıkları siyasal hegemonyası ile siyasi erkin danışma/meşveret, rıza (biat-seçim), ehliyet-liyakat ve adalet/hukuk ilkelerine dayalı olarak kurulma yerine; kabilecilik (Kureyş) ve çıkar (ganimet) ve güç/saltanata kaydığı bilinmektedir.

Bugün İslam dünyasına egemen olan “hikmet-i hükûmet” ve “kamu hakkı”na karşı neredeyse hiç olmayan duyarlılığın anlaşılabilmesi için, bu iki büyük devrim ve yorumun ittifakına bir de Hz. Ömer’in daha önceki “mülkiyet içtihadı”nı eklememiz gerekir. Malum, Müslümanlar, Hz. Muhammed döneminde meşru gerekçelerle (savunma ve zorla çıkarılan yurda geri dönme) kazandıkları “savaş deneyimi”ne dayanarak, oradan aldıkları hızla ilk yüzyılda düzenli ordu oluşturarak komşularına (İran, Bizans, Kuzey Afrika) ait geniş toprakları işgal etmişlerdir (cihat-

fetih?). Bu kavramların Kur'an'daki kullanımları ile daha sonraki kullanımlarının muhteva analizi yapılması gerekir. Bu topraklarda yaşayan halklardan hiçbirisi, "gelin" diye mektup yazmamıştı. Bu mevzu, 'havarilerin' ilk üç yüz yıldaki "tebliğ/misyon" pratikleri ile mukayeseli olarak ciddiyle tartışılması gereken ayrı bir mevzudur. Mevzu, "O zamanlar herkes aynı şeyi yapıyordu!" diyerek, bâtılı "makusun aleyh/ölçü" yapıp, meşrulaştırılacak kadar kolay değildir. Alınan toprakların mülkiyetinin "kime" ait olacağı hakkında Hz. Ömer bir içtihat yaparak oraları "mücahitlere/fatihlere" (?) dağıtmayıp, "devlet mülkiyeti"ne geçirdi. İki gerekçesi vardı: 1- Zenginleşme ile savaşacak asker sayısının azalması korkusu, 2- İşgal edilen (fethedilen) ülkenin halkının köleleşmesi durumu. Böylece toprak devletin, dolayısıyla da halifenin/sultanın tasarrufuna bırakıldı. Devlet veya halife-sultan da Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi/gölgesi (zıllullahi filard) olarak görüldüğü için, onun tasarrufları, kamusal-ahlaki tartışmaya kapalı ve dinsel olarak meşrulaştı. İslam imparatorlukları fey, has, zeamet, tımar, miri arazi gibi siyasi-hukuki yapılarla/tasarruflarla bu uygulamayı sürdürdüler. Böylece devlete ait olan egemenlik/otorite ve mülkiyetin "herkese ait olan" mülk ve otorite olması gerektiği fikri yerine; "hiç kimseye ait olmayan", zımnen "Allah'a ait olan" otorite ve mülke dönüştü.

Burada metafizik/ontolojik anlamda mülkiyet (*lehu'l-mülk*) ve otoritenin (*ini'l-hukmu illa lillah*) bütünü ile Allah'a ait olduğu Kur'ani tezini, dünyevi (ekonomik)-siyasal mülkiyet-otorite mevzusu ile karıştırmamak gerekir. Hz. Ebubekir'in, kamu bütçesi (beytulmal) duyarlılığı ile merkezî otoriteye "vergi (zekat)" vermeyen Müslümanlar ile savaşmasını, II. Halife Ömer döneminde başlatılan ve önemli bir saiki "ganimet" olan gayrimüslimler ile savaşlar (cihat-fetih) ile mukayese etmek lazım. İbn Haldun, Arap

siyasal aklını üç köklü *residue* (bakiye/tortu)/saikin daimi olarak motive ettiğini söyler: ganimet, kabile ve akide.¹

İslam toplumlarındaki siyasal erkin tasarruflarının gerekçelerini bütünü ile halka açmama/hesap vermeme anlamına gelen “hikmet-i hükûmet” anlayışının, arkasında “hikmetinden sual olunmaz” bir Allah anlayışının/tasavvurunun/yorumunun olabileceğini tahmin etmek, güç olmasa gerek: gökteki tasavvurun yeryüzüne yansması.

II

Osmanlı'nın son dönemlerinde “Mülkiyet ve Arazi Kanunnamesi” ile devlete ait mülklerin bir kısmı özel mülkiyete geçirilmeye çalışıldı. Cumhuriyet'ten sonra da buna devam edildi. Bu süreç içinde devlete ait “arpalıklar”ın, “vakıf veya miri arazilerinin”, kurucu şefler tarafından kimlere “peşkeş çekildiği” pek açık değildir; daha doğrusu, pek açıktır. Ancak, siyasal elitlerin ve vatandaşların genel tutumuna bakıldığında, devlete ait olanın “hiç kimseye ait” olmadığı şuuraltı kabulü ile hareket ettiğini rahatça görebiliyoruz. Bunun sebebi, –kanaat-ı açizaneme göre– devlet mülklerinin “ganimet” olarak gayrimeşru anlamında “haydan gelmesidir”; çünkü, kolayca “huya gitmesi” bundandır. Burada “hayy ve hu” sıfat ve zamirinin (Allah), ifadede/deyimde (“Haydan gelen, huya gider!”) maruz kaldığı deformasyona dikkat etmek gerekir. Avrupa’da olduğu gibi, kamu bütçesi “vergi”lerden oluşsaydı; ne siyasiler ne de halk ona bu kadar kolay el uzatamayacaktı. Muhtemelen Osmanlı dönemine ait “Devlet malı deniz, yemeyen domuz!” sözü, –az da olsa– toplumun belli kesimlerinde kabul görmüş olsa gerek. Devlet mülkiyetinin ağırlıklı kaynağının “ganimet” olarak gasp olması (siz istiyorsanız “fetih” deyin; ancak, Kur’an’a dayanarak gerekçelendirmekle yükümlü olduğunuzu unutmayın), ganimet kesilince eko-

1 Cabiri, *el-Aklu'l-Siyasiyyi'l-Arabi*, Beyrut 1997, 57 vd.

nominin de zora girmesini ve sonunda “duyun-i umumi” ile çökmesini doğurdu.

Ayrıca, o çok övündüğümüz “vakıf” sisteminin arkasında da sadece sivil/bireysel olarak dindarca “kamu”yu (halkı) düşünme değil; bununla birlikte, kamunun/devletin mallarını devlet ricalinin (siyasi-bürokratik zevat) bireysel mülküne geçirme güdüsü de olduğu bilinmektedir.

Şimdi, –hâlâ devam eden– kamu (herkes) malına karşı siyasal-toplumsal duyarsızlığımıza ilişkin birkaç soru soralım. Osmanlı’nın meşhur sufi şairi koskoca Şeyh Galip’in “Esrarımı *Mesnevi*’den aldım/Çaldım ise, *miri malı* (kamuya ait, devlet malı) çaldım.” derken, bu rahathlığı nereden geliyor dersiniz?

1960’lardan itibaren göçün başlaması ile büyük şehirlere akın eden Anadolu’nun saf (?) çocuklarının devlet arazilerine “gece kondu” yaparken; siyasilerinin de kamu bütçesini kullanarak bunlara “altyapı” hizmetleri ile birlikte onlara tapularını verirken bu kamuya/herkese ait olan arazilerin “hiç kimseye ait olmayan” kodu işbaşında değil miydi? –Ben de dahil– herkese ait olan hakkı (arazi-emlak), kim, kime hangi yetki ile “beleş” olarak vermektedir? Gecekondu sahipleri, arsaları karşılığı müteahhitlerden 2-3-4... daire alırken; mevcut kanunlara (hukuka) riayet edenler veya bunu “akıl” (?) edemeyenler, yani kurnazlık yapmayanlar neden mağdur edilmektedir? Şahsen benim payımı, her kim “gasp” etmiş ise, gasp ediyor ise, hepsine zıkkım olsun.

Anadolu halkının “Bal tutan, parmağını yalar!”, “Harmana koşulan öküzün önünden alaf esirgenmez!” atasözleri ile onayladığı şey, devlet ricali ve bürokratların kamu malını çalmalarını ve rüşveti onaylaması/meşru görmesi değil midir? Bunun sebebi ise, ekonomik yoksulluktan (mülkiyetsizlik) kaynaklanan devletten “nemalanma” bek-

lentisi değil midir? Eski Başbakanlardan Yıldırım Akbulut, sonradan tekrar siyasete girmek için Erzincan'ın köylerini dolaşırken bir köy kahvesinde geçmişteki temizliğini/kamu malı çalmamasını ileri sürerek tekrar oy isterken, yaşlı bir köylünün "İyi mi ettin; biraz da sen alsaydın ve bize de verseydin!" demesi, bu "norm" allığı ifade etmez mi?

Siyasilerde ve seçmenlerde "hırsızlık" denince kişilere ait korunaklı/kilitli özel mülkün çalınmasının anlaşılması; devlete, dolayısıyla da "ortada" olan, "tüyü bitmemiş yetim" dahil, "herkese" ait "kul hakkı" yani kamu hakkının "çalma" konusu olmaması tesadüf müdür? Kamudan çalmayı, vergi (zekat) kaçırmayı itiyat haline getirmiş muhafazakâr iş adamı, "zekat" adı altında sadaka dağıtarak vicdanını temizlemeyi "norm" alite haline getirmiş değil midir? "Vergi verecek isem, niye muhasebeci çalıştırayım?" sözü, bu ülkede özdeyiş haline gelmemiş midir?

"Devletlu" kavramının, hem siyasi-bürokratik kimse; hem de aynı anda "zengin kişi" anlamına gelmesi tesadüf müdür? Devletin, kamunun/hazinenin/herkesin en önemli gelir kaynağı olan vergi (zekat) kaçakçılığının arkasında yatan kayıtsızlığın kaynağı nedir?

1950'den beri, sağcı-muhafazakârların kamu arazilerini belediyeler veya merkezî hükûmetler eliyle "faiz" kazan-cını bine katlayan "rant"lar ile kolayca "temellük" etmelerinin arkasında da bu kamuya, yani "herkese" ait olanın "hiç kimseye" ait olmadığı anlayışı yatmıyor mu dersiniz? (Ateşli/radikal eski "İslamcı" bir milletvekili "Belediyeden bir arsa aldım; Cenab-ı Allah'ın takdiri ile elli daire düştü." demiş.). Allah'tan cesaret alarak "faiz" in üzerine kolayca kalem oynatan, tefecilik ile banka kredisini ayıramayan, idare-i maslahatçı, ulema-i rüsumdan "fetvacı" büyük fakihlerimiz/hocalarımız, neden faizden bin kat daha "haksız" kazanç sağlayan "emlak rantları"nın helallığı-haramlığı, bunlardaki kamu payları üzerine tek kelam etmezler?

O “gavur” dediğiniz Avrupalıların rant gelirleri konusunda kamu paylarına ilişkin kılı kırk yaran mevzuatları “işinize/ çıkarınıza” gelmediği için hiç dikkatinizi çekmez mi?

Kendi sınırları (darü'l-İslam) dışındaki bütün ülkeleri “sürekli savaş hali” (darü'l-harp) durumuna çevirip, oradan her şeyi “gasp” etmeyi helal gören büyük fukahamız, hangi Kur'an ayetine dayanıyorlardı? Geliştirdikleri bu teolojiye rağmen, nasıl olup da hâlâ “İslam barış dinidir!” diyebiliyorlar?

Fukaha/ulema ve kadılar, “şeriatın (kamu) bekçileri” olarak, tarih boyunca siyasal iradede bağımsız ve korkusuz oldukları oranda “kamu”nun malını ve haklarını korumaya çalıştılar. Ancak, “ulema-i rüsum (resmî ulema)”un sultanlara daima istedikleri “fetva”ları verdiklerini biliyoruz. Bugün de aynı durum devam etmiyor mu?

Batı'da bir taraftan Fransız Devrimi ve “toplum sözleşmesi” teorisi; diğer taraftan, Endüstri Devrimi ile feodaliteden ve dinsel “cemaat” yapılarından uzmanlaşmaya dayalı modern toplum (cemiyet) yapısına geçişle birlikte devletin/ kralın egemenlik yetkisinin/otorite oluşunun ve mülkiyetin kilise ve aristokrasiden burjuva sınıfının öncülüğünde topluma yani “kamu”ya transfer edildiği bilinmektedir. Cumhuriyet, hukuk devleti, demokrasi, insan hakları... vs. kavram ve kurumlarının böylece geliştiği bilinmektedir.

Diyorum ki, Eş'ariliğin Allah tasavvuru yerine, Mutezile'nin (adalet) veya Maturidiliğin (hikmet) tasavvuru egemen olsaydı; siyasi erk zorla değil de seçim-rıza, oydaşma/şûra ile oluşsaydı; temellükün temeli zorla toprak işgali (ganimet) yerine; rızaya dayalı ticaret, üretim, emek, miras...tan doğan vergi (zekat) olsaydı; devlet mülkiyeti yerine özel mülkiyet esas olsaydı... Kamu (herkese ait) devlet malına karşı bu akıl almaz hoyratlığımız yine ortaya çıkar mıydı?

Dinsel-Etnik Kimlik Siyasetinden Vatan ve Vatandaşlığa Dayanan Ahlaki Ümmet Siyasetine

The Cemaat ve Ak Parti, din/İslam üzerinden-zemininden siyaset yapan iki kesim, örgüt ve çevredir. Birincisi illegal, korsan, yapı, çete şeklinde; diğeri legal, demokrasi içinde. On yıl boyunca ittifak halinde-dostça yürütükleri ilişki, siyasi strateji ayrışması yüzünden teolojik-siyasi kavgaya dönüştü. Dua edelim, İslam'ın erken dönemlerinde olduğu gibi kanlı-bıçaklı olmasınlar. Ancak, teolojik perspektiflerinin “Sünniliğin” altında, birincinin “mistik/tasavvufi” epistemeye dayanırken; ikincinin geleneksel fıkhi-kelami epistemeye (imam-hatip) dayandığı ortada. Ak Parti'nin İslami/Sünni politik ajandası, ülkede yaşayan Alevileri de tedirgin etmektedir. Tedirgin olan bir diğerk grup ise sekülerleşmiş Türklerdir (CHP): “Endişeli modernler.” Hasılı, dinsel kimlik üzerinden siyaset yapmak, mevcut hali ile Türkiye toplumunun bir kısmında münaferet yaratmış durumdadır. Dinî söylem kullanmadan “dindarca” yani daha estetik-ahlaki bir siyasetin mümkün olduğunu yadsımak elbette ki mümkün değildir. Adalet dayalı, yolsuzlukların kökünü kazıyan sosyopolitik bir düzen kurmak, her Müslümanın görevidir (*emr-i bil'l-maruf ve nahye ani'l-munker*).

Cumhuriyet tarihi boyunca sürdürülen Türkleştirme siyaseti, Kürtlerin ancak yarısını asimile edebilmiş; diğerk yarısı, seksenlerden sonra tekrar başkaldırmıştır (PKK). Türkleştirmeyi savunan radikal milliyetçi kesim %10-15 arasındaki MHP ve %25-30 arasındaki ulusalcı CHP, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesini (ulus-devlet/milliyetçilik) savunmaya devam ediyor. %40 muhafazakâr kesim

(Ak Parti tabanı) ise, soruna “İslam kardeşliği” çerçevesinde bir çözüm bulunmasından yana.

Bu etnik ve dinî siyaset alışkanlığı, refleksi, ideolojisi devam ettiği müddetçe Türkiye’nin toplumsal birliği-dirliği, düzeni ve barışı sağlamamayacaktır. Benim önerim, bu yollardan çıkıp ortak menfaat ve maslahata dayanan “vatan” ve ortak hukuk ve ahlaka dayanan “vatandaşlık” siyasetine geçmektir. İslami metafizik açısından bu, siyasal aktörü Müslüman, raconu ahlak/adalet olan “evrensel siyasal ümmetçilik”tir. Bu çözüm, hem sekülerleri hem de dindarları, hem Türkleri hem de Kürtleri tatmin edecek bir çözümdür. Demokrasi, laiklik, hukuk devleti ve insan hakları, bu çözümün siyasal çerçevesini/formunu herkese veriyor. Amerika’yı yeniden keşfetmeye gerek yoktur. Batı, etnik, sınıf ve dinî çatışmalar ile uzun süre boğuştuğundan sonra, birlikte yaşamının yukarıdaki aparatlarını geliştirdi. Bu aparatlar, dindar insanlar tarafından da –daha sahici olarak– kullanılabilir; bunlar, politik-hukuki süreçlerdir. İnsan hakları hariç, içeriği kültürlere göre yapılandırılabilir. İnsan haklarının bir-iki maddesi (cinsler arası ilişkiler) hariç, dindar bir Müslümanın itiraz edebileceği bir şey yoktur: Makasidu’s-ş-şeria (mal, can, onur/ırz, din aklın korunması) olarak her Müslüman kalıbını basar. “Şeriatın kestiği parmak acımaz!” sözü, “hukuk devleti”nin Müslümanca ifadesidir. Şûra, demokrasi olarak yorumlanabilir. “Dinde zorlama yoktur!”, laikliğin Müslümancasıdır. Laiklik, din söz konusu olduğunda “dogmatik” olmaktır. Allah’ın ve peygamberinin buyruk ve tavsiyelerini gücün yetiyorsa, adam gibi (Hz. Ömer gibi) anlayarak, onların otoritesine vicdanında başvurarak, fakat onların “adına” sığınmadan gerekçeli olarak yani vicdana, sağduyuya, argümana, delile, akla yaslanarak savunabilmektir. Ulemadan da oluşsa, “kilise/dogma” yaratmadan gerekçeli yorum piyasasından konsensüsler (icma) yaratarak, “tek-

fir” yaftasına başvurmadan, cesaretle hakikat süreçlerini götürmek. “Adalet”, devletin dini olarak, müslim-gayrimüslim, herkesin baş tacıdır. “Deve, bir akçe; götür oğlum. Deve, bin akçe; getir oğlum.” sözü, “piyasa” sisteminin Müslümanlar tarafından kabulünü ifade eder. İçgüdü ile birlikte vicdanı piyasanın nihai otoritesi (tanrı) yapmak. Temel sorunumuz, bütün kesimler için ahlak sorunudur. Kapasitesizlikte bir kesimin diğerinden farkı yok.

Batılılar, milliyetçilik ve ulus-devlet ile azınlıklarını asimile etmeyi başardılar. Biz, geç kalmış olmaktan veya Müslüman olmaktan dolayı başaramadık. İyi ki de başaramadık. Kendinden olmayan dinî veya etnik grupları ezme, yok etmek zulüm değil mi? Günah değil mi? “Onlara bu hakkı verirsek, diğerleri de ister!” mazereti geçersizdir. Diğer halklar %90 asimile olmuşlardır. Dilini, kültürünü, adını, etnik-dinî kimliğini korumak isteyen herkes, bunu yapsın. “Ben, Türkiyeli Çerkezim, Kürdüm, Lazım, Gürcüyüm...” desin yeter. “Türk” ismi, kökeninde etimolojik olarak bir etnisite/ırk ismi olmayabilir. Ancak, sosyal-psikolojik olarak bugün Türkçe üzerinden “Türk”lerin adı olmuştur. Gürcü, Arnavut...birisi, Türkiye vatandaşı olduğu halde, diğer insanlarla hiçbir sorunu olmadığı halde, kendini “Türk” hissetmiyorsa normaldir. Anormal olan ötekisidir. Kürtlerin durumu biraz farklı; onlara devlet acı çekti. Onurlarının korunmasına, travmalarının, patolojik halet-i ruhiyelerinin rehabilitesine ihtiyaç vardır. İnsaf sahibi herkes, bunu görmelidir.

Türkiye vatan, yurt, ülke, ev olarak hepimizin ortak paydası, namusudur. Vatanseverlik, ailesini, kabilesini, milletini sevmek kadar yüce bir ahlaki haslettir: “*Hubbu’l-vatan, mine’l-iman.*” “Vatandaşlığı” da eşit onura ve hukuka sahip ortak payda yaptığımızda her şey çözülür. Politik arenada sekülerlerimiz, seküler ideolojiyi zorla kimseye

dayatmasın; dindarlarımız, kendi dinî itikat ve pratiklerini kimseye dayatmasın; Sünnilerimiz, Sünniliği doğru din yorumu olarak (Ortodoksi) Alevilere dayatmasın; Türkler, Türklüğü Kürtlere dayatmasın; Kürtler, bölünmeyi düşüncesin. Kürtler, resmî dil olarak çoğunluğun dili olan Türkçeyi konuşmaktan yüksünmesin; Türkler, Kürtlerden ana dilleri ile eğitim yapmak isteyenlerden korkmasın. Anadil, ana sütü gibi doğal ve insani bir haktır. Kürtler ile Türklerin kültürel kodları ve psikolojileri %80 aynıdır. İsimleri bile ses ve harf olarak (morfolojik) neredeyse aynıdır.

Hiçbir tekebbür veya aşağılama kastı taşımadan şu gerçeğin ifade edilmesi gerekiyor: Bin sene boyunca imparatorluk idare etmiş bir kavmin (Türkler), elinde kalan son topraklar üzerinde (Türkiye) daha önce hiç devleti olmamış bir kavmin (Kürtler) “vatan” kurma teşebbüsüne –kaybetme sendromundan dolayı– müsaade etmesi psikolojik olarak asla mümkün değildir. Vatanseverlik tutkusunun, vatan kurma tutkusundan zerre geri kalır bir yanı yoktur. Milliyetçilik, “aile/akrabalık bağı” anlamında masum bir duygu olabilir; ancak tekebbür/istiğna/bencillik (ırkçılık) olarak ahlaksızlıktır.

Hakkaniyete uygun olan, yirminci yüz yılın başında –modaya uygun olarak– Kürtlere de bir vatan toprağı verilmesi idi; Orta Doğu’yu paylaşan çakallar, o dönem bunu yapmadı. Şimdilerde Irak ve Suriye’nin süper güçler tarafından parçalanarak Kürt bölgelerinin özerkleştirilmesi ile yetinmek zorundalar. İmparatorluk mirasçısı İran ve Türkiye’deki parçaları koparmak, Araplardaki parçaları koparmak kadar kolay olmayacak. Buraların çözümü, farklı olabilir. Diğer türlü, bu macera, kıyamete kadar sürer. Bundan dolayı, bu evde/yerde/yurtta/vatanda her iki halkın eşit onura sahip “yurttaşlar” olarak yaşamaktan başka ahlaki-akli bir yolu yoktur.

Böyle bir yapıda “Millî Eğitim” nasıl olacak? diye sorulacak olursa; öğretmenler çocuklara yurt, insan, doğa, hayvan sevgisini-saygısını aşılasın; din, dil öğretsin; sonra da meslek eğitimi versin. İş olarak bu onlara yeter.

Muhafazakâr çoğunluk ile seküler milliyetçi-kurucu muktedirlerin geçen yüz yıldan kalan ideolojilerini (İslamcılık ve seküler milliyetçilik) gözden geçirmeleri gerekiyor. Biraz ahlaka ve estetiğe ihtiyaçları var. Mütekebbir, çok ve kesin bilmiş (dogmatik-ideolojik) tutumları, insanlara acı ve ızdırap veriyor. Davalarını sivil, gönüllü ve iknaya dayalı kültürel faaliyet olarak sürdürsünler.

Türkiye’de Dört Farklı Kimliğin Gönüllü Olarak “Biz” Diyebilmelerinin Ahlaki Raconu Üzerine

On dokuzuncu ve yirminci yüz yıllarda aktüelleşen ulus-devlet ve milliyetçilik telosları, sekülerleşmenin değişik coğrafyalarda çoğunluğu oluşturan ve güçlü (burjuva) etnisitelerin diğerlerini ezmesi, temizlemesi ve asimilasyonu ile gerçekleştiğini biliyoruz. İslami açıdan baktığımızda ne dinden uzaklaşma anlamında sekülerizm ne de bir etnisitenin diğerlerine yaptığı bu şeyler meşru değildir. Türkiye Cumhuriyeti de bu iki şeyi yaparak kuruldu. 1960'lara gelince dindarlar, sekülerleştirmeye itiraz etmeye; 1980'lere gelince de Kürtler, asimilasyona itiraz etmeye başladılar. Yani sekülerleştirme ve asimilasyon politikaları yarım kaldı. Sekülerleştirme politikaları, iki kimlik yarattı: 1- Çağdaşlaşmış, modernleşmiş, Batılılaşmış Sünni-Alevi %30 CHP Türk tabanı, 2- Buna çeşitli seviyelerde farklı tarzlarda itiraz eden muhafazakâr/Sünni dindar-demokrat taban: DP, AP, DYP, ANAP, Milli Görüş, AKP. Diğer taraftan, asimilasyon politikaları da iki kimlik yarattı: 1- Radikal Türk milliyetçileri (MHP), 2- Radikal Kürt milliyetçileri (PKK, HDP).

Türkiye sınırları, denizde giden bir gemi gibi, bu dört kimliğin de dışına *çıkamayacağı*; beraber bulunmak ve yaşamak *zorunda olduğu/olacağı* yer/yurt/vatan/memleket/ülke/ev/otel...dir. Şimdi soru, bu mekânı ve ülkenin ekonomik imkanlarını paylaşmanın adil/ahlaki raconunu nasıl oluşturacağız ve bu kimliklerin birbirini bundan sonra yok etmeye veya dönüştürmeye çalışmamaları ahlaki sorunudur. Birbirini sevmek zorunda olmasa da; en azından birbirinden “nefret etmeyen” ve *hem-şehri* gibi, bir yurttaş/vatandaş “biz” duygusunu yaratmaktır. Bunların

bir kısmı “aynı dili” konuşma duygudaşlığına sahip iken; diğerleri, “aynı dini” paylaşmaktan doğan bir ortak duygudaşlığa sahipler. İslami açıdan bir toplum oluşturulacaksa, “biz” diyebilmenin kriteri “iman/din kardeşliği” ise; birlikte yaşamamanın kriteri ne çıkar, ne ırk/dil ne de dindir. Bu, ahlak ve hukuktur (adalet-merhamet). Bunu Kur’an’ın her sayfasında ve Hz. Muhammed’in hayatında görmek mümkündür (Medine Sözleşmesi).

Ak Parti’nin son on beş yıllık tek parti iktidarı, muhafazakâr/dindarların kimliklerine yapılan saldırıları geri püskürterek yaratılan travmayı tedavi etmiş durumdadır. Başörtüsü yasağının kaldırılması, imam hatip okullarının gelişmesi, liselere konan Siyer ve Kur’an dersleri, bunun ispatıdır. Bu arada The Cemaat ile Ak Parti’nin aynı teolojiyi paylaşmalarına rağmen; politik stratejilerinin farklılığının ve menfaat farklılığının, onları adı konulmamış bir savaşa itmesi, trajik ve iç savaş çıkarma kabiliyeti açısından da manidardır.

CHP ve Atatürk’ün temel amacı olan cumhuriyet, demokrasi ve bilim-teknik’in elde edilmesi (modernleşme) de belli oranlarda gerçekleşmiştir. Artık irtica, şeriatçılık, hilafet-saltanat tehlikesi yoktur. Muhafazakârlar ile çağdaş sekülerler arasındaki sorun hukuk devleti ve demokrasi ilkelerine bağlı olarak ekonomik imkanlardan yararlanma sorunudur. Ne Ak Parti, devlet imkânlarını kullanarak toplumun tümünü kendi din yorumu doğrultusunda daha “dindarlaştırmak” politikaları uygulayabilir ne de CHP, -28 Şubat’ta askerî bürokrasinin yeltendiği gibi- toplumu kendi anladığı anlamda daha sekülerleştirme politikaları güdebilir. Her iki teşebbüs de gayriahlaki/gayrimedeni ve gayrimeşrudur. Bu kimliklere sahip olan kişiler, ideallerini, sivil toplum kuruluşları yolu ile gönüllü olarak gerçekleştirmeye çalışmalıdırlar.

MHP’de kristalleşen milliyetçiliğe gelince, on dokuz ve yirminci yüz yıllarda uygulanan asimilasyon politikalarının hem dinî açıdan, hem de ahlaki açıdan meşru olmadığını idrak edip Kürtlerin ana dillerini –isteyenler için eğitim dahil– kullanma konusundaki taleplerini kabul etmek zorundadır. Halâ, %13 oy almış HDP’yi kendisinden “ontolojik” olarak farklı görmek veya onları hiç “görmemek”, ahlaki-insani temeli olmayan asimilasyon politikalarına devam etmek demektir. Bu tutumun sonu da “ırkçılık” gerekçesi ile iç savaştır. Osmanlı’yı kaybetmenin travması, elinde kalan halkları ezme ve asimile etme hakkı vermez. Osmanlı’nın yıkılması ile Kafkaslar ve Balkanlardan Anadolu’ya göç edenlerin, Cumhuriyet döneminde –din birlikteliğinden dolayı– asimile edilmiş olmaları, nüfusu yoğun olan Kürtlerin asimilasyonunu zorlaştırmıştır. Bundan vazgeçmek gerekir. Kürtlerin, Türkler gibi “Sünni” olmaları hasebi ile doğum, ölüm ve evlilik merasimleri aynı olduğu gibi; ortak evliliklerden dolayı, hatırı sayılır bir melez yapı oluşmuş durumdadır. Ayrıca Kürtlerin çoğunluğu, Güneydoğu Anadolu’nun dışına göç etmiş ve Türkler ile neredeyse bin yıldır Anadolu’da, Cumhuriyet’ten beri de Türkiye’nin her yerinde birlikte yaşamaktadır. Bu bağlamda Kürtlerin “eşitlik” talebi dışında geçen yüzyıldan/geç kalmış “bayrak-devlet” fetişizmine kapılarak “bölünme” talepleri ahlaki/meşru değildir. Amerika, 19. yüzyılda “birleşmiş” iken; Avrupa, “birliği”ni yirminci yüz yılın ikinci yarısında kurmuş iken; Türkiye’nin –dinî veya etnik sâiklerle– iç savaşa ve parçalanmaya sürüklenmesi, ilkellik; müsebbipleri de ahlaksızdır. Ancak onların da demokrasi ve hukuk devleti ilkeleri doğrultusunda devletin ekonomik imkanlarını paylaşma hakkı mevcuttur. Vergilerini ve elektrik faturalarını, diğer vatandaşlar gibi ödemek zorundadırlar.

Bu ahlaki çerçevede kalınmayıp; kimlikler, din-mezhep veya etnisite üzerinden birbirlerinin özgürlük ve eşitliklerini kabul etmeden tahakküm/hegemonya kurma iddiasında/zorlamasında bulunurlarsa, elan İslam dünyasında olduğu gibi din/mezhep veya etnisite üzerinden iç savaşa girip parçalanması mukadderdir.

Devlet, Parti, Lider, Bayrak, Vatan ve Millet Kavramlarının “Put”laşması

(Her Türden/Dindar-Seküler Muhafazakâr Politikanın Kritiğine ve Siyasal İslami bir “Ümmetçiğe”Giriş/Medhal/Prolegomena)

Avrupa’da 18. yüzyıldan sonra, aristokrasi/kral, din/kilise/Hristiyanlık değerden düşürüldükten sonra, bunların yerine yükselen burjuva sınıfı, kendi seküler ideolojisi olarak ırk, ulus (nation)-devlet, milliyetçilik, bayrak ve vatan kavramlarının ikame edildiği bilinmektedir. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren gelişen sosyalist/komünist toplum ütopyalarında bunlara sınıf, parti, devlet; faşizm ideolojisinde ise ırkın yüceltilmesi ile birlikte “lider/Führer”in de eklendiği bilinmektedir. Batı’da İkinci Dünya Savaşı’ndan, 1990’lardan sonra da Sovyet Rusya’nın çökmesinden itibaren liberal ekonomi ve temsili demokrasinin gelişmesine paralel olarak insan hakları, hukuk devleti ve bireysel özgürlükler daha fazla önem kazandı.

Osmanlı’nın çökmesinden sonra, Batı’yı taklit ederek bir ulus-devlet kurmaya karar veren Türkçü-Batıcı aydın ve siyasetçiler (İttihat ve Terakki), Anadolu’yu demografik olarak Müslümanlaştırarak (tehcir-mübadele), Osmanlı bakiyesi Müslüman ahali üzerine “Türkçe” üzerinden bir “Türk” devleti kurdular. Tarihsel İslam’ın formları olan hilafet, şeriat ve tarikatı ilga ederek, “Muasır Garp Medeniyetinin” seküler değerleri (cumhuriyet, milliyetçilik ve laiklik) ile bu devleti kurdular. Etnik köken itibari ile Türk olmayan herkese “Türk milleti” ismi ıtlak olundu. Ancak, anayasal olarak “vatandaş” sıfatı ile Müslüman ahalinin

hepsi “eşit” sayıldı. Gayrimüslimler (Rum, Ermeni ve Yahudi) ise “azınlıklar” statüsüne/hukukuna bağlandı. Böylece resmî dil olan “Türkçe”nin dışındaki diğer diller, yok sayıldı; diğer Müslüman etnisiteler, “çağdaşlık” ve “Türklük” bazında asimile edilmeye çalışıldı. Yani herkes ideolojik düzlemde “çağdaş”; politik düzlemde “Türk” kılınmaya çalışıldı. 1980’lerden itibaren dünyadaki atmosferin değişmesine paralel olarak da “mozaik”, “aşure”, “gökkuşağı”, “bahçe” metaforları ve “etnik-dinî kökeni, ne olursa olsun...” ifadesi ile yirminci yüz yılın başlarında inşa edilen politik-kültürel “çağdaşlık ve Türklük”, *hayali cemaati* biraz tolere edilmeye çalışıldı.

Türkiye’nin kurtuluşunu anlatan “İstiklal Marşı”nı, Türkiye’deki vatandaşların okumaktan kaçınmasının geçerli ahlaki bir nedeni olamaz. Bayrak, Türkiye Devleti’nin bağımsızlığını “temsil” eder. Türkçe ise, Anadolu’daki halkın tarihsel iletişim dili olması hasebi ile Türkiye’deki “vatandaşların” maslahata dayalı iletişim aracıdır. İslam dini (Sünnilik) ise, şariat-hilafet ve tarikatın kamusal etkinlikten/alandan ilga edilmesinden sonra, özel alanda vatandaşların kahir ekseriyetinin bireysel yaşam tercihidir. Kimliğinin temel kurucu bir unsurudur. Türkiye toplumunun “birliğini” sağlayan temel unsurlar ve anlamları bunlardır.

1930’lardan itibaren Nurcular (S. Nursi) ve 1970’lerden itibaren MSP-Milli Görüş (N. Erbakan), dinî özgürlükler bağlamında; 1980’lerden itibaren de Kürtler (A. Öcalan, PKK), dilleri üzerinden “özerklik-bağımsızlık” taleplerine başladılar. 1950’lerden itibaren demokrasiye geçildikten sonra merkez sağ ve sol partiler (CHP-DP, AP, ANAP) mevcut yapıyı sürdürmeyi savunurken; MHP, biraz daha “milliyetçi”, MSP ve devamı olan partiler de daha dinci/İslamcı bir politikayı savundular. PKK ve uzantısı partiler ise,

Kürt milliyetçiliğini savundular. Cumhuriyetin, Batı standartlarında yeni bir "ulus (nation)" yaratma projesi, yarım kaldı. Bunun sebebi, Türkiye Cumhuriyeti'nin, halkının maksimum rızasına dayalı olarak kurulmamış olmasıdır. Dindarların ve Kürtlerin temel bazı talepleri yok sayılmıştır. Bugün acilen bütün toplumsal "kesim"lerin rızasına dayalı bir "toplum sözleşmesi/anayasa"ya ihtiyacımız var. Cumhuriyet'in kurucu babası M. Kemal "Atatürk" ve arkadaşları, çağın racununa uyarak ve aynı zamanda bir "beka sendromu" ile böyle yaptılar diye eleştirilip-eleştirilmeyecekleri, ahlaki-ciddi ayrı bir sorundur. Devrimler çağında, böyle büyük bir trajediyi (kültürel devrimi) göze almak, Türkiye'nin o tarihten itibaren içine yuvarlandığı kimlik "krizi"nin kökeni olmuştur.

İki binli yıllardan itibaren merkez sağın çökmesi ile Milli Görüş'ün yenilikçi kanadı "gömlek çıkararak" "muhafazakâr-demokrat" kodu ile (AKP) merkez sağı doldurdu. 2010'lara kadar da bu rolü hakkı ile ifa etti. Bu tarihten itibaren T. Erdoğan, "lider" karizmasını kullanarak "İslamcı" köklerine geri dönmeye başladı. "Yeni Türkiye" sloganı ile inanç kardeşliği anlamında "ümmetçi" bir politika izlemeye başladı. Bu politika, seküler milliyetçi CHP, muhafazakâr milliyetçi MHP, seküler Aleviler (D)HKP(-C) ve seküler Kürt milliyetçi PKK-HDP'yi ürküttü. MHP dışındaki mezkur yapıların, Batı ile sıkı ideolojik-politik ilişkileri bilinmektedir. İllegal olan örgütlerin, Batı istihbarat örgütleri ile olan ilişkileri de bilinmektedir.

Türkiye/Anadolu, ne tarihte ne de Cumhuriyet devriminden sonra homojen bir kültür ve kimlik yapısına sahip olmadığı için, "millet" kavramını kullanırken, Ak Parti "din kardeşliği"ni –ki Kur'an'daki anlamı budur (4/125)– kastediyor; CHP ve MHP, –ideolojik ton farklılıklarına (ulus-millet) rağmen– Cumhuriyet'in kuruluşundaki "nation/ulus"

anlamı ile “Türk ulusu/milleti”ni kastediyor. Seküler Kürt PKK/HDP ise, kendilerinin “Türk” değil; eşit kurucu partner/eş-eşit olarak “Kürt” ulusu olduklarını söylüyor. “Müslüman” kimliğini, asimile edilmelerinin bir aparatı olarak görüyor. “Ülkeyi, İslam “adına” beraber kurtardık; devleti “Türkler” adına kurdular.” diyor. Alevi yurttaşlarımız da dinden Diyanet’in sürdürdüğü “Sünniliği” anlamıyorlar. Türkiye toplumu ne Ak Parti’nin kastettiği anlamda “dini bütün” bir “millet (ümme)tir ne de CHP ve MHP’nin anladığı anlamda “uluslaşmış” bir bütündür. Öncelikle, Kürtlerin en az yarısı, –etnik ve dinî bağlamda– her iki siyasal ideolojinin kapsamına girmiyor. Ayrıca, CHP’nin kültürel/siyasal tabanı ve ideolojisi, Ak Parti’nin “millet” tanımına uymuyor ve girmiyor. Sonuç olarak, Türkiye’nin bugünkü toplumsal birliği, imparatorluk yıllarında İslam’ın çalmış olduğu “milli” mayasından (hâlâ %50’yi tutan ve demokrasiye geçtikten sonra “tarihsel blok” olarak sağ/muhafazakâr partileri sürekli iktidara taşıyan dinî kardeşlik) değil; yüz yıllarca beraber yaşamış olmaktan/komşuluktan, kader birlikteliğinden “yer-li”likten/vatandaşlıktan/Türkiyelilikten geçiyor. Din/İslam(ın mevcut yorumu-hali) veya ırk/etnisite/ulus vurgusu, bugün burada yaşayan insanların birlikteliğini/birlikte yaşamalarını değil; münafere-ti-nizayı/çatışmayı doğuruyor. Burada “yer-yurt/vatan/toprak” derken, “aşkın” bir kutsamadan (putçuluk) değil; meskun olduğumuz mekânın/yerin/yurdun/evin/şehrin/memleketin (“hemşe(h)rilik”te olduğu gibi) doğurduğu tarihsel-toplumsal/insani, kültürel, ruhsal/psikolojik bir tanışıklıktan/komşuluktan, ünsiyetten/insaniyetten, doğan iş-görürlükten/işlevsellikten/maslahattan (güvenlik-gönenç, hürriyet) bahsettiğimiz, sanırım dikkatlerden kaçmaz. Bu yaklaşım, zaten/tarihten gelen “din kardeşliği”ni görmezlikten gelmez; sadece, bugünkü real politığın (çoğul toplum/küreselleşme) bu veriyi mutlaklaştırmaya yetmediğini

ima eder. Çoğul/çok kimlikli modern toplumlarda politik iradenin kültür ve eğitim politikası, "çağdaş yaşamı destekleme" veya "dindar yaşamı destekleme", "dindar gençlik yetiştirme" olamaz; olursa, totaliter "vesayet" rejimine dönüşür. İletişimin, imge ve arzunun pik yaptığı tarihsel bir kesitte, şehrin tepelerine dört minareli-soğan kubbeli camiler dikip, ezanı sonuna kadar açmak da kitleleri dindarlaştırmaya yetmez.

Bugün, Hz. Muhammed'in "Medine Anayasası"nda kullanıldığı anlamda din (Yahudi-İslam-şirk) ve etnisite (İb-rani-Arap, farklı kabile) ayrımı gözetmeyen; aynı yurttaki (Medine Ovası) yaşayan "insan"ların hakkaniyete, onursal eşitliğe ve rızaya dayanan (İslami) toplumsal sözleşme olan "ümme" çiliğimize ihtiyacımız var. Eşit haklara sahip-demokratik "anayasal vatandaşlık" kavramı, "ümme" kavramı ile – politik öznelerin niyetset farklılığını saklı tutarak– aynıdır.

Mevcut iktidardan beklenmesi gereken, İslam'ın mevcut yorumları olan mezheplere –örneğin, Alevilere-sekülerlere– dillere ve etnisitelere zorbalık yapmadan, insanın onurunu ve refahını temin etmektir. İslam'ın "tebliğ"ini ulemaya/ilahiyat fakültelerine– (özerk) Diyanet'e bırakıp; adalet/hakkaniyete dayanan yönetim ile İslam'ın farkını göstererek "sessizce/sözsüzce" temsil etmeye çalışmak. Yani besmeleyi –eğer inanıyorsa– "içinden çekerek", onu "hadi bismillah" diye şarkı/propaganda/istismar vesilesi yapmadan. Amerikan/muhafazakâr/Evangelish-showmen televizyon vaizlerinin din sömürüsünün paralelini, –haksız yere yakın/akraba kayırmayı ayet (2/215) ile temellendirmeye çalışan milletvekilinde olduğu gibi– politik pazarda icra etmenin bayağılığına düşmek marifet değildir.

Bu tür bir İslami ümmetçilik, mazlumun/mağdurun dinini sormadan, gözünü/gönlünü yeryüzünde insani dramın yaşandığı yerlere (Gazze, Myanmar, Dersim, Somali,

Nepal, Ruanda...) ilgi göstermeyi dışlamaz. Ancak bu ilgi, mevcut evin içi dağıtılarak gösterilmek zorunda değildir. Çünkü, okyanusta (ulus-devletler dünyasında) ve aynı geminin (yurdun) içindeyiz; mülteci olarak gidilecek çok fazla bir yer yok. "...*Ardullahi vasiatun*=...Allah'ın arzı geniş-tir." (4/97, 29/57, 39/10) zamanları, geride kaldı. "Irak", "Suriye", "Libya"... gibi, totaliter "baba"ların idaresindeki evleri "yaşanmaz" gerekçesi ile dağıtan egemenler, Akdeniz ve Ege denizini mülteci mezarlığına çevirmişlerdir. Türkiye, kurucu "baba"sının (Atatürk) vesayetinden kurtulmaya çalışırken; başka bir kurucu "baba" veya "çoban" yaratma çocukluğuna-sürülüşüne düşmemeli. Yetişkin/ergin/mükellef olmaya çalışmalı.

"Tek millet" vurgusunun (delaletinin) yarattığı hoşnutsuzluktan ve karmaşadan da "Türkiyelilik/Anadoluluk" tabirleri ile çıkabiliriz. Ad değiştirmekle dinden çıkmadığımız gibi; onurumuzu da kaybetmeyiz. İsim (gösteren) ile müsemma (gösterilen/delalet edilen) arasındaki ilişki, ünlü dil bilimci Saussure'ün gösterdiği gibi, "nedensel/zorunlu" değildir; keyfidir. Kur'an'ın "put"lar hakkında yaptığı uyarı/eleştiri ne kadar da haklıdır: "*Onlar, sizin ve babalarınızın uydurduğu isimlerden başka bir şey değildir.*" (53/23). Buralı (Türkiye) olmanın ortak maslahatında/paydasında ve toplumsal sözleşmenin kurallarına uyma koşulu ile her "kim?" kendini nasıl tanımlıyorsa, tanımlasın; nasıl çağırıyorsa çağırsın. Kürt vatandaşlarımızı ("kardeşlerimizi" de diyebilirdim), "Türk" olarak çağırmak zorunda değiliz. Gavurlar (burjuva sınıfı), vakti ile bu günahı (farklı dil ve etnisitelerden, onları asimile ederek, yoğurarak, ezerek, katlederek egemen etnisitenin prototipinde ulus yaratma) işlediler diye, aynı günahı biz de işlemek zorunda değiliz. Daha doğrusu bu "asli günahı" işledik; "keffaret" olarak da bundan vazgeçelim. Yerli olmanın ötesinde kimseye "kimlik" sormayalım.

Bunun alternatifi, unutmayalım ki "dava" veya "menfaat" uğruna "günah keçileri" yaratarak ülkenin iç sa-vaşa (katliamlar-mülteciler) sürüklenmesidir. Richard Kearney'in teşhis ettiği gibi:

Çoğu toplum, kendisine kara çalınan bir "öteki"nin bir ayinle (şehadet, İG) kurban edilmesi ("kafasının ezilmesi") üzerinde yükselir. Toplumu oluşturan bireylerin bir arada var olması için gerek duyulan asli mutabakat, bütün suçun bu bireylerin oluşturduğu "biz (millet/ulus, İG)"in dışında kalan bir yabancıya (haine) atılması ile sağlanır. İnsanları birbirine düşüren saldırganlık, kabahat ve şiddetin bu yabancının sırtına yüklendiği varsayılır. "Günah keçisi" yabancının topluluk içindeki kötülöklere kurban gitmesi, halkta (millette/ulusta, İG) bir dayanışma duygusu yaratmaya yarar. Halk (millet/ulus) yabancıya yönelik bu ortak *zulmün* etrafında birleşir. Böylece uyumun sağlanmasıyla, topluluk yabancıya en başta duyduğu nefreti rahatlıkla unuttur; hatta geriye dönük olarak ona saygı duymaya bile başlayabilir. Neticede cemaati ilk etapta kendinden kurtaran şey, yabancının bir ayinle Tanrı'ya sunulması olmuştur. Bu minvalde günah keçisi, -mucizevi bir biçimde- kendi arasında bölünmüş olan halkın ölümcül çekişmelerinden uzaklaşıp, nefretini toplum (millet/ulus) dışından birisine odaklamasını sağlayan bir varlığı dönüşür.¹

Her türlü "aşkın öz"ler, bireyleşmeyi ezdiği gibi; "büyük bütün"ler de "yerel" olanın tekilliğini iptal eder. Olayların "fark"lılığını ve bireylerin "tek"liğini ıskalayarak, tümellerin "aynılığı" vehmi ile ayartılırsak, büyük totalitarizmlere ve insan kıyımlarına sebebiyet veririz; vermekteyiz. Politik arenada bayrak, vatan, millet, din/İslam...vs. gibi "aşkın"lık ve "bütün"lük ihtirasları, imanları, ütopyaları, davaları, insanı kendine ve hemcinsi olan somut "insan/vatandaş/yüz"lere karşı yabancılaştırarak, birer "put"a dönüşerek ölüm ve yıkımlara sebebiyet verebilmektedir. Örnekleri, tarihte ve günümüzde yeterince mevcuttur.

1 R. Kearney, *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar*, İst. 2012, 54.

Ünlü düşünür-filozof-psikanalizci Erich Fromm, teistik dinlerdeki kadir-i mutlak ve alim-i mutlak, aşkın “tanrı” imgesinin yerinin modern laik otoriter ideolojilerde Führer, Bağbuğ, lider, halk babası, devlet, parti, sınıf, ırk, vatan, millet, bayrak... vs. ile doldurulduğunu teşhis eder.² Bizim gibi, laiklik ile dinin iç-içe girdiği toplumlarda bu kavramlar, daha tehlikeli hale gelir. Bundan dolayı, politik aktörlerin kimin daha çok “vatansever” olduğu; “daha din-dar” olduğu; bayrağımızın rengi, ayının-yıldızının ne anlam geldiği/kutsallığı; ona kimin ne kadar saygı gösterdiği; milletimizin ne kadar yüce-asil olduğu; dinimizin-mezhebimizin haklığı-batıllığını bir tarafa bırakıp; “vatandaşlık” kavramını anayasal olarak daha demokratik-özgürlükçü ve fırsat eşitliğini sağlayan bir hale getirmeye çalışması lazım. Eğer “halka hizmet, Hakka hizmet” ile aynı ise; din-darlar, siyaseti dinî saik ile; sekülerler, ahlaki/insanlık saiki ile; milliyetçiler de –ötekini aşağılamadan, ona haksızlık yapmadan– vatan-millet sevgileri ile yapabilirler. Ancak vatan, millet, bayrak, din, ırk, sekülerlik kavramlarını “politik ideoloji”ye dönüştürerek propagandasını/istismarını yapmasınlar. İçlerinde kalsın. Politika olarak biz, hizmet vaatlerinin/parti programlarının içeriklerini, nasıllıklarını tartışalım. Zira, siyasi durum/eylem/olay daima tekildir/biriciktir; asla tekrarlanamaz. Kişilerin, kavramların, nesnelerin büyüğü/kutsal cazibesine kapılarak, siyaset bezirganlarının/tacirlerinin “okus-pokus”ları ile canımızı yakan/canımıza okuyan olayları gözümüzden kaçırmalarına, gözlerimizi boyamalarına müsaade etmemek lazımdır.

Hakiki siyasi eylem din olarak, ahlak olarak sanat ve bilimsel düşünme gibi çıkar gözetmez. Seküler etik açısından da olaya baksak, Batı’da birçok siyasetçi bu eylemi/ameli, kamu uğrunda *honorable duty* olarak yapar. Gerçek siyasal eylem devlete rağmen, ekonominin (kapitalizmin)

kör yasalarına rağmen denetlenemeyen, adalet ve eşitlik/insanlık uğruna aktif bir imkân yaratmaktır. Politik aksiyon, görülmesi son derece kolay, açık ve net olan adaletsizlikleri gidermeye dayanmalıdır; içgüdülerin/arzunun, vehmin, zannın, cehaletin dolayımından bir türlü kurtulamayan "adalet"ın ikamesine değil. "Yetim-kul (kamu/öteki) hakkı"nı gözetmeksizin; milyonlarca insanın yoksulluk veya açlık sınırında veya altında yaşadığı bir toplumsal (ekonomik-politik) vasatta menfaatlerin hizmetine sunulduğu alanda serpilme, her türlü alçaklığın temelinde yatan şeydir. Fırsat eşitliğini sağlamaya dönük ahlaki bir uğrondalık olmadan, kamu kaynaklarını hakkaniyete uygun olmadan kendine veya hempalarına temellük çabası olarak "siyaset", alçaklığın daniskasıdır.

Toplumumuz, maalesef siyasal-kültürel birliğini sağlamadığı için ("teyze" diye hitap edilmeyi hakaret kabul eden "hanımefendi"; peçe-çarşaf ve bikini-mayonun tercihleri...) insani değer ve itibarın ağırlık merkezi maalesef sanat, din, ahlak, kültür-eğitim, hukuk, bilim, rasyonel/üreten ekonomiden; pusu-kumpas-hile-kurnazlık, saman altından su yürütme, karıncayı bilmem ne yapıp, belini incitmeme, güç istenci, rant tutkusu, hegemonya/tahakküm arzusu... anlamlarında "siyaset"e kaydığı için; -sayıları son derece az olan dürüstleri tenzih edelim- kifayetsiz muhterislerin kazanç, itibar, prestij, makam kapısı olarak en önemli uğraş alanına dönüştü. Zengin olmanın yolu, bireysel emek-üretimden/katma değerden değil; devlete bürokratik-politik kapaklanmadan, "arpalıklardan", oyunu satmadan geçiyor. Bir toplumun en "meşhurları", hatta en "önemli" kişilerinin, siyaset-bürokrasi erbabı olması; meziyet, hüner, ehliyet, beceri, zeka, dürüstlük... yerine; salt ölümü göze almanın, "önemli/kahraman" olmanın raconu olması (bu, mafyada ve terör örgütlerinde de böyledir) orada bir şeylerin yanlış gittiği anlamına gel-

meli. Yarış, burada olmamalı. Medeni/Medine toplum(un) da mihenk/mi'yar böyle değildir: "Medeni olmanın ölçüsü, insanların aralarındaki ortak paydalar alabildiğine az olmasına rağmen, ortak hareket edebilme kabiliyetleri; ilkel olmanın mihengi ise, insanların aralarındaki ortak paydalar olabildiğince fazla olmasına rağmen, ayrı ayrı hareket etme kabiliyetsizlikleridir."

Domuzun Şeytanlaştırılması ve Dinin Dogmalaştırılması

Domuzu şeytanlaştıran zihniyet ile dini dogmalaştıran zihniyet aynıdır. Şeytan, aslında iradesi olan bir melekti. Allah onu yeni yarattığı ve teknik kapasite olarak meleklerden daha kompleks/üstün olan “Âdem”e saygı göstermesi için “secde” etmeye çağırdığında, bütün melekler, bu çağrıya uydukları halde, şeytan, kibirlenerek kendinin bu yeni yaratıktan daha üstün olduğunu iddia edip secdeye yanaşmadı. Hatasını anlayıp –Hz. Âdem gibi– tövbe etme imkanı olduğu halde, bunu da yapmadı. Allah da onu lanetleyip huzurundan kovdu. Şeytan da Âdem’in çocuklarının denendiği dünyada onları doğru yoldan saptırmak için müsaade istedi. Allah da mutlak bir yetki ve zorlama gücü olmayacak şekilde ona iğva/ayartma müsaadesi verdi (2/30-37). Böylece şeytan, bizzat ahlaki “kötülük” odağı oldu. En büyük avantajı ise, insandan taleplerinin insanın içgüdülerine uygun olması ve görünmüyor olmasıdır.

Domuza gelince, eti kan, leş gibi “rics/pis” yani sağlıklı olmadığı için yasaklanmıştır. İçkinin yasaklanması gibi (2/173). Etin sağlıksız oluş nedenini de bilim adamları, domuzun beslenme alışkanlığı ve midesinin insan için zararlı olan bakterileri, mikropları yeterince süzememesi olarak açıklamaktadırlar. Yani domuz etinin “haram”lığının gerekçesi, etinden gelmektedir. Ama zorda kalındığında “haddi aşmamak üzere” yenilebileceğini Kur’an söylemektedir (2/173).

Avrupalılar ve gayrimüslimler domuz eti yemektedirler. Eti kalitesiz olsa da insan sağlığını tehdit edici düzeyde dramatik olmadığı görülmektedir. Hatta eti bazı işlemler-

den geçirerek daha hijyen hale getirilmektedir. Domuz çiftliklerinde beslenmesine özel ihtimam gösterilerek de etine hijyenik katkı sağlanmaktadır. Kur'an'ın, içkideki faydayı itiraf ettikten sonra, ondaki zararın fazlalığından dolayı içmeyi haram kılması gibi (2/219), biz de domuz etinin haramlık derecesini, onun insan sağlığında sebebiyet verdiği sağlıksızlığa bağlamak zorundayız.

Müslümanların domuz algısı, maalesef “şeytan” benzeri, bütünüyle –ontolojik– kötülük odağı şeklindedir. Bu, hayvana yapılmış bir haksızlıktır. Halbuki, içkinin haramlığı ile domuz etinin haramlığı arasında herhangi bir fark yoktur. Bugün mevcut olan büyük fark, ilkelerin “totem ve tabu” anlayışlarına benzer olarak, Müslümanlar tarafından üretilmiştir ve yanlıştır.

Müslümanlar, ilahî hükümlerin gerekçesiz olarak, “salt imtihan olsun diye” olabileceğine dair –ilkel dinlerde rastlanan– sebepsiz yasakların olabileceğine inanıyorlar. Böyle bir tutumun Türkçesi, Allah'ın kişiliği ve sıfatları açısından tamamen “kapris” olduğunu kavrayamamaktadırlar. Yani “Tanrım niye bunu yasakladın?” diye bir soru sorsak; cevabının “Sana ne ulan; işte öyle!” olabileceğine inanıyorlar. Halbuki, Kur'an okuyan normal bir insan, orada asla böyle bir tavrın olmadığını; her şeyin “hikmet”li, yani anlaşılır, manalı olduğunu görür.

Bazıları da “agnostik” takılarak, “Hikmeti vardır; ancak biz bilemeyiz.” demektedirler. Bu iddianın, ne anlama geldiğinin farkında değiller. Yani Allah, insanlara anlamını, nedenini, sebebini asla anlayamayacakları hükümler vermiş gibi sanıyorlar. Bunun, hem Allah'a, hem de İslam'a bir haksızlık olduğunun bilincinde değiller. Özetle, dinî düşünce dogmatikleştikçe, dinde manasız veya anlamı anlaşılmaz şeylerin sayısı artar.

Nedenler ve Sonuçlar Arasında “Terör”ü Anlamak

Nietzsche, aklın yozlaşmasının en belirgin dışa vurumu olarak sonuçların “neden”ler olarak yer değiştirmesini görür. İtalyan yazar Comaro’nun uzun yaşamak için önerdiği metabolizmayı yavaşlatan “diyet”ini, bunun iyi bir örneği olarak verir. Böyle bir diyet, sağlık açısından bir çöküşün semptomu olabilir. Mutlu olmak için erdemli olmayı şart koşan dinler ve ahlak teorileri, bunun ikinci örneğidir. Ona göre tersi doğrudur: “İnsanın erdemi, mutluluğunun bir sonucudur.” Nietzsche, tezini şöyle sürdürür: “Gazete okuyucusu şöyle der: ‘Eğer bu parti böyle giderse, kendini bitirecek. ’ Benim yüksek siyaset idrakim ise, şöyle der: ‘Eğer bir parti böyle gidiyorsa; zaten bitmiş olduğu için, itici güçleri/motivasyonu tükendiği için bu duruma gelmiştir.’”¹ Nietzsche, birçok din, felsefe ve ahlak teorisinin neden olarak ileri sürdüğü ruh, irade, ego...dan oluşan “iç gerçeklik”lerin de aslında “uyduruk” veya dış gerçekliklerin “sonuç”ları olduğunu iddia eder.

Nietzsche’nin bu tespitinin, kültürel-düşünsel-siyasal-dinsel hayatımızda önemli oranda gerçekleştiği kanaatindeyim. Akademyada, medyada ve siyasette meşhur bir sürü “yorumcu” aktörlerin büyük bir bölümünde bu zaafı tespit etmek mümkündür. Örnek olarak “DAİŞ” veya “PKK” örgütlerinin yarattıkları “terör”ü, kalabalık bir zevat öncesi olmayan, öz-nel/öz-gür, iradi ve ahlaki “neden” olarak görmektedir. Yani, on binlerce gencin kendilerini “ölmeye-öldürmeye” programlamalarını, bu örgüt-

1 Nietzsche, *Putların Alaca Karaqlığı*, İst. 2008, 55.

lerin çıktığı coğrafyaların siyasi-hukuki-ekonomik koşullarından bağımsız olarak, öznelerin iç iradi/özgür-ahlaki (ahlaksızlık-yanlış) kararları olarak görmektedirler. Oysa doğru yorum, bu örgütlerin ortaya çıktığı coğrafyaları “bataklik” olarak; örgütleri de üreyen sonuç, “sinekler” olarak görmektir. O halde, terörün gerçek failleri, bataklık ortamını yaratanlardır. Canından başka kaybedeceği bir şeyi (onur/itibar, zenginlik, yurt, ev-eş-iş...) olmayan insanların, “sonsuz çeşitlilikte nimetlerle dolu ebedî bir başka dünya (ahiret-cennet)” kazanmak için veya kendinin sahip olmadıklarına –ait olduğu toplumun– gelecek kuşaklarının sahip olması için, intihar bombacısı olması “makul” değil mi?

Hayatının baharında bir gencin yaşama yerine “intihar bombacısı” veya “gerilla” olmayı tercih etmesinin politik-ahlaki koşulları üzerine düşünmeden; örneğin: kendinin veya ait olduğu etnik-dinî topluluğun içerisine düşürülmüş olduğu onursal aşağılanmanın-ekonomik mağduriyetin... onları böylesine bir “adanma/şehadet” misyonuna itebileceğini düşünmeden; bu sonucu, failerin direkt “iç gerçeklik”lerine bağlamak, son derece yanlıştır. Terör örgütlerini, –salt özcü bir yaklaşımla– dolduruşa gelen, kandırılan, cahil, psikopat, ahlaksız, kiralananbilen “taşeron” olarak görmek, yine bu sonucu doğuran gerçek, derin nedenleri ıskalamak demektir. Diyelim ki, terör örgütü üyelerinin bu nitelikleri de “neden” olmaklığı hakediyor olsun; ancak, neden olma oranının, birinci/asli nedenlerden çok daha düşük olduğunu görmek gerekir. İradi-özgür gibi görünen amel/eylem, kişinin karakter yapısına (şâkile) bağlı ise (17/84); karakter de “iç gerçekler”den daha fazla olarak kişinin içinde bulunduğu sosyal-ekonomik, politik, kültürel yapılara bağlıdır: “*Her topluluk (hizip/parti), kendinde olandan memnundur.*” (30/32)

“Günah keçisi” yaratma psikolojisi, nedenler ile sonuçları değiştirmenin diğer bir semptomudur. Günah keçisi, ortaya çıkmasına neden olduğumuz sonuçların, kötölüklerin sorumluluğunu, failliğini, neden oluşumuzu reddederek, onu başkalarının üstüne atarak, kendimizi temize çıkarmak; günahın, suçun yaratabileceği sıkıntıyı ve sorumluluğu bertaraf etmek çabasıdır. Ahlaksızca bir kendini kandırma girişimidir.

Türkiye'nin Bugünü Üzerine Tezler

Türkiye'de her kesimin din demokrasi ve hukuk gibi muteber kavramlarla birbirini defaatle aldatmasından dolayı, bu kavramların özgül kıymetleri kaybolmuş ve bir arada yaşamamızın temel kaynağı olan birbirimize “güven” unsurunu yok etmiştir.

“Akil adamlar heyeti”, “Alevi çalıştay”, “aydınlar dilekçesi” “alimler bildirisi”, “akademisyenler açıklaması”...vs. başvuru alan teşebbüsler, vicdanın sesi olmaktan çok, mevzii politik manevralar olmuş olmaları hasebi ile anlamsız hale gelmiştir. Bu son sığınak veya imkan bile maalesef ülkemizde piç edilmiştir. Hiçbir politik-kültürel-dinsel kesimin yatsıdan ileri yanacak mumu yoktur.

Modernitenin, ülkemizi teknik-ekonomik sıkıştırması ve postmodernitenin duygu-arzu seli olarak benliğimizi kaplaması ile gidişatımız üzerine “durup, düşünecek” vaktimiz olmadığı gibi; “tövbe edecek” veya olup-bitenden, yapıp-ettiklerimizden ders çıkaracak takatimiz de hayli zayıflamıştır.

Çağdaşlaşma/sekülerleşme, muhafazakârlaşma ve milliyetçilik politikalarının hiçbirisi Türkiye halkını kucaklayamamıştır. Aynı evi paylaşmak zorunda olmak/aynı gemide olmak gibi güvenliğimizi, özgürlüğümüzü ve onurumuzu temin edebilecek insani “yurttaşlık/yurtseverlik” dışında başka bir zemin yoktur. Huzur, mutluluk, kıvanç ve gönencilik olmaktan vazgeçtik; eğer ölmek ve öldürmekten kaçınmak istiyorsak, bu zeminden kalkarak bir toplum sözleşmesi/anayasa yapmak, en acil ihtiyacımızdır.

Güney ve Doğumuzla olan etnik ve dinî geçişkenliğimiz, bizi burada iç kabiliyetsizlik ve dış/istihbari-aleni failer tarafından yakılan ateşin içine çekilmek tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Avrupa'nın yüz yıl önce demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve laiklik aparatları ile söndürdüğü bu ateş, bölgemizde henüz alevlenmiştir.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde toplum olarak kültürel kimliğimizi "parça parça ıslah=piece-meal enginary" yerine "kültürel devrimler" ile geliştirip-dönüştürme teşebbüsümüz, "asli günah/asli sevap" olarak toplumsal-kültürel ve politik parçalı kimlik yapımızın tarihsel ana kaynağıdır. Mağdur kimlikler/kitleler, fırsatını bulunca aslına geri dönme/rövanş alma çabası içine girmiştir.

Sekülerlerimiz için Machiavelli, muhafazakârlarımız için de Muaviye babaları olmak üzere; siyaset biliminin veya nam-ı diğer ilm-i siyasetin ülkemizde munhasıran "puştluk-hile-pusu-kumpas..." olarak algılanması, "esaslı günah"ımız olarak sorunlarımızın önemli kaynaklarından biridir.

Ortak hukuk, norm, kurum, çıkar birlikteliği (maslahat) oluşturma yerine, etnik-dinî/mezhebî, katı ideolojik, zümresel, duygusal/itkisel saikler ile politika yapma, toplumsal olarak ortak zaafımızdır. Toplumsal kimliğimizin tarihsel-ontolojik en önemli kurucu unsuru olan dinin istismar edilmesi, her ne kadar birinci derecede dindarların sorunu olsa da; husumet ve kin yaratma potansiyeli açısından tümel/toplumsal bir sorundur. Vicdanı, namusu ve inanılıyorsa eğer gerçek imanı olanların bundan kaçınması gerekir. İyi niyetle de olsa kavga anlarında "bıçak/dinî söylem" bulundurmak, tehlikelidir. İslam'ın en erken iç savaşı (Cemel-Sıffin-Kerbela...) ve Kilise'nin tarihi, bunun somut kanıtıdır. Kur'an'da varid olan "ilahî şiddet (helak tarihi)" ve "kutsal savaş (cihat)" olgusu, bugünkü Müslümanların

–yerli-yersiz– kolayca şiddete başvurmalarını mümkün/meşru kıldığı gibi (Taliban, el-Kaide, DAİŞ...); Marksist teorideki “devrimci şiddet”, “öncü şiddet”, “kurucu şiddet” vs. gibi teoriler de sol-sosyalist kesimlerde kolayca şiddete başvurmayı meşru kılabilmektedir. Kapitalizmin yarattığı “askeri liberalizm” ise, havadan müdahaleler veya Kadife-Turuncu Devrimler ile şiddeti her yerde defakto bir gerçeklik haline getirmiş durumdadır. Böyle bir ortamda “kategorik barış”ı veya pasifizmi savunmanın anlamsızlığı ortada olduğu gibi; “la havle” çekmek veya “... git” demek de hayli zordur.

İnsana olan umudumuzu yitirmeden, vicdanın ortak sesini oluşturacak veya içgüdülerimizin bileşkesi olan ortak çıkarlarımızı (kamusal maslahat) tespit edecek müzakere irademizin (iletişimsel akıl-icma, dia-kritik, diyaloji) dışında başka bir imkânımız yoktur. Toplum olarak bu yola hakkı ile başvurduğumuz söylenemez. Ne kadar karmaşık ve ağır olursa olsun, yeterince bu yola başvurmadan şiddeti tercih etmenin, “şiddet sarmalı (intikam çıkmazı)” yaratarak her kesime onulmaz acılar yaşatacağı ortadadır. Kin ve hınç duyguları, insan cinsini çoğunlukla hayvanlaştıran duygulardır. Bu duyguların “haklı-haksız” olarak oluşmasının birincil bir önemi yoktur; önemli olan, bu duygulardan mümkün olduğunca uzak durarak akli başında insan olmayı başarmaktır.

Hukuk ve Dikta Arasında Türkiye

Türkiye, 1924'te bir dikta rejimi olarak kuruldu (Atatürk-İnönü). 1950'lerden itibaren de askerî “vesayet” rejimine evrildi. İki binlerden itibaren de vesayet tasviye edilerek demokratik bir dikta rejimine doğru ilerliyor gibi. Dikta devletinin özellikleri ana hatları ile şöyledir:

Despot makinada (devlette) borçlu beden (teba), despotun bedenine aittir. Borç, despotun hükümlanlığına duyulan borçtur. Despot devlet veya diktatör dinî bir ittifakla yer yurt edinir. Despot ve ordusu, her nereden geçer ve her nereye yönelirse, onun bedeninin bir parçası olan doktorlar, rahipler (alimler), katipler ve memurlar (bürokrasi) da despotun bedeni altında hareket ederler. Despotun gücünün kaynağı daha çok dinî-ilahî kökenlidir. Despotik rejimde taraftarlar, arzuyu hükümdarın veya despotun mülkiyeti içine yatırırlar. Bu yatırım içerisinde kastlar, üst kodlamadan şekillenir ve kendilerini bir “sınıf” olarak sunamayan niteliksiz sınıfı oluşturur. Despot, yersiz-yurtsuzlaşmış bedenın yararı için toprağı yoksullaştıracak (kodsuzlaştırarak) despotu üst kodlar ve beden asla bitmeyen sonsuz bir borç yükü içerisinde hareket eder. Böylece bitmeyen borcun altında ezilen köle bilinci üretilir. Bu disiplin iktidarında okul, hastahane ve hapishane “eğitimin” mekânlarıdır. Despota duyulan borçluluk, kitlelerde yaygın bir paranoya yaratır. Demokratik toplumlarda “kurum” hakimiyeti söz konusu iken; despotik rejimlerde “kanun/yazı” ve “ses/söz” hakimiyeti esastır.¹

Tayyip Erdoğan, 2000-2010 arasında parti içinde kurduğu “borçluluk” politikasını, bu tarihten itibaren “başkanlık sistemi”ni getirerek bütün Türkiye üzerinde kurmaya çalışmaktadır. Toplumun %50’si, bu talebe direnmektedir. Bir lider olarak o, %50’nin ruhunu (geist) temsil etmektedir; bu ruhun tecessümüdür. Tayyip Erdoğan, bu politikayı yürütmek için gerekli olan parayı emlak-inşaat ve ihale rantından üretmektedir. Mimari açıdan Türkiye’nin şehirleri “inşaat ya resulullah” aşkından berbat bir hale gelmiştir (kule-site-TOKİ). Çünkü, para elde etmenin başka kaynağı yoktur. Bu politika “İslami” üst kodu ile işletilmektedir. Oysa bu doğru değildir; kişi kültü, tarihsel-toplumsal bir koddur; İslami değil. Geleneksel açıdan bu politikanın kodları Emevi Saltanatı’na kadar geri gidebilmektedir. Hz. Osman’ın öldürülmesinden, en son Saddam ve Kaddafi’nin öldürülmesine kadar, siyasi-hukuki kurum yerine kişi kültüne dayanan (biat) despotluk, kültürel kod olarak devam etmiştir.

Kur’an açısından olaya bakarsak durum şudur: *“Ey iman edenler, kendiniz, ana-babanız, en yakınlarınız, zengin ve fakir dahi olsa; Allah için şahitlik (örneklik) yaparak adaleti titizlikle ayakta tutun (kurum kurun). Adaleti yerine getirmedi nefsinize (içgüdülerinize/hevanıza/çıkarınıza/taftarlığınıza) uymayın.”* (4/135). *“Bir topluma karşı olan (siyasi) düşmanlığınız; sizi, onlar hakkında (hukuki) adaletsizliğe/haddi aşmaya sevk etmesin.”* (5/2,8).

Siyasi ve hukuki bağlamda adaleti ve hakkaniyeti gerçekleştirmek için toplum sözleşmesi (ahit/akit) yapmak, buna uymak (5/1); hukuki kurum kurmak, İslamiyetin en yüksek hedefidir. Hukuki kurum, yeryüzünde Allah’ın temsilcisidir. Ondan yüksek/saygın bir merci yoktur. Çünkü siyasi irade genellikle çıkarın/içgüdü’nün temsilcisi iken; hukuk, vicdanın ve hakkaniyetin temsilcisidir.

Yasaları ve kurumları insanlar yapar. İnsan da mükemmel olmadığına göre; kurum ve yasalar, yanlış olabilir. Ancak, tartışarak uzlaşma yolu ile onları düzeltmek de insanların görevidir. Kuruma-yasaya itaat, kişiye itaattan daha hayırlıdır. Siyasi-hukuki-ahlaki ihtilaflar, vahiy inerken Allah ve peygamberi tarafından çözüme kavuşturuluyordu (4/59). Hz. Muhammed'in ölümünden sonra "ulema" bu görevi üstlendi. Ancak, siyasi irade daima hukuku (ulemayı) baskı altına almaya çalıştı. Hukuk, siyasi iradeden bağımsız olamadı. Kuvvetler ayrılığı ilkesi, Batı'daki uzun süren kavgalar sonucunda gelişebildi. Despotik devlet yerine demokratik devlet de Batı'da ortaya çıkabildi. Demokratik hukuk devleti, bugün insanlığın siyasal ufkunda en makul çözüm şekli olarak durmaktadır.

Tek-Başlılık/Başkanlık veya Çift-Çok Başlılık Tartışmalarına Teolojik Katkı

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan, şimdiki fiili yarı başkanlık statüsü ile yetinmeyerek “başkan”, yani Türkçesi padişah/sultan/halife olmak istiyor. Yetkileri sınırsız ve sorumluluğu yok denecek derecede az bir “Türk-tipi” başkanlık sistemi. Bu iddiamız, bir itham değildir. Sayın Cumhurbaşkanımızın kendisi kafasındaki “başkanlık” modelini ifade etmek için “Bizim gelenegimizde de yeri var!” dedi. Gerekçe olarak kişi (T. Erdoğan) değil; siyaset yaparken, devlet işlerini yürütürken çift başlılık, çok başlılık veya her kafadan bir ses çıkmasından doğan yavaşlıktan kurtulmak, hızlı inisiyatif ve karar almayı kolaylaştırmak olduğu ileri sürülüyor. Bu iddianın (kendim için bir şey istiyorsam, namerdim) inandırıcılığını, okuyucuların takdirine bırakıyorum.

Avrupa, geçen yüzyıl seçimle iktidara gelen tekparti/ adam aşamasından geçerek (Allende, Franco, Mussolini, Hitler...), bu tarzın doğurduğu sorunları ve sonuçlarını yaşayarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra demokrasiye, parlamenter rejime evrildi. Biz de 1950'ye kadar bu aşamada idik (Atatürk-İnönü). Batı'daki (ABD ve Fransa) “başkanlık” ve “yarı başkanlık” sistemi, kuvvetler ayrılığını oturttuktan, uluslaşma süreçlerini tamamladıktan, demokrasi tecrübesini yaşayıp içselleştirdikten sonra bazı ülkelerde uygulanmaya başlandı. Demokrasiyi çoğunluğun (milli irade) her istediğini yapması olarak değil; yapamayacağı şeylerin (fren ve denge) de olduğu bir rejim olduğunu; muhalefetin hainler, düşmanlar güruhu değil; meşru ve zorunlu (rekabetçi partner) bir kurum olduğu-

nu bilen ve kabul eden, içselleştiren toplumlarda uygulanıyor. Oysa Türkiye ne demokrasiyi tam içselleştirmiş ne uluslaşma sürecini tamamlamış ne de kuvvetler (yasama-yürütme-yargı) ayrılığını oturtmuş bir ülkedir. Daha doğrusu, Tayyip Bey, buna inanmıyor.

Türkiye, hem din bağlamında iki, hem de etnisite bağlamında iki fay hattına (düşman yaratma kapasitesine) sahip bir ülkedir: laik-Alevi ve muhafazakâr/Sünni, Türk ve Kürt. Burada başkanlık sistemi demek, muhafazakâr Sünnilerin %50 tarihsel blok oy kitlesi ile bir kişinin, parçalı olan laik-Alevi ve Kürtlerin üzerinde daimi bir tahakküm kurmak anlamına geliyor. Sayın Cumhurbaşkanımız Tayyip Erdoğan'ın kişiliği, şerik kabul etmediği için, (bu, muhtemelen ideolojik-idealist/İslamcı doğruluk/dogmatik inancından veya karakter özelliğinden veya ikisinden kaynaklanıyor olabilir) bu sistemdeki diğer organların gerçek anlamda bir işlevselliği olmayacaktır; organ/kurumsal/ortak akıl kararı olmayacaktır. İstişareli tek kişi kararı olacaktır. On beş senedir icraatları ile gözlerimizin önünde olan bir şahsın yapıp etmelerinden tümevarım ile bu sonucu çıkarmamıza karşı çıkanlar, menfaat veya taraftarlık saiki ile aklımızla alay etmektedirler. Yasama-yürütme ve yargı bağımsızlığı şimdiye kadar hakkı ile oturtulamadığı için, bütünü ile halifemizin/padişahımızın/sultanımızın insaf ve adalet algısına kalmış olacak. Ben, Sayın Cumhurbaşkanımızın "iyi niyetli" olduğuna tümevarımla inanıyorum; ancak, ben onun karar alma kapasitesinin, tarzının -tek kişi olarak- sonuçlarına (doğruluğu-yanlışlığı) güvenemem. Hiç kimse de güvenmemeli. Çünkü, riski çok büyüktür. Örnek vermek gerekirse, Suriye ve çözüm süreci politikaları, hükûmet tarafından parlamentodan, "monşer" denen, ancak tecrübeli dış politika erbabından ve muhalefetten (ortak akıldan) kaçırılarak inanç, ideal, ütopya, ihtiras...ile sürdürüldü. Sonuçlar ortada. Sayın Cumhurbaşkanımız, Cemaat ve KCK

tarafından iki kez kandırıldığını kendisi itiraf etti. Zira, tek kişi kolay kandırılabilir; ancak kurumsal/ortak akıl olsaydı, bu kandırmalar kolay kolay olamayacaktı.

Obama ve Hollande, iki Batılı başkanlık-yarı başkanlık sistemine sahip devletin başkan ve yarı başkanlarıdır. Her ne kadar “havuç” olarak bu ülkeler gösterilse de; “Türk-tipi” diye de bir şart koşuluyor. Bunun ne anlama geldiğini sanırım herkes anlıyor. Putin, Esad ve Erdoğan, “başkanlık” sisteminin Doğulu versiyonlarıdır. Üçü de birbiri ile bir zamanlar “kanka” ve “dost” idiler; şimdi ise düşmanlar. Düşmanlığı “kimin” çıkardığı önemli değil; önemli olan, tek adam rejimlerinde bunun kolaylığı ve kırılğanlığıdır. Ülke/halk ilişkileri, bu kadar kaprisli ve kırılğan bir mekanizmaya dayandırılabilir mi? Aradaki farkı aklı başında herkes görür. Aradaki fark, Batı’nın neredeyse üç yüz yılda inşa ettiği “kurumsal akıl” farkıdır. Kurumsal akıl, “icma”nın bireysel “içtihat”a olan üstünlüğüdür. Çok sayıda insanı ilgilendiren bir karara çok sayıda insanın aklının/görüşünün katılması, riski azaltacağı gibi; sorumluluğu da paylaştırır. Putin, yeni bir “çar”dır; Esad, yeni bir Arap kralı/şeyhidir; Erdoğan ise, diğerlerinden farklı olarak demokratik prosedürle %50 oyla seçilmiş, fakat, diğer %50’nin ideolojik-ekonomik taleplerini dikkate almayan, bu bağlamda iradesini bunlara da dayatmaya çalışan yeni bir sultan/padişah’tır. “Doğu despotizmi” kavramsallaştırması, sadece oryantalistlerin uydurduğu aslı olmayan bir yafta mıdır; yoksa, kökeni yüz yıllara, hatta bin yıllara uzanan ve hâlâ etkin olan “kötü” bir gelenek/genoloji midir? Kötüdür; çünkü Kur’an, “şûra” ilkesi ile bunu kırmaya çalıştı; fakat gücünden dolayı, başaramadı. Farz terk edildi; Sünnet olan “istişare”, tek adamlar (sultan-halife) tarafından sürdürüldü (ehlul-hall ve’l-akd). Halife ve sultanlar, kendilerini peygamberin varisleri olarak gördü. Oysa, siyasette kimse “peygamber” yetkisine sahip olamaz; çünkü o, Tanrı yönlendirmesine sa-

hiptir; oysa sultanlar içgüdü, kapris, istigñadan hali değildir. Tanrı'nın ve peygamberinin "yönetim" işini insanların içtihadına ve icmasına bırakması, tesadüf değildir. Oysa, kabilecilik/Kureyşçilik, kendini karizma/halife kılıfına bürüdü. Saltanat ise, bunun kötü bir kopyası idi.

Halifemizin/padişahımızın, imparatorlukların azamet, şan, şöhret, debdebe ve büyüklüğü temsil eden "saray" takıntısı, kendine denk gördüğü Putin/Kremlin, Obama/Beyaz Saray, Hollande/Elysee Sarayı rekabetinden geliyor. Ancak, bildiğim kadarı ile "White Hous", monarşilerin yönetim mekânı olan "saray" değildir. Obama da "Oval Ofis"ten yönetiyor. Hollande da Elysee Sarayı'ndan yönetmiyor ülkeyi. Elysee Sarayı, bizim Dolma Bahçe Sarayı gibi; demokrasiye geçtikten sonra bu mekânlar, daha ziyade tarihî "temsil" ve "müze" mekânlarıdır. Bunlardan bizde/İstanbul'da çok. Sadece Putin, Kremlin Sarayı'nı yönetim mekânı olarak kullanıyor. Bizim gibi imparatorluk geçmişi olan Avusturya Cumhurbaşkanı, kendisine önerilen Hasburg Saraylarından birinde oturmayı reddederek normal bir konutu tercih etti. İngiltere'de de saraylar, politik erkin yönetim mekânı olarak kullanılmıyor; temsil ve seremoniler için kullanılıyor.

Saray eleştirilerini karşılamak için, buranın "saray" değil, "külliye" olduğu iddia edildi. Oysa, Selçuklu ve Osmanlı yapı tarzı olarak "külliye" Türk Dil Kurumu sözlüğünde "Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil... den oluşan müstemilat" anlamına gelir. Oysa Beştepe'deki yapı bayağı "Ak-Saray". Bahçesinde yapılan Millet Camii, merkez değil; sembolik bir müstemilatır. Hasılı, yeniden uluslararası siyasette "aktör" olmanın yolu, böyle "şekillerden" geçmiyor; irade ve cesaret (iman) kadar, maddi/ekonomik ve teknik güçten geçiyor. Hasbılık kadar, hesabilik de gerektiriyor. Yoksa, "Dimyat'a pirince giderken; evdeki bulgurdan da olmak!" vardır.

Tekbaşlılık, karar almayı “hız”landıracak; bürokrasinin oyalanmasını ortadan kaldıracak; deniyor. Doğru, ama “Acele işe şeytan karışır!” diye de bir atasözümüz vardır. Konulara “vakıf” olmak veya “vukufiyet” kesbetmek yani “durmak ve düşünmek”, farklı düşünceleri işin/kararın içine katmak, kalıcı hikmet değerleridir. Tarih/olaylar hızlandı; zaman yok, denecek. Doğru. Lüzumlu olan, toplumsal uzlaşma ve uzmanlaşma mekanizmalarını artırmaktır. Tarihi hızlandıranlar, böyle yapıyor.

Tek aklın aldığı kararların doğuracağı ve sonucu 80 milyonu etkileyecek mağduriyetleri, zararları, yanlışları ne yapacağız? Yanlış kararların vebali, bu kararları verenlerin ahiretini de mahvetmeyecek mi? İyi niyetli olmak, İslam’a göre yetmez; işin yarısıdır. İşler, aynı zamanda sonuçlarına göredir (*İnneme’l umuru/a’malu bi’l havatim*. Hadis). Haricilerin “iyi niyet”inden kim kuşku duyabilir? Ya yol açtıkları sonuçlar? Bundan dolayı Allah, peygamber gibi nispeten doğru kararlar verecek birine (Hz. Muhammed’e) vekalet vermiş olmasına rağmen; cahiliyye Araplarının uyguladıkları yaşlılar meclisi anlamındaki “şûra” sistemini Müslümanlara tavsiye ederek kamuyu ilgilendiren konularda “Onların işleri aralarında şûra ile dir (42/38).” tavsiyesinde bulundu. Yani, alınan kararın sonucu herkesi ilgilendiriyorsa, herkes bir biçimde doğrudan veya dolaylı (temsil-demokrasi) olarak görüşünü/reyini ve kararını işin içine katsın istedi. “İstişare”, şûra değildir. İstişare, halifenin, sultanın kendi akıldânelerini/akil adamlarını oluşturarak onlara danışmasıdır. Bunun sonucu da yaklaşık olarak bellidir; tek başına karar vermeden elbette daha iyidir; ancak, padişahın seçtiği adamların kaç tanesi, kendine karşı dürüstlikle, gözden düşmeyi veya cezalandırılmayı göze alarak karşı çıkabilir? Kaç tane sultan, kendine karşı eleştirel olabilecek danışman yanında bulundurmayı tercih etmiştir? Ulema-i rûsumun sicili İslam tarihin-

de pek temiz değildir. Ak Parti’de Sayın Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’dan başka ikinci bir “özgül ağırlığı” olan ve ona karşı çıkabilecek adam oldu mu şimdiye kadar? Sayın Başbakanımız Ahmet Davutoğlu’nun rol çalma çabalarında ne kadar zorlandığını hepimiz görmüyor muyuz? Özgül ağırlığı olmayan bakanlar, onun, “intifa” hakkını “mülkiyet” hakkı ile karıştırdığını söylüyor.

Herkesi ilgilendiren konularda çok sayıda kişinin veya kurumun görüşünün sorulması, alınması, belki karar alma sürecini yavaşlatır; fren işlevi görür; ancak alınacak kararın yanlışlığını azaltacağı gibi; sorumluluğu da paylaştırır. Tek adam yönetiminde “adam”ımızın iyi veya kötü olması önemli değildir; adamın “tek”liği risk yaratır. Örneğin Suriye ve Rusya krizlerinde bu ülkelerde tek adamlar (Esad ve Putin) olmasaydı da kurumsal yapılar daha etkin olsaydı; krizler, acaba bu kadar derinleşebilir miydi?

Amerika ve Fransa gibi demokrasiyi içselleştirmiş, kuvvetler ayrılığını oturtmuş ve uluslaşmasını tamamlamış ülkelerde başkanlık sisteminin uygulanma “estetigi” ile bizde daha önce uygulanan seküler tek adam yönetiminin (Tek Parti Dönemi) ve uygulanacak olan teolojik kökenli (halife) tek adam yönetiminin “gangirticiliğini” kimse mukayese edemez. Sebebi gayet basittir. Bizde bahsettiğimiz yapıların hiçbirisi oturmuş değildir. Hz. Ebubekir’in seçilmesinden (?) günümüze kadar (Şah’ın, Saddam’ın, Kaddafi’nin... düşürülmesine) temel kurumsal/anayasal yapılar kurulamadı. Biz, hâlâ işi akıllılar/dahiler, çok-bilmişler, karizmatik liderler, çobanlar, çatal yürekli, adanmışlar, mücahitler... ile götürüyoruz. Bundan dolayı da iç barışını kurum ve hukuk (toplum sözleşmesi) üzerine kurmuş bir tane İslam ülkesi yok.

Yaşlı D(C)in Şişeden Çıktı

Kilise ve din adamlarının otoritesi üzerine kurulmuş olan Hristiyanlık, ortaçağlar boyunca şiddet kullanma tekeli kendi uhdesine almıştı. Protestanlık milli mezhepleri kurulunca, Avrupa'da "din savaşları" denen mezhep savaşları yaşandı. Kilise diskalifiye edildikten sonra da şiddet/savaş tekeli seküler güçlerin eline geçti. Amerika, yapmış olduğu anayasa; İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Avrupa, geliştirdiği kurumlar sayesinde iç barışını tesis etmiş oldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Müslüman halklar, İslam sayesinde özgürlük mücadelelerini vererek bağımsızlıklarını kazandılar. Kurulan totaliter devletler, dini bir biçimde devlet kontrolüne alarak nispeten stabil yapılar oluşturdular.

1979'da İran'da Şiilik, mevcut totaliter/şahlık rejimi yıkararak ayetullahların otoritesine bağlı bir dinî yapı kurdular. Seküler muhaliflerin direnişleri kanlı bir şekilde bastırıldı. 1980'lerde Sovyetlerin çöküşü ile birlikte Filistin'deki direnişin ideolojik motivasyonu sol/sosyalist ideolojiden İslam'a geçti (Hamas).

Aynı tarihlerden itibaren Sünni dünyanın her tarafında radikal/fundamental/siyasal İslami hareketler gelişti. Afganistan'ın (1979), daha sonra Kuveyt'in (1990), ardından Irak'ın işgali, bu hareketleri, Filistin'de olduğu gibi şiddete/cihada evirdi (Taliban-el-Kaide). Aynı şey, Bosna iç savaşında ve Çeçenistan'da da yaşandı. Bosna'daki dinî motivasyonun ahlaki ve estetik ayrıcalığını unutmamak gerekir.

Arap Baharı ile birlikte diktatörlüklerin devrilmesinden sonra, dinî otoritenin devletlerin tekelinden çıkması, otoritenin dinî/siyasi grupların tekeline geçmesini sağladı. Kabile/etnisite ve mezhep/dinî yorum, siyasal faaliyetin ve iç-savaşların temel motivasyonu haline geldi.

İslam, otoritesini Yahudilikte olduğu gibi “ulema”ya dayandırır. İlk yüz yılda bu otorite kurulmadan, siyasi ihtiraslar ile yaklaşık yüz yılı alan bir iç savaş yaşandı (Cemel, Sıffin, Kerbela). Daha sonra ulema (fakihler, kelimcılar, muhaddisler) otoritesini siyasi otoriteye karşı nispi olarak kurmuş oldu. Yalnız Selefilik, ulemanın otoritesi yerine, Kur'an ve hadislerin lafzi yorumunu/inancını yegane otorite olarak gördüğü için, ilmî düşünmenin ve ulemanın otoritesini reddetti. Ulemanın üretmiş olduğu ilmî düşünce ile oluşan düşünce ekolleri (Hanefilik, Şafilik, Maliki-lık, Mutezile, Maturidilik ve Eş'arilik) ikinci ve üçüncü yüz yıllarda kristalleşerek oluştu. Ondan sonra da düşünce yavaş yavaş durdu ve kendini tekrar etti. Osmanlı'nın yıkılışına bu düşünce ekolleri ile gelmiştik. Önce Selefilik, Suudi Arabistan Devleti olarak vücut buldu. Şiilik ise, İran İslam Cumhuriyeti olarak bedenleşti. Pakistan'da ve Sudan'da ise askerî birer darbe ile Sünni tarihsel “şeriat” kategorisi devlete giydirildi. Sünniliğin yaklaşık bin iki yüz yaşında olan teorik gövdesi ise ilmî otoritenin yeniden oluşamaması ve otoritenin politik grupların eline geçmiş olması hasebi ile bugün param parça. Selefilik de Suud'un tekelinden çıkarak Sünni dünyanın bütününde yükselişe geçmiş durumda (İŞİD, eş-Şebab, Boko-Haram...).

Türkiye'de kurumsal dinî otorite Cumhuriyet'ten sonra Diyanet'in tekelinde idi. Yetmişli yıllardan itibaren bu otorite giderek cemaatler, tarikatlar ve siyasal hareketlerin eline geçti. Bugün bu otorite ağırlıklı olarak The Cemaat ve Ak Parti'nin kontrolündedir. Yorum farklılığının bu iki

hareketi son yıllarda henüz silahlı olmayan bir savaşa ittiğini görüyoruz. Diyanet'in ve ilahiyat fakültelerinin (ulema?) otoritesi, henüz kurulmuş değildir. Özetle, –teşbihte hata olmaz– İslam dünyasında yaşlı din/cin şişeden (otorite/ulema) çıkmış, insanları çarpmaya (iç-savaş) devam etmektedir.

Her türlü otoritenin yerle bir edildiği bu postmodern çağda tekrar şişeye girmesi de imkansız gibi görünüyor. Uzun bir süre çarpılmaya devam edeceğiz gibi görünüyor. Allah sonumuzu hayreylesin!

Ak Parti Ümmetçiliğinin Kriterleri Üzerine

Ümmet kelimesi, Kur'an'da ıstılahi bir "kavram" olmaksızın, Kur'an lügati yazarı R. İsfahani'nin belirttiğine göre "Herhangi bir zamanda veya mekânda herhangi bir maksatla –örneğin din gibi– bir araya gelmiş "topluluk-toplum" anlamında kullanılır."¹ "Müslümanlar" da Hz. Muhammed'in etrafında toplanarak, cinsiyet ve kabile ayrımı yapmaksızın "yeni" bir iman kardeşleri "üm-meti" oluşturmuşlardır. Daha sonra bu topluma evrensel bir "misyon" biçilmiştir: "*Sizden insanları hayra çağıran ve kötülüklerden alıkoyan bir ümmet/toplum oluşsun.*" (3/104), "*Siz, insanları iyiliğe çağıran ve kötülüklerden alıkoyan orta/mutedil bir ümmet/toplumsunuz.*" (3/110). Bu toplum, bir yerde/yurtta yerleştiği zaman, silme/saf/pür aynı tarzda inanmış müminlerden oluşmuş bir toplum mu olacak? Yoksa, başka ırktan ve dinden de insanların olabileceği birlikte yaşamanın racunu nedir? Hz. Muhammed Medine'ye yerleşirken orada bulunan gayrimüslim insanlar ile adalet, eşitlik ve özgürlük ilkelerine dayalı bir toplum sözleşmesi kurdu. Bu birlikteliği nitelemek için de "üm-met" kavramını kullandı:

Benu Afv Yahudileri, müminler ile birlikte bir "üm-met" oluştururlar. Ancak, Yahudilerin dinleri kendilerine; müminlerin dinleri de kendilerinedir. Bu hükme hem kendileri, hem de bağlıları (mevlaları) dahildir.²

Anlaşmalar çerçevesinde Allah, "*Müslümanları yurtlarından çıkarmamış ve dinî inancından dolayı kendine düş-*

1 R. İsfahani, *Müfredat*, İst. 1986, 27

2 M. Hamidullah, *İslam Peygamberi*, çev. M. Yazgan, İst. 2012, 174.

man olmamış insanlara adil davranmayı ve onlara iyilik etmeyi yasaklamaz.” (60/9). Aynı yurttta birlikte ve bir toplum olarak (ümme) yaşamanın racunu işte budur. Dikkat edilirse “Müslüman” toplum oluşun temel kriteri “iman kardeşliği” iken; bir yerde/yurttta, yani İslam’ın ilk örneğinde Medine Ovasında/yurdunda (ülke/memleket/devlet) birlikte yaşamanın kuralı, müteakabiliyet ve hakkaniyet esasına dayanan eşitlik-adalet ve özgürlüktür. Yani hukuktur. İslam’ın “ümme” anlayışı, iki katlıdır: Birincisi, Hz. Nuh’tan Hz. Muhammed’e varan iman/dava/dünya görüşü kardeşliği (22/48-93); ikincisi ise, ahlaki sözleşmeye dayanan ve bir yurttta/yerde/mülkte oluşan siyasi-toplumsal birlikteliktir.

Nitekim, daha sonra Yahudiler ve müşrikler bu antlaşmayı bozmuşlardır. Başka birlikte yaşama ve toplum oluşturma kriterleri de mevcuttur. Örneğin, çıkar birlikteliği (ABD, AB), ırk ve dil birlikteliği (ulus-devletler-milliyetçilik), din birlikteliği/teokrazi (İsrail, İran, Suud-i Arabistan, Vatikan).

İslam imparatorlukları, gayrimüslimlerin temel haklarını kabul etmiş olmalarına rağmen; onların Müslümanlar ile “eşit=insan=yurtttaş” onuruna sahip olduklarını kabul etmemişlerdir. Allah indindeki “mümin-kâfir” yani değerli-değersiz ayırımını buraya yansıtmışlardır (zimmilik statüsü). Halbuki, Allah böyle bir şey emretmediği gibi; peygamber de böyle bir uygulama ortaya koymadı. Bunun sebebi, Müslümanlar ile savaşta yenilen müşriklerin savaş tazminatı olarak ödemeleri emredilen “cizye” cezasının (9/29) yanlış yorumu olsa gerektir. Cizye, İslam devletlerinde gayrimüslimlerden alınan “baş vergisi” yani askere alınmamalarının gereği olan bir vergidir. Bu uygulamadan, vatandaşlar arasında –inanç farklılığından dolayı– onursal bir eşitsizlik durumu yaratmak tamamen yan-

lıştır. Dolayısıyla politik anlamda “İslam ümmetçiliği”, salt inananlardan oluşan saf-üstün bir toplum değil; adaleti gerçekleştirmek için ahlaki/dinî/İslami ilkelere sözleşme ile bağlı toplum demektir. İslam ümmetçiliği ırk, dil, din, çıkara dayanan rölativist/cemaatçi, postmodern indirim kampanyalarına/arzu-içgüdü fetişizmine karşı püriten/muttaki evrensel, ahlaki militanlıktır: “*Size selam verene, “Sen, mümin değilsin!” demeyin.*” (4/49).

Bu tür siyasal eylemlerde bir mücadelenin etrafında örgütlendiği sonlu talep, kendini söz konusu grubun kimliğinin sınırlarının ötesine taşır ve daha radikal ve kapsamlı hale gelir. Böylece, bölge ya da etnik (dinî) kimlikle tanımlanan kısmi grupların ve (kısmi) ahlaklı tarafların somut mücadeleleri hızla radikalleşebilir ve belki de tüm hükmetme çerçevesini ya da durumun sosyoekonomik halini sorgulamaya başlayabilir. Kişi kendini sonlu taleplerle sınırlandırdığında mücadelelerin kendi kısımlıklarının ötesine geçmeye, başka yerlerdeki başka mücadeleler ile bağlantı kurmaya ve genelleşmeye dönük radikal potansiyelini yitirir. Her türlü sahici özgürleşmeci siyasetin anahtarı, her türlü kısmiliği yahut her türlü kimlik/özdeşlik iddiasını aşan bir genelleşmiş mücadele imkanına açık olmaya dayanır. Sonsuzca talepkâr olan şey, özgül, belki de kendi çıkarını düşünen veya savunmacı mücadelelerin başka bir şey haline geldiği süreçtir. Bu süreç sayesinde bu gibi mücadeleler, kişinin kendi içinde bulduğu durumun o ana kadar bilinmeyen bir yanına açılır.³

Tarihteki bu uzun süren uygulama, bugünün radikal-siyasal İslamcılarında da görünüyor. Başta IŞİD olmak üzere, İhvan-ı Müslimin’in teorisyenleri de dahil olmak üzere, “İslam Devleti” deyince akıllarına Müslümanların onursal olarak birinci sınıf, gayrimüslimlerin/gavurların da ikinci sınıf olduğu; veya gayrimüslimlerin önemli görevlere getirilmediği/getirilmemesi gerektiği bir siyasal yapı/

3 Smon Critichly, *İmansızların İmanı*, çev. Erkan Ünal, İst. 2013, 261.

hilafet tahayyül ediyorlar. Oysa İslam imparatorluklarının ekserisinde gayrimüslimlerin –ahlak kriterine göre– önemli görevlere getirildiği bilinmektedir. İslamcılarda siyasal anlamda “ulus-devlet”lerin sınırları meşru görülmediği için, “İslam ümmeti”nin sınırları, Müslümanların yaşadığı tüm coğrafyalardaki iman kardeşlerini kapsıyor; ancak, kendi sınırları içinde olan ve hatta aynı dili konuşan insanları kapsamayabiliyor. Örneğin Arakan’daki Hindu Müslüman, ümmetin bir üyesi iken –ki doğrudur– Anadolu’daki bir Türkmen Alevi, inancından dolayı ümmetin parçası olamıyor –ki yanlıştır–.

Türkiye Cumhuriyeti, tipik bir ulus-devlet olarak milliyetçilik üzerine kuruldu. Önce Anadolu gayrimüslimlerden İttihat ve Terakki Partisi’nin elleri ile temizlendi; daha sonra da Balkanlardan ve Kafkaslardan göç eden “Müslüman” ahalî ile Türkçe ve “Türklük” üzerinden bir ulus-devlet inşa edildi. Etnik olarak gayri Türk birçok insan Türkleştirildi.

Türkiye’nin ahalisi, kahir ekseriyet olarak Müslüman olsa da etnik farklılıklar ve dinsel farklılıklar var. Ak Parti siyasal İslamcı olarak, “ümmetçi” olduğu için, doğal olarak “biz” dediği zaman, Türkiye’nin sınırlarını aşan ve inanç kardeşliği olarak Müslüman olan her coğrafyaya ulaşabiliyor (Arakan, Filistin, Bosna...). Aynı şekilde, Türkiye Cumhuriyeti’nin sınırları içindeki etnik farklılıkları da kapsadığı halde (“Müslüman, renk körüdür”), dinî açıdan gayrimüslim veya kendi mezhebinden olmayanları (örneğin laikleri, Ermenileri, Alevileri...) kapsamıyor. Dışarıdaki mağdur Müslümanlara elinden geldiğince yardım edilirken; buradaki kendi mezhebinden olmayan veya dindar olmayan veya partili olmayanlar kolayca mağdur edilebiliyor. Ülkenin kamu kaynakları/imkânları elde edilirken/paylaşılrken, “partililik” ümmet anlamındaki “biz” kriteri

olarak alınıyor. Çünkü İslamcılık, onur/değer, veya “biz-öteki” ayrımını ahlak üzerinden (adil-zalim) değil; inanç (mümin-kâfir) üzerinden yapıyor. Kendi mezhebinin kriterlerine göre de “sapık-zındık” olarak gördüğü (örneğin: laikler, Aleviler, Nusayriler, Yezidiler...) mezhepleri veya kendi “yurttaşı” olduğu halde dinsiz, seküler ve gayrimüslimleri “ümme”in parçası olarak görmüyor. Oysa İslami anlamda ümmetçilik, ister yurttaşlık, isterse evrensellik bağlamında olsun “biz” veya “herkes” (eşitlik) tabirlerini kullandığı zaman, adaletin kriterleri olan “adaleti-hakkaniyeti” esas alır; gerçek tabiatını Allah’ın bileceği “iman ve küfrü” değil. Lübnan’da kurulan “Hizbullah” Şii hareketi, yıllarca İslam’ın “ümme” kavramına uygun davrandı. Şimdilerde bu tutumundan vazgeçerek Suriye’deki kendi mezheplerine yakın Nusayrileri desteklemek için Sünnilere karşı Esad ordu saflarında çarpışıyorlar, elde ettikleri onuru beş para ederek. İddiamın dayandığı birkaç ayet vereyim:

Ey iman edenler, Allah için hakkı ayakta tutun ve adalet ile şahitlik yapanlardan olun. Bir topluluğa karşı olan düşmanlığınız –hele inanç ayrılığınız hiç değil, İG– sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Adaletli olun; çünkü takvaya münasip plan odur (5/8).

Ey iman edenler, adaleti ikame etmek/uygulamak için öncülük edin. Kendiniz, anne-babanız, akrabanız aleyhine olsa bile; zengin-fakir ayrımı yapmaksızın, Allah için şahitlik yapın. Adaleti yerine getirmede nefsiniz size engel olmasın. Eğer, eğilip-bükülür, hakikati söylemekten kaçınırsanız, bilin ki Allah yaptıklarınızdan haberdardır (4/ 135).

Eğer mümin bir kadın, müşrik kocasından kaçıp size sığınursa, kâfir kocasının ona evlenme karşılığı ödediği mehri eski kocasına geri versin (60/ 10).

Ak Parti'nin/T. Erdoğan'ın “Paralel Yapı” ve “PKK/KCK” Tarafından İki Kere Kandırılmasının Ahlaki-Politik Analizi

Ak Parti/T. Erdoğan, The Cemaat ile uzun süre iş birliği ve ortaklık yaptı. Askerî vesayetin yıkılması için darbe teşebbüslerinin abartılarak/orduya kumpas kurularak birçok askerî bürokrat hapse atıldı veya görevden atıldı. Bütün bunlar, Amerika'nın sağladığı teknolojik/dijital destekle Cemaat eli ile gerçekleştirildi. Öğrenci ve memur alım sınavlarında yapılan hukuksuzlukların üzerine gidilmedi. Adalet/hukuk ihlal edildi. Daha sonraları The Cemaat/F. Gülen, Ak Parti'ye/T. Erdoğan'a karşı 17-25 Aralık operasyonunu yapınca, Ak Parti/T. Erdoğan “Bunlar bizi/beni aldattı!” dedi ve Cemaat'e karşı silahsız savaş başlattı.

Daha sonra Ak Parti/T. Erdoğan, “çözüm süreci” diye PKK ve KCK ile bir anlaşma yaptı. Sürecin somut içeriği sadece “ateşkes”ti. Sloganı ise: “Analar ağlamasın!” idi. Ak Parti/T. Erdoğan, bu süreci muhalefet ve parlamento ile iş birliği şeklinde bir “devlet aklı” ve somut hukuki-anayasal reform teklifleri ile götüreceğine; içeriği belirsiz olarak “akıl-adamlar” aparatı ile “oyalama sürecine” dönüştürdü. Bu vesile ile bu önemli kavram ve kurumun anlamının yok edilmesi de yan ürün oldu. Bir daha buna kim teşebbüs edebilir? Edilse; – ki edildi– kim itibar eder? Hükûmetin kendisi itibar etmedi. PKK, bu süreç içinde Güneydoğu'da “alan hakimiyeti” kurup, “paralel” bir devlet yapısı haline gelerek halkın güvenliğini ortadan kaldırırken; Ak Parti/T. Erdoğan, “Analar ağlamasın!” sloganına bağlı kalarak, buradan itibar/oy devşirmeyi düşünürken; PKK'nın palazlanmasını yarattı. Sonunda da “Bunlar bizi aldattı!” diyerek PKK'ya karşı operasyon/savaş başlattı. Aslında ortada

aldanan ve aldatan yoktu. Birbirini bilinçli oyalama vardı. Bu hataya rağmen, PKK'nın gücünün kırılmasına yönelik geç kalınmış olsa da başlatılan operasyon doğrudur; boyun eğdirilinceye kadar devam ettirilmesi gerekir.

İmdi, gerek birinci aldatılmada –T. Erdoğan, zaman zaman rahatsızlığını dile getirmiş olsa bile– Cemaat'in adaletsizlik yapmasına müsaade etmesi; gerekse ikinci PKK aldatmasında –yine zaman zaman T. Erdoğan rahatsızlığını dile getirmiş olmasına rağmen– halkın güvenliğini sağlamaktan vazgeçerek bölgeyi PKK'ya teslim etmesinin arkasında yatan temel saik, Ak Parti'nin/T. Erdoğan'ın iktidarda olduğu süreç içinde Türkiye'nin imparatorluk zamanlarından miras aldığı/kaldığı ve iyi-kötü iki binin başlarına kadar devam ettirdiği “devlet/kurum/hukuk aklı” ile değil; iktidarda kalma; iktidarını uzatma/pekiştirme saiki, yani kendinin de aslında “eski Türkiye/vesayet rejimi” karşısında “paralel” bir yapı olduğu psikolojisidir. “Devlet” olmanın en temel iki refleksi/görevi olan, vatandaşlarına adalet temini ve güvenlik sağlamayı ıskalamanın başka ne tür bir gerekçesi olabilir? Devlet aklı olan bir hükûmet, ülkesinin Genel Kurmay Başkanı'nı “terör örgütünün başı” sıfatı ile hapse atabilir mi? Her şeyi “siyaset”e indirgemiş kadroların, “devlet adamı” olamayışlarının ifadesidir bu.

Bu paralel yapı psikolojisini doğuran ideolojik saik, ideolojik düzlemde “gömlek çıkarma”; politik düzlemde ise “kefen giyme” söylemleri ile rahmetli Erbakan'dan kalma “İslamcılık/Milli Görüş” ideolojisini “muhafazakârlık” olarak uygulama stratejisidir. Bu ideolojiyi, “vesayet” rejiminin (eski Türkiye: parlamenter rejim/Çankaya Köşkü) alternatifi olarak (yeni Türkiye: başkanlık sistemi/Beştepe Külliyesi) uygulamaya çalışıyor.

İmam-hatip liseleri ve ilahiyat fakültelerini çoğaltarak “dindar nesil” yetiştirme politikası ile inşaat rantı (“inşaat,

yaresulullah”) yaratma arasında bir korelasyona dayanan bu İslamcılık, ana-sermayeciliğin (kapitalizmin) “sınırsız üretim-sınırsız tüketim/israf/büyüme” mottosuna her hangi bir metafizik-etik-ekonomik itirazı/cümlesi olmayıp; inşaat rantı ve devlet ihaleleri ile alternatif bir zengin zümre ve medya yaratma çabası olarak iktidarını sürdürdü. Düşmana (muhafele?) aynı ile mukabelede bulunma, “düşmanın silahı ile silahlanma” dışında, kapitalist davranış tarzının (ihtiras, gurur-kibir, konformizm, bencillik, israf...) dışında, bu kadrolardan alternatif bir “İslami” jest görmedi bu ülke. “Başörtüsü, cami-minare ve ezan (ritüel) sembolizmi, bu İslamcılığın kültürel-görsel-söylemsel çehresidir. “Ümmetçilik” olarak da İslam dünyasının her yerindeki İslami hareketler ile yoğun bir duygudaşlık (inanç kardeşliği) ve sempati olarak devam ediyor. Her dinden ve etnik kökenden gelen insanlarla ahlaka/hakkaniyete/onursal eşitliğe ve rızaya dayalı sözleşme yerine; yanlışlıkla –küresel düzlemde– inanç kardeşliğine, yerel düzlemde ise “partili”liğe dayandırılan “ümmeçilik” fikri, Ak Parti’nin yönetici kadrosunda “vatandaş/yurttaş” duygusunu doğal olarak zayıflatmış için; seküler milliyetçi Türk (CHP), muhafazakâr milliyetçi Türk (MHP), seküler milliyetçi Kürt (HDP/PKK) ve Alevi-Türk kesimler ile “vatan-daşlık” bağlarını hayli zayıflatmışa benziyor. Maruf/meşhur “nefret söylemi”, böyle oluştu. İbn Haldun’un deyiimi ile: “Başkanlığın istikrar kazanması ile hüküm sürmenin sağlamlaşması, hükümdara geldiği yeri unutturur.”¹

İbn Haldun’un “Dört Halife” dönemi ile Emevi-Abbasi dönemleri arasındaki farkı izah etmek için kendinin geliştirdiği “asabiyet” ile “hadaret” halleri arasındaki dönüşüm ile Ak Parti’nin ilk sekiz yılı ile son dört yılı arasındaki fark aynı değil mi? Sadece, *halifelik* yerine İslam, *mülk* yerine de iktidar kavramlarını koyarak:

1 Mukaddime, İst. 1988, 480.

Kahr ve zevk-ü sefanın her çeşidine dalmak için bir araç olarak kullanılan halifelik, mülke dönüşerek sadece bir isimden ibaret hale geldiği için, mülkün dinî bakımdan nasıl bir değere sahip olduğu değil; dinin, mülk açısından nasıl bir kıymeti ve rolü olabileceği düşünölmeye başlanmış; din, sadece mülkün ayakta durmasını temin eden toplumsal-ahlaki kurumlardan biri haline gelmiştir.²

Oysa, bugün İslam dünyası, bırakın iman kardeşliğine dayanan “millet” veya ahlaki sözleşmeye/hakkaniyete/adalete dayanan “ümme” oluşturmayı; postmodern etnik ve mezhebî milliyetçiliklerle hızla “ulus-devlet”in de altına kayarak daha da parçalanıyor. “Ulus-devletin sonu” söylemleri, bu coğrafyada buna tekaböl ediyor; yoksa, Batı’da 19. yüzyılda gerçekleşen ABD ve yirminci yüzyılda kurulan AB tarzındaki seküler “ümme”lere değil. Türkiye’nin de hızla buraya doğru sürüklendiği, apaçık ortadadır. Buradan geriye nasıl dönebileceğimizi, daha önce yazmıştım.

Savunma sanayisini kurarak ve ekonomik gelişmesini artırarak bölgede bir aktör (Yeni Osmanlı) olma ideal, Türkiye/T. Erdoğan İslamcılığının diğeri bir boyutudur. Bundan dolayı da küresel aktörler ve yerli “iş”birlikçileri (TÜSİAD) tarafından sıkıştırılmaktadır. Küresel sisteme, imana dayalı olarak –ancak gücünü de hesap ederek– direnmek, benim “direniş teolojisi” bağlamında doğru bulduğum bir tutum olduğu için, –Suriye politikası hariç– başından beri daima bu politikayı destekledim. Bir ay içinde Şam Ümeyye Camisi’nde Cuma namazı kılma hayallerinin faturasını, Güneyimizde PKK/YPG kantonları ve 2.5 milyon mülteci olarak ödüyoruz.

PKK ile yürütölen savaşta, ta başından beri ve bugün de devam ettiğeri hali ile cenneti satın alma olarak “şehitlik” mazhariyeti/rüçhaniyeti/değeri/şerefi, nedense bariz bir

şekilde hep Anadolu’nun mağdur, madun, yoksul, yoksun, köylü-kasabalı çocuklarına düşerken; siyasi-askeri bürokrasi ve zenginlerin sinek kaydı traşlı-lacivert takım elbiseli-kravatlı, vitamin fişkıran suratlı, Ray-Ban gözlüklü çocukları, zamanlamaları ayarlanarak hep “paralı” askerlik ile “vatan borçlarını” ödüyorlar. “Sabır acı ve meyvesi tatlı” ise, neden hep bu tatlı meyveyi yoksullar yiyor? Anadolu’nun cefakâr evlatları “Şehitler ölmez; vatan bölünmez!” sloganları atarken; diğerleri, işinde gücünde, ihalesinde-inşaatında çalışıyorlar; tatil yapıyorlar. “Vatan, sağ olsun!” da; neden bu vatan, birilerine refah kaynağı da diğerlerine korumaya görevi yükler? Miting meydanlarında perdeden kefen “giydirilen”ler ile ketenden kefene “sarılarak” mezara defnedilenler, neden aynı kesime ait değiller? Bunun sorumlularını uyarıyorum; vallahi ve billahi, Allah çarpar (9/25). PKK’ya diz çöktürme savaşı veriliyorsa, buna birileri sürekli “laf ile peynir gemisi yürüterek”; diğerleri de canlarını vererek/şehit olarak yapılamaz. Her kesim, “gövdesini taşın altına koymak” zorundadır. “Alavere, dalavere; Kürt Mehmet nöbete” tutumu, sonunda “Kürt sorunu”nu çıkardığı gibi; “Alavere, dalavere; Türk Mehmet (K. Maraşlı, Osmaniye, Yozgatlı, Çorumlu...) cepheye/şehadete” tutumu da bunu yapanlara benzer bir musibet çıkarır. “Allah, imhal (erteleme) eder; ancak, ihmal (af) etmez.”

Alman-İsrail-İngiliz... istihbaratına satılmış; silah, sigara, eroin kaçakçılığı ve haraç toplamak ile ekonomik bir rant/prestij oluşturmuş, psikopat/terörist (yakıp-yıkan) Kürtlere (PKK-Kandil) diyeceğim bir şey yok. Onlar, Cenevre Konvensiyonu’nun hazırlamış olduğu 6-7 maddelik “gerilla” niteliklerini haiz değiller. Onlara Cumhuriyet’in “Yurtta barış, dünyada barış” sloganı ile terk ettiğimiz “Evlad-ı Fatihan-cengaver/asker millet” derin kodu ile gerekirse hâlâ –onların son yüz yılda öğrendiği– ölmeyi/savaşmayı unutmadığımızı göstererek, derslerini verebiliriz.

Barıştan, kardeşlikten ve birlikten (ümme/millet) yana olan Kürtlere diyeceğim, tarihte devletsiz yaşamının doğurduğu tek yüzlü-tek sözlü olamama zaafını behemahal aşp, adam gibi barışın ve birliğin kurulmasında insani-demokratik/politik rollerini ve açık sözlerini zaman geçirmeden ortaya koymalarıdır. Abdullah Öcalan, son dönemde bunu gösterdi. Onun, Kandil/PKK tarafından diskalifiye edilmesi, demokrasiyi hâlâ oyun olarak oynayıp, sırtını silaha/teröre dayayan (HDP) Kürtler için manidardır/ibret vericidir. Onursal eşitlik ve anayasal vatandaşlık temelinde –anadil ile eğitim hakkı dahil– (ümmeçilik) birlikte yaşamının formülünü bulmak zorundayız. Onursal eşitlik, anasayasal vatandaşlık hakları temin edildikten sonra, sadece dil farklılığı, “öz-erklik/öz yönetim”in ahlaki-hukukisiyasal gerekçesi olamaz.

Bin yıldan beridir bu coğrafyada beraber yaşadığımız; kültür kodları %80 aynı, kaderin, birbirimize yazdığı Kürtler, eğer hakikaten ayrılmak/boşanmak istiyorlarsa; – elektrik faturalarını ödememeleri, bunu gösteriyor– bunu da açıkça referandum ile söylesinler. Bu fırsat, onlara verilsin. Zorla güzellik olmaz. Ancak bunun sonucunun/faturasının da “Hem Diyarbakır bizim; hem de İstanbul!” olmayacağını bilmeliler. Anadolu insanının, Türkiye’nin her tarafını onlara açan alicenaplığının, bir sınırı olduğunu bilmeliler. Zira, “ulus-devlet” kurmanın böyle bir racunu yoktur. “Türkiye” ulus-devletinin trajik bir şekilde hem etnik, hem de dinî nüfus “mübadele”leri ile kurulduğu hatırlansın. Avrupa’da ulus-devletler, mübadele bile yapmadan katliamlar veya asimilasyonlar ile kuruldu. Tekrar bu yola girmeye değer mi?

Ak Parti'ye Dost Tavsiyesi

Son beş sene boyunca Batı ile girdiği siyasi mücadelede Sayın Tayyip Erdoğan'ın Batı karşısında omurgalı dik duruşu ve son bir senedir Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Tayyip Erdoğan'da olmayan içe karşı yumuşak duruşu (*ruhamau beynehum*, 48/29) tutumları birleşince Ak Parti toplumumuzun %50'sini ikna ederek iktidar olmayı başardı. İslam'ın üzerinden 1400 sene geçmiş ölüsü (muhafazakârlık) bile, hâlâ halkımızdan itibar görüyor. Muhalefetin pozisyonu bütünü ile faul. HDP, kazdırdığı hendeklere düştü. MHP, taşıdığı ideolojinin etnik milliyetçiliğini bölücülüğe karşı Türklerin bir "sinir ucu" veya "rezistansı" olarak görsek de; Bahçeli'nin "hayır" hastalığına yakalanarak toplumun ve parti tabanının "hayırına" olacak bir sürü teklifi reddetmesinin cezasını aldı. The Cemaat ise, Hocaefendinin beddualarının tutmaması ve muhalefete verdikleri desteğin işe yaramamasının hayal kırıklığını yaşıyor olmalı. CHP'ye gelince, 1950'den beri oluşmuş %60 muhafazakâr, merkez, sağ "tarihsel blok" karşısında ağzı ile kuş tutsa alacağı maksimum oy oranı %30'dur. Kılıçdaroğlu da ağzı ile kuş tutamadı. Diğer %10 da Kürtler.

Dış politikayı Sayın Tayyip Erdoğan, iç politikayı da Sayın Davutoğlu üstlenirse –başlangıcın tersine– iyi sonuçlar elde edilebilir. Davutoğlu'nun seçim akşamı "Mevlana" sembolizmine başvurması doğrudur. Benim politik İslami ümmetçiliğim, Mevlana'nın felsefesini iç politikada, Tayyip Erdoğan'ın duruşunu da dış politikada birleştirir. Tayyip Erdoğan'ın, Ahmet Davutoğlu'nun işlerine (iç işlerine) müdahale etmemesi lazım. Verilen oyların bir kısmının anlamı da budur.

Ahmet Davutoğlu'nun samimi/dindar biri olduğu kesin. Yüzündeki meymenetten-safılıktan bunu okumak mümkün. Ancak, seçim akşamı attığı ilk twitten itibaren (Elhamdulillah) konuşmalarını hep "Allah"a boğdu (nasrun minallah, Allah'a şükür, yallah, maşallah, inşaallah...). Ak Parti'yi sanki Kur'an'da geçen "hizbullah"a döndürdü. Bildiğim kadarı ile tarikat geleneğinde "cehri zıkr" avami görülerek ehlince pek "müeddep" bir tutum olarak görülmez. Evla olan zıkrın hafi (gizli) olmasıdır. Kaldı ki daha önemli ve esaslı olanı Allah, Kur'an, İslam, şariat... kavramlarının iç siyasette aleni kullanılmasının, birinci yüzyılda nasıl bir "iç savaş (Cemel-Sıffin-Kerbela)" malzemesi olduğunu herkes bilir. Marifet, bu kavramlara aleni atıf yapmadan dinin umumi "makasid"ını gerçekleştirmektir. Laiklik aparatı, Batı'da sadece "dinsizlik" olsun diye geliştirilmedi. Bir hikmeti de var. Bu yoğun "din dili" siyasette yanlıştır. Bu isimle (Hizbullah) kurulan organizasyonların bugün Orta Doğu'da, geçmişte Türkiye'de hangi sonuçlara vesile olduklarını herkes biliyor. Ak Parti, daha önce de "hadi bismillah"ı parti sloganı/şarkısı/propaganda malzemesi yapmak istemişti. Yüksek Seçim Kurulu, doğru bir karar ile yasakladı. Partinin diğer bir şarkısında "İnan-dık Hakka/Güvendik halka/Bu geniş bir halka..." deniyor. Hakka inanabilirsin; toplumun kahir ekseriyeti Hakka inanıyor. Bunu seçim şarkısında kullanmak, "Hakk"ı kendi safında kullanmak demektir. Demokrasilerde "parti" dinî bir "dava" organizasyonu değildir. Birilerinin niyeti halis olup, partiyi bu amaç için vesile görebilir. Neticede "halka hizmet, Hakka hizmettir." Ancak, çok daha fazla "partili", bu örgütü kamu mallarından, menfaatlerinden kişisel çıkar, prestij, makam, mevki, mal... elde etmenin aracı olarak görür ve kullanır; gördü ve kullandı. Bu durumda partinin "kimliği" kılınmaya çalışılan "din" istismar yolu ile zarar görür; görmektedir.

Herhangi bir siyasi organizasyon güçlenince, zayıf karakterli ve menfaat düşkünü bir sürü insan oraya üşüşür: *“Allah’ın yardımı ve fetih gelince; insanların, gruplar halinde Allah’ın dinine girdiğini görürsün.”* (110/1-2). Bu durumun, bir ikiyüzlüler (münafıkun) sınıfı yaratması kaçınılmazdır. İslam dininin Medine’de kazandığı güç ve prestijden dolayı böyle bir grubun oluştuğu ve Müslümanlara güçlük çıkardıkları bilinmektedir. Demem o ki, siz eğer partiyi bir “dinî organizasyon” kimliğine büründürürseniz, aynı şey başınıza gelir. Sizin onları teşhis etme yetiniz de olmayabilir. İkincisi, yüklendiğiniz “dinî misyon” sizi totalitarizme götürebilir. Diyalojik, hermenötik, kritik bir pozisyon maslahata daha uygundur. Hak ve hakikat sizde olduğu için, böyle bir kesin “dinî duyguya” kapılabilirsiniz. O zaman “muhalefet”, demokrasilerdeki rakip ve yarışmacı muhalefet olmaktan çıkar; dinî “ötekiye” dönüşür. Adını da müntesiplerinizin iman gücü ve insafı –veya ikiyüzlülüğü ve cehaleti– belirler: hain, zındık, sapık...

Hükûmetin/YÖK'ün İlahiyatla İmtihanı

Cumhuriyet projesinin, bir yönü ile de bir tür toplum mühendisliği olarak Türkiye toplumunu sekülerleştirme projesi olduğu bilinmektedir. 1950'lerden itibaren sağ iktidarlarla birlikte bu projenin gevşetilmeye çalışıldığı da malumdur. 1970'lerden itibaren "İslamcı" bir politik kategorinin Türkiye'de oluşmaya başlaması ile (Milli Görüş), imam-hatip liseleri ile bu gevşetme çabasının arttığı da bilinmektedir. 1980 ihtilali, liselere "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi" dersleri koyarak muhafazakâr halkın çocuklarına din öğretme talebi karşılanmıştır. 28 Şubat sürecinde imam-hatiplerin ve ilahiyat fakültelerinin artmasından rahatsızlık duyulmuş ve okulların sayısına ve müfredat programlarına müdahale edilmişti. İki binlerden itibaren iktidara gelen Tayyip Erdoğan/Ak Parti, bu süreci tersine çevirerek, tekrar imam-hatip liseleri ve ilahiyat fakültelerinin sayısını siyasi olarak, "dindar nesiller yetiştirmek" üzere artırdı.

Hükûmetin YÖK'e ilahiyatlardan sorumlu olarak atadığı Prof. Dr. Yekta Saraç ve Prof. Dr. İbrahim Hatipoğlu, ilahiyat fakültelerinin programlarını kendi dinî/teolojik perspektiflerinden ayarlamaya çalışıyorlar. İtikatlarına göre, bu fakültelerdeki felsefe-kelam ve sosyal bilim dersleri, öğrencilerin itikatlarını tağşiş eden, fazla lüzumu olmayan derslerdir. İyi bir ilahiyatçı, tefsir-hadis-fıkıh ve tasavvuf alanlarında iyi yetişmiş birisidir. Bu gerekçe ile de bahsi geçen birinci grup dersleri azaltmaya; ikinci grup dersleri, müfredat programlarında artırmaya çalışıyorlar. Fakülteleri, ideallerindeki Osmanlı medreselerine benzetmeye çalışıyorlar.

Öncelikle Osmanlı siyasal bedeninin, –bu beylerin ideali– beyni Medrese olan bir yapının elinde çöktüğünü hatırlatalım. Skolastik bir yapıya bürünmüş (“Bizim oğlan “bina” okur; döner, döner yine okur.” “et-Tekrarı ahsen; velev kâne yüz seksen”), ortaçağların “analoji” (kıyas-teşbih) epistemesine göre, büyük ölçüde hakikati/bilgiyi gerçeklikten-vicdandan –analitik olarak– türetme yerine; naslardan türeten –tümünden gelim– bu *beyan* epistemesi, tarihin çürütücü devingenliğini iskalayarak, kendi dışında olup-biteni/yeniye kavrayamadığı için çökmüştür. Azınlık bir illegalitenin (Muaviye ve avanesi), toplumsal ve siyasal merkezi gasbı ve daha sonraları ulemanın “ehlul eser/sünnet/hadis” kanadının kurmuş olduğu “usul”ler (usuli’-d-din ve usul-i fıkıh) üzerine kurulmuş olan “Ehl-i Sünnet”, zamanla (Hanbeli Halife Mütevekkil’in 850’deki ihtilali) bir yorum/mezhep olduğu unutulurak, İslam ile aynılaştırıldı. “Ehlu’r-rey” olarak isimlendirilen ve dinî düşüncede nakil/nas kadar insan aklını/vicdanını işin içine katmaya çalışan başta Mutezile olmak üzere, Hanefiliğin, Maturidiliğin ve felsefenin, devletlerin resmî ideolojisi haline gelmiş (medreseler) Sünnilik tarafından diskalifiye edildiği bilinmektedir.

Selefilğin, Ehl-i Sünnet’in en radikal ve de cahil; ama dürüst kanadı olduğu bilinmektedir. Bizdeki Selefilik ise, dogmatiklikte onlarla aynı; ancak teolojik bagajları onlardan daha yüklü. Hakiki Selefler, kaynak olarak sadece Kur’an ve sünneti kabul ediyorlar; bizim Sünni silahsız Seleflerimiz (SSS) ise, Cumhuriyet öncesi mirası (tefsir-fıkıh-tasavvuf) mutlaklaştırıyorlar. Felsefe, kelam ve sosyal bilimlere düşmanlıkları, bundan kaynaklanıyor. Bunların durumu şerbet, şıra ve şarap içip; suya düşman olan adamın durumuna benziyor. Bütün dinlerde ortaya çıkan bu psikoloji yorumu, itikadı, mezhebi, dinin cevheri/aslı/kendi sanma naifliği-çocukluğu ve vehmidir.

Din, hukuk ve bilimin, vicdanı ve irfanı hür insanlar tarafından içtihat ve icma ile siyasi erkten bağımsız olarak yaşaması gereken kurumlar olduğu, Batı'da uzun süren kanlı tecrübelerden sonra anlaşılmıştır. Bizde ise, siyasal iktidar ta baştan beri bunların hepsini kontrol altın da tutmaya çalışmıştır.

Felsefe, kelam ve sosyal bilimlerin insani ve toplumsal gerçekliği ve olması gereken hakikati yansıtan ve tüketen kategoriler olmadığını, akli başında olan herkes bilir. Bu disiplinler, insanlığın gerçekliği ve olması gereken hakikati akli ile arama çabalarıdır. Ama akli başında olan herkes yine bilir ki, genellikle Tanrı'nın gözüne girmeye çalışan ve dinî naslara lafzi olarak teslim olmaya çalışan ulema, teolog ve papazlar da hakikati tüketemezler. Dinî tevazunun, kibrin bin bir çeşidini, zihnin labirentlerinde nasıl sakladığını teolojilerin, dinlerin tarihinden biliyoruz. "Allah rızası"nın büründüğü samimi halet-i ruhiyeler ile bir gecede Saint Barthelemy'da 30 bin Protestan'ın kesildiğini biliyoruz...

Bize kimse dindarlık, samimiyet, Allah rızası...vs. söylemleri ile maval okumasın. Bize Allah'ın Kur'an söylemini üzerine kurduğu "*Hatû burhanekum: Delilinizi getirin!*" (2/1119) ilkesi ile gelsin.

Öldürme Yerine “*Sav-Atışma/Savaşma*” ve Sağduyu

“Savaşma” kavramı, köken olarak Türkçede sav-atışmasından, yani söyleşmeden, dialogdan türemiş olması, önemli bir husustur. Demek ki, diğer bazı dillerde (örneğin Arapçada) olduğu gibi “öldürüşme (mukatele)” den gelmiyor. Hayvanlardan farklı olarak insanın temel özelliği, –aklı ve ahlakı ile– aralarındaki anlaşmazlıkları konuşarak, tartışarak, diyalog ile çözebilme kabiliyetleridir. Anlaşmazlıkta taraflardan birinin öbürünü öldürmeye kalkışması (örneğin: Kabil’in Habil’i öldürmeye kalkışması), insanlığı terk ederek hayvanlık derekesine düşmesidir. Çünkü, hayvanlar sorunlarını boğuşarak, dövüşerek, çatışarak, avlanarak çözerler.

İlahî din(ler), daha doğrusu peygamberler, İnsan cinsinin ahlaki eğitimini pedagojik bir süreç olarak desteklemek için, birbirlerini öldürmeyi yasaklamaya çalışmışlar; hayvanlık yapıp da haddi aşanlar (tuğyan) olursa, toplumsal hayatın adalete dayanan muvazenesini ve hayatı korumak için onların öldürülmesini caiz görmüşlerdir (kıyas).

Türkiye devletinin kuruluş sürecinde, devleti kuran elitler, Müslüman ahalinin vatandaşlık haklarında eşitlik prensibini benimsemiş olmalarına rağmen, Kürtlerin anadillerini konuşmasını ve eğitimlerini anadilleri ile yapmalarını yasaklamışlardır. Hatta onları asimile etmeye çalışmışlardır. Türkçeyi “resmî dil” olarak benimseyerek, Anadolu’daki bütün etnisitelerin bu dili öğrenmesini ve bu dille eğitim-iletişim kurmalarını zorlamışlardır (ulus-devlet, milliyetçilik). Kürtler, –yerli ve kalabalık olmaları hasebi ile– bu haksızlığa itiraz etmişler, ayaklanmışlar

ve akabinde de bastırılmışlardır. Diğer etnisitelerin buna kalkışmamalarının sebebi, nüfuslarının az olması ve çoğunun Balkanlar ve Kafkaslardan mülteci olarak gelmiş olmalarından dolayı, Türkiye'ye medyun-i şükran olmalarıdır. Şimdi bu mesele, Devlet (kuruluş mantığı) ile Kürtler arasında bir sorundur. Bu sorun, Türk halkı ile Kürt halkı arasında bir sorun değildir. Çünkü, iki halkın da –dil dışında– kültürel kodları (örneğin: din, doğum, düğün ve ölüm merasimleri) aynı olduğu gibi; bin yıldan beridir de komşu veya iç içe yaşamaktadırlar: "...Kız almış, kız vermişiz/Kirveyiz biz." A. Arif.

Kürtler –bir kısmı asimilasyonu ve mevcut vatandaşlık raconunu benimsemiş olmalarına rağmen– 1980'den itibaren PKK örgütünü kurarak bu sorunu çözmek için tekrar harekete geçmişlerdir. PKK, Devlet'e karşı silahlı direnişe geçerek sorunu "zorla/öldürüşmeyle" çözmeye girişmiştir. Devlet de buna silahla karşılık vermiştir. Otuz yıldan fazla süren çatışmada otuz binden fazla insan ölmüş ve sorun çözülememiştir. Ak Parti hükümeti, son yıllarda farklı bir irade ortaya koyarak –doğru bir iş yaparak– sorunu "sav-atışması" (söyleşi, diyalog, müzakere: "çözüm süreci") ile çözmeyi önermiş; PKK da bunu kabul etmiştir. Abdullah Öcalan, önceleri öldürüşmeyi tercih ettiği halde; hapisanedeki düşüncümleri/düşünür olması sonucunda sorunun "sav-atışması" ile çözülmesi noktasına gelmiştir. PKK'nın siyasi kanadı olan HDP de, 7 Haziran seçimlerinde parlamentoya girerek, milletvekillerinin çoğu, sorunu siyasi "sav-atışması/savaşmak" ile çözme noktasına gelmişti. Cumhurbaşkanı'nın, seçime doğru siyasi/çıkar kaygısı ile "müzakere süreci"ni yok sayması; PKK'nın da süreci kolaylaştırmak için silahlı güçlerini yurt dışına çıkarmaması ve tersine (bağımsızlık ütopyası/davasından dolayı) bölgede "alan hakimiyeti"ne yönelmesi, tarafların ahlaki yanlışlarıdır. Şimdi ise, Kandil'deki kanat (Kara-

yılan ve ekibi), hayvanca psikopat tabiatına yaslanarak “öldürme”den doğan karizma/itibar ve rant/çıkar mekanizmasını tehlikeye atmamak için, tekrar “öldürüşmeyi” başlatmıştır. Kandil’in, istihbarat örgütleri ile içli-dışlılığını herkes biliyor. Hükûmet ve Devlet de buna cevap vermeye başlamıştır.

Bu yol, defaatle görüldüğü gibi, kısır döngüdür (şiddet sarmalı-intikam/kin çıkmazı). Devlet, örgütü zayıflayıp, zorla sorunu çözmeyi düşünüyorsa; yanılıyor. Çünkü, haksızlık (dil/onur meselesi) ortada duruyor. Sorunun akl-ı selim ile (sav-atışarak) çözülmesi gerekiyor. Sorun çözülmedikçe, yeni kuşaklara aktarılır. Bu sorunun dışında, Türkiye’deki Kürt halkının “bağımsızlık” talebinin/ahlaki gerekçesinin olmadığını sanırım dürüst olan herkes biliyordur. Örgüt, Devlet’e kayıplar verdirerek, çözüme zorlayacağını düşünüyor ise; o da yanılıyor. Devlet, baş/boyun eğerek sorun çözmez.

Benim önerim gayet basit: insan olmak. İnsanlar, sorunlarını “sav-atışarak” çözerler; hayvanlar ise, boğuşarak, dalaşarak, itişerek, çatışarak, öldürüşerek...

Suriye: İnsanlığın Turnusolü

Aristo, insanı “akıllı-konuşan hayvan” olarak tanımlarken yüklemine “hayvan”; sıfatını da akıl ve konuşma olarak belirledi. Münezzeah bir Tanrı, denenme ve ahiret kavramlarından yoksun bir insan için normal bir tanımdır. İbrahimî monoteist din(İslam)de insanın ayırt edici vasfı “iyilik ve kötülüğün ne olduğunu bilme kapasitesi” (91/7-10)dir. Akıl, diğer hayvanlar ile paylaştığımız bir kapasitemizdir: “*Yeryüzünde gezen ve gökyüzünde uçan her hayvan topluluğu, sizin gibi bir topluluktur.*” (6/38) Onlar ile aramızda akıl açısından derece farkı vardır. İnsanı hayvanlardan ayıran özellik, onun “vicdan” sahibi oluşu, sorumluluk bilinci ve hemcinsine karşı duyabileceği merhamet ve adalet hissidir. Tanrı’dan insana üflen “ruh”un (15/29) bu kapasite olduğu gayet açıktır. İdeal uygarlık veya “medenilik” de insanın yaratıcılığı ile birlikte bu ikinci yanındır. İkinci yandan yoksun insanlık, hemcinsine karşı hayvandan da aşağı bir kötülük odağı haline gelebilir.

Suriye iç savaşında Esad’ın halkına karşı işlediği zulümler, onun insanlıktan nasibinin olmadığını gösterdi. Onu destekleyen Çin, Rusya ve İran’ın da insanlıktan nasiplerinin olmadığını ortaya koydu. Katliam ve göç olarak devam eden bu krize ‘Birleşmiş Milletler’in bir çözüm bulamaması, insanlığın ahlaki krizinin somut bir ifadesidir. Bu duruma ses çıkarmayan, tam tersi seyirci olan ABD ve AB’nin de vicdansız olduğu açığa çıkmış oldu. Batılılaşmış Doğu olarak Rusya ve Batı’nın petrol-doğal gaz kaynaklarını kontrol etmek için Suriye halkının üzerine bomba yağdırmaları, kapitalizmin insanlığı ne hale getir-

diğinin resmidir. İran ve Türkiye dinî-ulus-devletlerinin hegemonyalarını genişletmek için dinî/mezhebî unsurları kullandılar. İran, “kazanç(!)lı” görünüyor; bizimkiler ise, “Dimyata pirince giderken; evdeki bulgur (iç güvenlik)dan oldular.”

Hükûmetin Suriye politikası, ta baştan itibaren yanlış olmasına rağmen; bu trajedi esnasında vicdanın sadece Sünni Müslümanlarda ve Türklerde olduğu da ortaya çıktı. Çünkü, mültecilere onlar kapılarını sonuna kadar açtı ve Esad’ın arkasında durmadı. Kilis halkı, insanlığın yüz akıdır; bu insanlar, ahlak kahramanlarıdır. Global düzlemde/küresel ölçekte baktığımız da siyasetin yamyamlar dansı, kurtlar sofrası olduğu gayet açık. BM, II. Dünya Savaşı galiplerinin kendi siyasi ve ekonomik hegemonyalarını kurmanın ve sürdürmenin bir aparatı durumunda. Kralın çıplak olduğunu, “Dünyanın beşten büyük olduğunu”, Sünni Müslüman, Türk bir politikacı dile getirebildi. Vicdanının sesini duyabilen ve bunu açıkça dile getirebilen başka bir politik lider yoktur. Toprağı bol olsun, –Allah, neden rahmet etmesin ki?– bir de Katolik Hristiyan, Hugo Chavez vardı.

Taliban, el-Kaide, Hamas, Çeçen Direnişi, IŞİD, eş-Şebab, Boko-Haram, ÖSO... , bu örgütler birer semptom ve sonuç olarak Filistin’in, Afganistan’ın, Irak’ın, Suriye’nin, Somali’nin, Nijerya’nın bilfiil işgali veya zenginliklerinin, kaynaklarının çalınmasına; Ebu Gureyb ve Guantanamo işkence hanelerine karşı Sünni Müslüman izzet-i nefsinin “Allah-u Ekber” nidası ile patlamasıdır. Kapitalizm tarafından ezilen, aşağılanan kitlelerin öfkесinin ölçüsüz taşmasıdır. *Selefi* oluşlarının anlamı, imanlarının canlı ve yorum konusundaki cehaletlerinin ifadesidir; tıpkı Haricilerde olduğu gibi. Hizbullah, önceleri, İsrail’in işgallerine karşı Şii-İslami öfkenin haklı patlaması iken; İran’ın derin (Pers/

Fars) politikalarına alet olduktan sonra, Suriye’de şu anda içinde bulunduğu saf (Rusya-Esed) ibret vericidir.

“Terör” konusunda konuşan ahlak vaizleri, insanların kendini patlatmasındaki barbarlığı gördükleri gibi; o insanı bu duruma sürükleyen çaresizliği, kini, öfkeyi yaratan esas barbarlığı da görmelidirler. Diğer türlü alçaklık yapmış olurlar.

“Şeb-i Arus” Törenleri ve Mevlana’nın Politik Bir Meta Olarak Kullanılması

Yılın 51 haftasında Mevlana’nın kemiklerini sızlatacak sözler söyleyip, işler yapıp bir hafta (Şeb-i arus törenleri) boyunca Mevlana perestişi yapmak, ancak bizim gibi kültür ve kimliğinin mihengi kaymış bir toplumda mümkün olsa gerek. Dinsel, etnik ve ideolojik olarak parçalanmış; daha doğrusu bütünselleşememiş; neredeyse iç savaşın eşiğine gelmiş bir toplumda bu hypocrisy’nin, bu ikiyüzlülüğün gözler önüne serilmesi gerekiyor. Fiilen savaş halinde olduğu halde dillerde Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş’ın isimlerinin dolaşmasının ne anlamı var? Benzer şekilde dünyada Ganhdi, Mandela benzeri bir “barış güvercini” rolü oynamaya çalışan Müslüman bir cemaat liderinin birden/aniden yırtıcı bir kartala/şahine dönüşmesi de bu ikiyüzlülüğümüzü ele vermektedir. Bu yazıda şimdiye kadar teolojik olarak doruk noktasını “Mevlana/Mesnevi” temsil eden bu “aşk dini” söylemini İslami açıdan kısaca kritik etmeye çalışacağım.

Mevlana’nın Moğol istilası döneminde yaşadığı, politik olarak da onlarla işbirliği yaptığı, onlarla iyi geçindiğine ilişkin elimizde epeyce tarihsel malumat bulunmaktadır.¹ Aynı dönemde yaşamış İbn Teymiyye ise, İslam’ın ruhuna uygun olarak Moğollara karşı direnişin farz olduğuna ilişkin “Mardin Fetvası”nı yayınlamıştır.² İbn Teymiyye’nin politik pozisyonu ile Mevlana’nın politik pozisyonunu mukayese ettiğimizde, hangisi bugün Batı karşısında politik

1 Bayram, Mikail, *Ahi Evran-Mevlana Mücadelesi*, İst. 2012.

2 İbn Teymiyye, *el-Fetava'l-Mardiniyye*, Zahirîyye El Yazmalar Kütüphanesi, No: 2757; *Mecmu-i Fetavay-ı İbn Teymiyye*, Riyad, C. 28. 240-41.

bağımsızlık mücadelesi verdiğini söyleyen Ak Parti'nin politik duruşuna yakındır? İbn Teymiyye, teolojik olarak bugün "Selefiyye"nin fikir babalarından olması hasebi ile neden adamın hakkını teslim etmeyelim? Neden Mevlana'nın politik işbirlikçiliğinin ötesinde öğretisinin teolojik özünü ortaya koymayalım? *Mesnevî*'nin korkunç şiirsel kapasitesi, lirik -vulger vaaz- nasihat muhtevası, neden oradaki teolojik-ontolojik genetiği es geçmemizin nedeni olsun? Mütevaffa Japon şarkiyatçı Toshihiko İzutsu, vahdet-i vücud teorisinin Taoizm ve Budizm ile genetik ortaklığını/akrabalığını ortaya koymadı mı?³ M. Abid Cabiri, bu öğretinin Hermetik gelenekle ve Yeni Platonculukla bağlarını keşfetmedi mi?⁴ İmam Rabbani, "vahdet-i şühud" kavramı ile bu ontolojinin, psikolojik bir yanılsama olduğunu söylemedi mi?⁵ Fazlurrahman, bu teorinin geç dönemde İslam toplumlarında sebebiyet verdiği ahlaki dejenerasyondan bahsetmedi mi?⁶ Neden hazret ile teolojik olarak hesaplaşmayalım? Adil davranarak doğrularını-yanlışlarını sayıp dökmeyelim? İlahiyatçılarımız, Kur'an'ın "tarihselliğinden" bahsederken; neden Mevlana'nın psikanalizini yapmayalım? Turizm gelirlerimizin düşmesinden mi kaygı duyuyoruz? Batılılar, onda İslam'dan ayrı bir "din" keşfettiği için ona sarılıyorlar diye, bizim eleştiri hakkımız iptal olmak zorunda mı?

Mevlana, bir imparatorluk tebasıdır. Selçukluların tebasıdır. Kültürel kişilik/kimlik olarak Türklerden ziyade (örneğin, Hoca Ahmet Yesevi-Hacı Bektaş-ı Veli-Ozan Yunus Emre gibi) Farsların kültürel-teolojik hegemonyasındadır. Anadolu'da yaşamış olması, mezarının Konya'da olması, onu modern Türkiye Cumhuriyeti'nin humanist "evrensel dünya vatandaşı" yapmaz. O, Moğol istilasına,

3 İzutsu, Toshihiko, *İslamda Varlık Düşüncesi*, çev. İ. Kalın, İst. 1995.

4 Cabiri, M. Abid, *Bunyetu'l-Aklî'l-Arabi*, Beyrut 1990.

5 İmam Rabbani, *Mektubat (I-8)*, çev. M. Alp, İst. 2011.

6 Fazlurrahman, *İslamda İhya Haraketleri*, çev. Fehrullah Terkan, Ankara 2006.

Haçlı istilasına maruz kalıp dağılmış, kaos toplumunun bilincinin, bireysel bilincinin, İbn Arabî'nin "vahdet-i vücud" öğretisinin, ontolojisinin, epistemolojisinin ve ahlakının İslam "elbisesindeki" sentezidir. *Mesnevî*'de başvurduğu ayetlerin ve hadislerin dökümünü yapanlar veya onun "Ben Kur'an'ın kölesiyim/Hz. Muhammed'in ayağının tozuyum." beyitlerini sık sık alıntıl原因anlar, nedense hazretin eserlerindeki teolojisinden, o İslami malzemeyi/elbiseyi giydirdiği omurganın/genetiğın-özün/ruhun Kur'an'ın çift kutuplu (Allah-alem, halık-mahluk, iman-küfür, hak-batıl, adalet-zulüm...) dünya görüşü (ontoloji-epistemoloji-ahlak) ile ilişkisinden-zıtlığından hiç söz etmiyorlar. *"Mesnevi-i ma'nevi-i melevi/Hest Kur'an, der zeban-i Pehlevî"* özdeyiş, *Mesnevî*'nin Farsça (yeni) bir Kur'an (yorumu) olduğunu, ancak "vahdet-i vücud" ontolojisine, epistemolojisine ve ahlakına göre yeniden yazılmış, "ilahî aşk dini" vazeden bir "yorum" olduğunu ifade eder:

Ân kes ki tora şinaht-ra çi koned?
Ferzend u eyâl u hânûmân-ra çi koned?
Divâne koni her do-cihaneş bedehi
Divâne-yi to-cihan-ra çi koned?

Seni bilen-seven kişi canı neylesin?
 Çoluk-çocuğu, evi-barkı, malı-mülkü neylesin?
 İki cihanı da verir, onu deli-divane edersin
 Senin aşkın ile deli-divane olan, iki cihanı neylesin?⁷

Mesele "hoşgörü/tolerans" ise, dil, renk, ırk, din ayrımı yapmadan insanlara eşit-adil "muamele" etme/davranma konusunda Mevlana'nın, Allah'ı/Kur'an'ı da geçtiğini iddia etmek doğru değildir. Ancak mesele, insani ilişkilerde iman-küfür ve adalet-zulüm "ayrımı" da yapmadan sadece "insanlık" ise, o takdirde Mevlana'nın Kur'an'ı geçtiğini söyleyebiliriz. "Mesele/dava nedir?" sorusuna Kur'an ve

Hız. Muhammed'in verdiği cevap, mesele: iman-küfür ve adalet-zulümdür. Allah, birinci tarafta olanları sever; ikinci tarafta olanları sevmez. Mevlana ve *Mesnevi*'nin verdiği cevap ise, bu ayrımları ortadan kaldıran "vahdet-aşk ve insanlık"tır. *Mesnevi* ile Kur'an arasındaki bu açık ayrımı görmekten insanları men eden şeyin "cehalet" veya görmezlikten gelmenin dışında ne olduğunu ben bilmiyorum. Bu da benim cehaletim.

Mesnevi, Hız. Davud'un "Zebur (Mezmurlar)"una benzer. Ancak Mevlana, Hız. Davud'a benzemez. Davud, Calut ile savaşıp onu öldüren iyi bir komutandır aynı zamanda (2/251); Mevlana ise, Moğollar ile işbirliğine girişen bir şahsiyettir. Hız. Davud, Allah'ın "*İnne batşa rabbike le şedid... ve huve'l-Ğafuru'l-Vedüd= Rabbinin yakalaması çok çetindir; O, (ayrı zamanda) affedici ve çok sevendir.*" (8/12-14) sıfatlarını birlikte tezahür ettirirken; Mevlana, tek taraflı olarak sadece ikinci sıfatlarına meftun olur. Mevlana'nın bütün davası, Allah'a ve cins olarak insana "aşık "olmak iken; Kur'an'ın davası, Allah'a iman ve ibadet; insanlığa karşı da adalet ve merhamettir (salih amel). Bir tür "din" davasının teorik ve teolojik "özü"nü, başka bir tür din davasının teorik ve teolojik özü ile karıştırmak, en hafif deyi-mi ile "tahrif"tir. 'Hayır, senin "öz" anlayışın da onun "öz" anlayışı da eşit değerde birer "yorum"dur' denirse; o zaman, Kur'an'ın kendileri aracılığı ile "inzal" olduğu (vuku bulduğu), dilin ve mantığın kuralları "ölçü" olmaktan çıkmış demektir ki, bu durumda konuşamayız. Mevlana'nın, Kur'an'ın vuku bulduğu ölçüler ile (dil-mantık) değil; sezgi-duygu ile vuku bulduğu aşıkardır. Kur'an ise, şiir ve şairler hakkında pek hayırhah konuşmaz (26/224) ve peygamberlerin şairler ile karıştırılmasını reddeder (69/41). Kur'an ile *Mesnevi* arasındaki fark, peygamber/vahy ile şair/şiir arasındaki farktır. Şair sözü yalan, hayal, vehim ve mübalağadan hali olmaz.

Kur'an ile *Mesnevi*'yi kabaca mukayese ederseniz, Kur'an'ın oldukça sert, şiddet-savaş içeren, Müslüman'ın ahlaki kişiliği olarak merhametten (bir kere, 90/17) ziyade "adalet"e vurgu yaptığını, sevgiden çok az söz ettiğini; oysa, *Mesnevi*'de hem Allah ile ilişki, hem de insanlar ile ilişkinin (din) "aşk"a dayanması gerektiğini herkes görür. İslam'ın/ Kur'an'ın özünün katı bir adalete bağlılık olmasına rağmen, dinin özünün "aşka" dayanması gerektiğini iddia etmek, Allah'a dinini öğretmek değil ise, nedir? Kur'an'ın tarihselliğini kabul ederek "O günkü koşullarda öyle idi; bu günkü koşullarda da böyle olmalı!" diyen olursa; vahdet-i vücudun teolojik yanlgı olduğu, Kur'an ile hiçbir ilişkisinin olmadığı gerçeği kabulü ile anlaşılır –fakat itiraz edilebilir– bir şey söylemiş olur. Hem Kur'an'ın evrenselliğine inanıp, hem de *Mesnevi*'deki teolojinin doğruluğuna inanmak, ancak şizofrenik/postmodern bir bilinç ile mümkün olabilir. Klasik dönemde ulemanın bu öğretiyeye (vahdet-i vücud) karşı verdiği epistemolojik/teolojik mücadele ortadadır. Gaz-zali başta olmak üzere (*Fadaihu'l-Batıniyye*), İbn Haldun (*Şifau's-Sail*), İbn Teymiyye (*Fetava*), Şah Veliyyullah Deh-levi (*Huccatullahi'l-baliğ*a) bu öğretinin İslam ile ilişkisinin olmadığını ortaya koymadılar mı? Türkler, tasavvuf yolu ile Müslüman oldukları için, hazrete sempati ile bakmışlardır. Mevleviliğin, ulemadan ziyade Osmanlı'nın siyasi-bürokratik katında ve edebî çevrelerde sempati gördüğü bilinmektedir. İranlıların batını (işrak) teolojileri için, onu meşrulaştırmanın hiçbir problemi yoktur zaten. Mevlana, her şeyi ile "İranlı"dır; mezarı (*Mesnevi*) ise Konya (Anadolu)'dadır.

Mesnevi ve Mevlana, bugün IŞİD'in yarattığı "terörist" Müslüman imgesinden, hayaletinden kaçmak için Türkiye'deki siyaset erbabına bir gölge-sığınma mekânı sağlıyor. Başbakanımız Sayın Ahmet Davutoğlu 17.12.2015 tarihli *Milliyet* gazetesinde Mevlana üzerine yazdığı bir yazıda "Anadolu'nun irfan kaynaklarından en büyüğünün" Mev-

lana olduğunu, 700 yıldır bu topraklara “öğretmenlik” yaptığını, kendi politikalarının da buradan esinlendiğini söylüyor. Osmanlı’da Mevlana’yı “İstanbul” tanırdı. Anadolu Hoca Ahmet Yesevi’yi, Hacı Bektaş-ı Veli’yi, Yunus’u... yani Türkçe konuşup yazarları tanırdı. Osmanlı devlet geleneğini de (derviş devlet) Mesnevilik değil; Nakşilik, Kadirilik, Bektaşilik ve kolları daha fazla etkilemiştir. Sayın Davudoğlu, yazısında Mevlana’nın felsefesinin özünü kategorik olarak “insan onuruna saygı” olduğunu belirtir. Oysa Kur’an, insanları “yaratıkların en şerlileri (kâfir-zalim) ve yaratıkların en hayırlıları (mümin-adil)” (98/6-8) diye ikiye böler.

“Şeb-i arus” törenlerinde vahdet-i vücud teorisini benimsemiş Türk ozan Yunus Emre’nin “Yaratılanı severiz, yaratandan ötürü!” sloganını her defasında tekrarlayan Cumhurbaşkanımız Sayın R. Tayyip Erdoğan, şu kadar senelik politikalarında bu sözün fehvasınca mı amel etti; yoksa, zavallı Alevi vatandaşlarımızın “cemevi” ibadet mekânlarına ısrarla statü tanımama örneğinde olduğu gibi, “ötekileştirici” politikalar mı uyguladı? Siyaset, hep sağ gösterip sol vurmak mıdır? Öyle ya, siyaset Muaviye’den itibaren hep “hile” olarak kodlandı. Hz. Ali, bu kurala uymadığı için kaybetti. Peygamberimiz de “harp hiledir” buyurmuş. Bizimkiler de iç siyaseti dahi “harp” mantığı ile yapıyorlar. Oysa Hz. Davud, Hz. Süleyman, Hz. Muhammed peygamberler; Platon, Aristo, Farabi... gibi birçok filozof, Muaviye ve Machiavelli’ye gelinceye kadar siyaseti hep “ahlak” olarak tanımladılar ve yaptılar. Modern dünyayı bekleyen devrim de budur. “Dünya beşten büyüktür!” diyebilen adama da bu yakışır.

Mesnevi-Mevlana-Mevlevilik, İstanbul’da Tuğrul İnancer öncülüğünde bir grup “Selefi-Mevlevi” tarafından yaşatılmaya çalışılıyor. Muhafazakâr zengin tabaka ise, boş vakitlerinde tertip ettikleri müzikli “Mesnevi okumaları”nda

onun şiirsel ve söz ustalığından zevk alarak kültürel etkinlikte bulunmuş oluyorlar. "Burjuva, kültürden anlar!" kabilinden. Dünyada ve Türkiye'de "Mevlana çalışmaları" ile uğraşan bilumum yerli ve yabancı zevat ise, Kur'an'ın kılçıklı (savaş-şiddet) muhtevasından kurtulmanın en iyi yolunun, Bu kitabı ve bu kişiyi parlatmaktan geçtiğini düşünüyor.

"Aşk dini" söylemi, Elif Şafak'ın "Aşk" adlı romanı üzerinden TV dizilerinde en yüce/değerli/önemli/kıymetli olan "aşk" uğruna evlilik, evlât ve ebeveynin terk edilmesi-nin caiz olduğu şeklinde yansıyor.

Pragmatik halkımız, onun derin teolojisi ile kafa yorma yerine "sema" ayinini, kızlı-erkekli karma hale getirerek düğün-sünnet ve açılışlarda "tören-show"a çevirmiş durumda. Daha dindar-muhafazakâr çevrelerimiz ise, Kon-ya'daki türbesine "ziyaretgâh" olarak turlar düzenliyor.

Herkes, teolojisinin özünü bir kenara bırakarak onun ne kadar iyi bir "Müslüman" olduğunu ispat etmek için şiirlerine başvuruyor ya; bir baş da biz vuralım. Mevlana'nın saliki olduğu ilahî "aşk dini" ile "İslam" arasındaki ilişkiyi kendisi *Rubailer* adlı eserinde şöyle ortaya koyuyor: "*Ma âşık-ı aşkım, Moselman digereş/Ma mûr-i zaifem, Süleyman digereş.*" Yani, "Biz, aşkın aşıklarıyız; Müslümanlar, başkadır/Biz, zayıf karıncalarız; Süleyman başkadır."⁸ Mevlana ve *Mesnevi*, Müslüman coğrafyanın yarattığı kültürün bir parçasıdır; teolojinin bir parçasıdır. *Mesnevi*, şiir sanatının şahıkasıdır. Teolojisine gelince, soru sorma ve eleştirme hakkımız, herkes için bakidir. Sonucu bir ayet ile bağlayalım: "*Allah'tan başkalarını dost (veli-mevla(na)-evliya) edinenlerin durumu, kendine bir ev ören örümceğin durumu gibidir. Evlerin en dayanıksız, şüphesiz örümcek evidir.*" (29/41)

Medyanın “Şeytan”lığı

Şeytanlık, eğer cinler ile insanların –iradeli olmaları hasebi ile– ortak (6/112) “kötülük” yaratma kapasitelerini ortaya koyan bir kavram ve nitelik ise; insanlardaki aktüelleşmesi, insanın temel/içgüdüsel özellikleri (nefsi) olarak istiğna, istikbar, kapris, cimrilik, nankörlük, hemcinsine karşı tuğyan, zulüm, haddi aşma, arzularının peşinden sürüklenme, yanındakini ayartma-kandırma, yalan söyleme, boş vaatlerde bulunma, düşmanlık üretme... gibi, bütün ahlaksızlıkları içerir.

Şeytanın en önemli özelliği, kendini “şeytan” diye ortaya koymayıp, “suret-i hak”tan görünmesidir. Yani, önerilerini insana süslü, makul, hoş göstermesidir. Hz. Âdem’e geldiğinde ona Tanrı’nın vadettiklerinden daha hoş-arzu edilir, uzun vadeli... menfaatler vadetmiştir (20/120). Şeytanın başarısının sırrı, vadettikleri ile insanın biyo-psişik arzuları (heva) arasında tam bir uyumun olmasıdır. Oysa, dinî-ahlaki “hakikat”, biraz daha derinlerde, biraz bu arzulara karşı durmayı (sabır), biraz sıkıntı/meşakkat çekmeyi, biraz düşünmeyi (tedebbür, tefekkür, tezekkür...), biraz “sarp yokuşu tırmanmayı” (91/11-13) gerektirmesidir. İnsanın yeryüzünde “denenme”si biraz böyle bir şeydir.

Günümüzde “medya”, “mafya” ile etimolojik olarak beş harfli olup, aynı kalıptan gelmesine rağmen; aralarındaki fark ikincinin (mafya) kendi içinde uyduğu bir “raconu” olduğu halde; birincinin herhangi bir kuralının/raconunun olmamasıdır.

Medya, günümüzde –gözümüz ve kulağımız olarak– “algı yönetme” niteliği ile şeytanın aktüelleşmesi olarak

görülmektedir. Medya, şeytan gibi artık her yerdedir. Çarşıda-pazarda, evimizde, hatta cebimizde, çantamızdadır. “Sanal” görüntüler ile bizi ayartmakta (iğva), bize “vesvese” vermektedir. Bizi kendi içine çekerek, somut insan ilişkilerinden koparmaktadır. Onun “algı yönetimi”, suret-i haktan gözükmesidir, bizi kandırması, aldatması, yalan söylemesidir. Medya, siyasi “propaganda” ve ekonomik “reklam” aracı olması hasebi ile de “şeytanlık” rolünü icra etmektedir. Şeytan, çeşitli “kılık”lara girebildiği gibi; medyanın da bin bir TV “kanal”ı, internet “site”si, “hesab”ı, “blog”u, “gazete”si, dergi”si, “dalga boyu”... mevcuttur. Birinden kaçayım derken, ötekine yakalanırsın. Ne kadar “zap”lasan da zıplasan da “sörf” yapsan da nihayetinde onun içindesin.

Medya, küreselleşmenin bir parçası olarak, olmazsa olmazdır. Doğruları ve hakikat ifadelerini de içinde barındırır. Ancak, onun içindeki hakikatler, samanlıkta altın iğne arama gibidir; ayırması, oldukça zordur.

Hasılı, şeytan Tanrı’ya vadettiği: *“...ben de insanların yolları üzerine oturup; onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından (her yerden) onlara sokulup saptıracağım ve sen onların çoğunu sana şükredenler olarak bulmayacaksın.”* (7/16-17) iddiasını gerçekleştirmiş gibidir.

Türkiye’yi Tutacak Yeni Anayasanın “Ruhu” Üzerine

Rousseau’nun kavramsallaştırması ile anayasa bir “toplum sözleşmesi”dir. Değişik etnik, dinî-mezhebî, mesleki kimliklere ve ekonomik sınıflara sahip toplum kesimlerinin ortak çıkarlarını ve haklarını korumayı başaracak bir kontrat. Türkiye, seksen ihtilalinin darbe anayasasını ortadan kaldırıp sivil bir anayasa yapmakta uzlaşmış durumda. Ancak bu yeni sözleşmenin siyasal sisteminin ve kimlik tanımının ne olması gerektiğinde bir uzlaşma yok. İktidar, başkanlık sistemi ve “ümme” kimliğinde ısrar ederken; ana muhalefet (CHP-MHP), parlamenterizm ve “ulus/millet” kimliğinde ısrar ediyor. Kürtler ise, kimliklerinin tanınması ve “öz/özerk yönetim” talebinde bulunuyorlar.

Cumhuriyetin “zorla” inşa etmiş olduğu “seküler Türk ulusu” kimliğine hem Sünniler, hem de Kürtler itiraz etti. MSP-AKP çizgisi, sekülerliğe; PKK-HDP çizgisi ise “Türklüğe” itirazdır. Seksenlerden itibaren Türkiye Türk-Kürt kavgasına, iki binlerden itibaren de laik-muhafazakâr ve Sünni-Alevi soğuk savaşına girmiş durumda. Türk olan veya Türkleşmiş muhafazakâr Sünni %50 tabanına oturan Ak Parti, diğer toplumsal kimlikler ile kavgasını sürdürüyor. Bu partinin kimliğini (ümmeçilik) diğer toplumsal kesimler kabul etmeyecek. CHP-MHP çizgisinin “Türk ulusu” kimliğini de Ak Parti ve PKK-HDP kabul etmiyor. Benim önerim, yapılacak anayasa, bu kimliklerin tümünün üstünde “Türkiye vatandaşlığı” ve “Türkiyelilik” kimliğini esas almalıdır. Buna kimsenin itirazı olmaz. “Hemşehrilik” veya “mahallelilik” gibi, “yurttaşlık” da bir ünsiyet saikidir. İbn Haldun’un dediği gibi “coğrafya kaderdir.” Yani coğraf-

ya kader birlikteliği yaratır. Coğrafyanın gücü, etnik köken ve dindaşlığın gücünden az değildir. Çünkü Türkiye’de seküler milliyetçilik ve dinsel ümmetçilik ideolojileri, burada yaşayanların tümünü gönüllü olarak “bir”leştirmeye yetmiyor; her bir ideoloji, toplumumuzun ancak bir kesimini birleştiriyor. Aksi taktirde zorlamanız gerekiyor. O da iç-savaş demektir. Vatandaşlık, kültürel ve kimliksel çokluğun olduğu bir yerde/yurtta birlikte yaşamayı temin edebilecek bir etkidir. Çünkü bu kimlik etnik, ideolojik, dinsel-mezhepsel bir ima taşıyor. Her kesim kendi kimliğini korusun ve geliştirsin. Temel insan hakları, kuvvetler ayrılığı, demokrasi ve laiklik de rejimin ana nitelikleri olsun. Bunlara da kimse itiraz etmez. Muhafazakâr dindarlar, bu aparatlar içinde kendi İslami değerlerini politik olarak hem iktidarda hem de muhalefette aktüelleştirebilirler. İslam, bireysel planda yeşil (sıbğatullah) ve görünür; toplumsal planda güzel koku, ışık ve hava gibi görünmez ve siyah-beyaz renkler arasında gridir (orta yol/ümmeten vassatan). “Radikal İslam”, koyu bir adalet/insaf/hakkaniyet taraftarlığı ve zulüm, baskı ve sömürü karşıtlığı anlamına gelir; yoksa “Selefi” zevzeklerin sandığı gibi “tekfir ideolojisi” veya cahillerin “mezhepçilik” ideolojisi değil. Tunus’taki Gannuşi’nin önderliğindeki “Nahda” İslami hareketinin öğrendiği gibi, Türkiye’de kendilerini “muhafazakâr-demokrat” olarak kodlayan İslamcılar da takiiye yapmaktan vazgeçip “muhalefet”in zannettikleri gibi kategorik olarak “hainlik” değil; demokrasinin gereği ve kendilerinin de vazifesi olduğunu öğrenmeliler. Milli Görüş, muhalefete “mahkum” iken; bunlar da “iktidara” mahkum olduklarını sanıyorlar. Nihai hedefiniz “ebedî kurtuluş” ise, muhalefet yapmakta da “sevap” vardır. Becerilemediğinde iktidarda kalmak insanı cehenneme de götürebilir.

Güney Kürdistan’ın Irak ve Suriye parçaları federasyona doğru giderken, Kuzey’in bundan etkilenmemesi söz

konusu olamaz. Kürtlerimizi memnun edecek bir çözümü, müzakereler ile bulmalıyız. Tüm temel kültürel haklar ile birlikte yerinden yönetim/yerel yönetimleri güçlendirmek, isteyenlere anadilleri ile eğitim hakları teslim edilmelidir. Kuzey'in sosyoekonomik-politik pozisyonu ıslah edilirse, Güney'e katılmak, cazibe olmaktan kendiliğinden çıkar. Her insanın istediği temel iki şey onur ve refahtır.

Başkanlık sistemine gelince, bunun Tayyip Erdoğan'ın Cumhuriyet'in yaratmış olduğu kültürel içerlemenin bir semptomu olarak görmek mümkün (Said Nursi-Fetullah Gülen de). Abdullah Öcalan ise, Kürt halkının yaşadığı içerlemenin semptomudur. Tıpkı Atatürk'ün, imparatorluğun yıkılmasının yarattığı içerlemenin bir semptomu olduğu gibi. Hitler de Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen Almanların yaşadığı içerlemenin semptomu oldu.

Sünnilerin kültürel mağduriyeti giderildikten sonra –ki şu anda rövanş alınmış durumda– toplumu daha fazla zorlamanın gereği yoktur. Batı standartlarında bir demokrasi yaratmak Türkiye'deki İslamcı hareketin tarihsel misyonudur. İki binlerden itibaren "Arap Baharı" ile Orta Doğu'daki otoriter/totaliter rejimler yıkılırken; aynı süreçte Türkiye'nin tersi bir istikamette otoriterliğe gitmesi anlamsızdır. Sayın Cumhurbaşkanımızın sistemde yarattığı kırılmalardan dolayı bazı toplumsal kesimlerde yarattığı "düşmanlık" duygusu, onda yaşam güvenliği korkusu yaratarak hayatta kaldığı sürece sürekli iktidar olmanın yollarını (başkanlık) aramaya sevk ediyor. Türkiye, kaderini bir kişinin kaderine bağlayamaz. "Benim kaderim, Türkiye'nin kaderidir." noktasına gelmiş olmak çok kötü bir durumdur. Hitler, Saddam ve Kaddafi, ülkelerini böyle batırdılar. Yüzde elli, menfaatini ve kültürel psikolojisinin tatminini bu lidere sarılmakta gördüğü için peşinden gitmesi, anlaşılır bir şeydir. Fakat, sorumluluktan kaçarak

çatal yürekli/kefen giymeyi göze almış birini ileri sürerek arkasına saklanmak, dindar olduğunu iddia edenler için ahlaki bir tutum değildir: “*Müminlerin kamu işleri (emrhum) aralarında (beynehum) ortaklaşadır (şûra).*” (42/38). Karşı tarafa/muhalefete saygılı olmak, demokrasinin gereğidir. Muhalefetin kimliksel parçalanmışlığı dışında iktidar karşısında tutum, tavır ve psikoloji olarak pek fazla bir farkının olduğu da söylenemez. İç barışı korumak, her toplumsal, kültürel ve politik çevrenin ilk vazifesidir. Ölümler, mahpuslar ve mülteciler bir şey yapamaz.

Semiha Kavak ile Söyleşi (*Varidat*)

1- *Varidat*, tasavvufi eserlerden kabul edilse de klasik tasavvuf eserlerinden farklı özelliklere sahip. Bu bağlamda bu eseri nasıl değerlendirebiliriz? Bu eser tasavvuf tanımına ne kadar yakın düşünüyor.

Cevap: *Varidat*, benim *İlhamiyyat* gibi, şeyhin kendi öz düşünümüleridir. Yani “sezgi” diye akıldan ayrı bir kapasitenin olmadığı; tek bir sürecin olduğunun ifadesidir. Çeşitli dinî konularda şeyhin birikiminin ifadesidir. Şeyh, tasavvufun özü olan “zahir-batın” kavramsal tuzakına bağlı. Kur’an’daki dilin edebî kurallar çerçevesinde “normal” kullanımını beğenmiyor; Allah’ın murat ettiği “normal” anlamı “kıt akıllılar” a layık görüyor; kendince –hayal dünyasına göre– orijinal yorumlar yapıyor. Vahdet-i vücud (panteizm), Feurbach’ın deyimi ile materyalizmin din dili ile ters çevrilmiş halidir. Nazım Hikmet’in şeyhe müzaharat yapması tesadüf değildir.

2- İslam tasavvufunun tarihî seyrini dikkate aldığımızda, *Varidat* tasavvufi geleneğe ne derece uygun? Şeyh Bedrettin’in beslendiği kaynaklar neler?

Cevap: Şeyhin düşüncelerindeki metanet, onun felsefe ve fıkıh müktesabatı ile ilgilidir. Yani Şeyh, hayattan ve dünyadan kopmadığı için, düşünceleri dil ve mantığın kurallarına, hayata daha uygundur. Şeyh hazretleri, Gazzali’ye benziyor. Fıkıh, kelam, felsefe ve tasavvuf disiplinlerini öğrenmiş ve tasavvufta karar kılmış. Gazzali’den farkı, Gazzali’de vahdet-i vücud yoktur, şeyhin ise temel felsefesi o.

- 3- Tasavvufta genel itibarıyla manevi bir derinlik arayışı hakim iken *Varidat*'ta dış dünyayla bir ilinti, bir başkaldırı ideolojisi söz konusu. Bu durum eserin tasavvufi eser sayılmasıyla ne derece bağdaşır durumda.

Cevap: “Manevi derinlik” evren ile Allah (lahut) ve melekut alemlerinin “ayrı” olduğu görüşüne/metafiziğine bağlıdır. Şeyh hazretleri vahdet-i vücudcu olduğu için, dış dünyayı ve onda olup bitenleri de önemsiyor, onlar ile ilgileniyor. Şeytanı ve melekleri, insani duygu, düşünce ve davranışlara indirgemesi, bundan kaynaklanıyor. Allah/Hakk ile dış dünyadaki varlıklar “aynı” ise, dış dünya ile ilgilenmek, onlar ile ilgilenmekle aynıdır.

- 4- Şeyh Bedrettin'in Hristiyanlığın etkisi altında kaldığı, Hristiyan mistisizminden esinlenerek vahdet-i vücud inancına yöneldiği iddialarına ne demeli?

Cevap: *Varidat*'ta öyle bir iz ve emare yoktur. Hristiyanlığın mistikliği oranında her mistik Hz. İsa ve Hristiyanlık ile ruhbanlıkla ilgilidir. Hristiyanlık, sadece Hz. İsa'nın Tanrı olarak bedenlenmesine dayanır; oysa vahdet-i vücud, bütün evrenin Tanrı'nın bedenlenmesi/mazharı olduğunu iddia eder. “Incarnation” ortak payda.

- 5- *Varidat*'ın, Şeyh Bedrettin'in görüşleri günümüz İslam düşüncesi içerisinde nereye konulabilir? Bu düşüncelerin etkisi altında kalmış dinî yapılanmalar söz konusu mudur?

Cevap: Şeyh'in düşünceleri İbn Arabi, Mevlana, Yunus Emre, Şeyh Galip'in bağlı oldukları “vahdet-i vücud” geleneğine bağlıdır. Türk Müslümanlığının mistik kanadı Nakşiliğin dışında, büyük ölçüde bu geleneğe bağlıdır. Türk devriminin kansız oluşunda bu etkinin önemli payı olduğu söylenebilir. Bugün de bu eğilimi diriltmek isteyen çeşitli mahfiller mevcuttur. Türk solunun Şeyh'e olan muhabbeti, onun bir nevi “komün” hayatı öneren düşüncesinden geldiği gibi; ters çevrilmiş materyalizm olan panteizminden de gelir.

6- *Varidat*, Şeyh Bedrettin'in eserleri arasında önemli bir yere sahip. Ayrıca günümüzde önem verilen eserler arasında. Onu bu derece önemli kılan şey nedir?

Cevap: Ben Şeyh'in, *et-Teshil* ve *Camii'l-fusuleyn* eserlerinin daha önemli olduğu kanaatindeyim. Her hâlükârda, Şeyh'in eserleri Osmanlı'da felsefi-teolojik düşüncenin az da olsa canlı bir şekilde devam ettiğinin kanıtıdır. Önemli olan, Şeyh gibi düşünmek, Şeyh'in görüşlerine katılmak değil; Şeyh'in düşündüğü gibi düşünebilmektir. Ben onun vahdet-i vücud görüşüne katılmıyorum; benim için İbn Sina'nın metafiziği daha doğrudur. Yani, alem/evren mazhar değil; mahluk olarak Allah'tan ayrıdır. Bilgi olarak da ben Allah'ın kitabının (Kur'an) ancak Arap dilinin belâğatının kaldırabileceği kadar "te'vil" edilebileceğine; ondan öte sezgisel yorumların bin bir çeşidinin "dinî/intersubjektif/ilim" anlamda bir kıymet-i harbiyesinin olmadığı kanaatindeyim.

7- *Varidat*'ın günümüz İslam düşüncesine olumlu katkıları olabilir mi?

Cevap: *Varidat*, içerik itibari ile değil; düşünme pratiği olması itibari ile "örnek" teşkil etmelidir. Çağımızın karşı karşıya bulunduğu en büyük tehlike –Heidegger'in işaret ettiği gibi– "düşünme"yi unutmuş olmasıdır. Bilim-teknoloji ve ekonomi içinde hapsedilmiş durumdayız. Küreselleşme/postmodern durum denen "nihilist/agnostik" hapishanenin içindeyiz. Arzular şelale. İçimiz dışımıza çıktı. Turist/seyyah olduk, şu dünyayı/alemi geziyoruz. Bir dost/düşünür bulamadan gün akşam oluyor. Oturup gidişata vakıf olmak lazım.

8- Söyleşi için çok teşekkür ediyorum.

Ben de size teşekkür ederim.

Dizin

A

AB 24, 126
Abbasi/ler 23, 73, 133
ABD 24, 26, 41, 51, 69, 74, 89,
115, 126, 131
abdestli kapitalizm 32
Ad 18
adalet 7, 11, 13, 15, 17, 70, 83,
157
Afganistan 26, 41, 121
agnostisizm 8
ahirete inanmama 18
ahlak 11, 158
Ahmet Yesevi 158
Ak-Saray 118
akide 76
Akil adamlar 107
AKP 33, 51, 63, 81, 88
Alain Bodiou 25
Alevi 53, 71, 94, 95 ~ açılımı 38 ~
çalıştay 107 ~ Partisi 37
algı yönetimi 161, 162
amentü/Sünni itikat 31
anadil 66, 165
Anadolu 31, 51, 77, 89, 92, 96
ANAP 37, 92
AP 37, 92
Arap Baharı 70, 122
Aristo 158
aristokrasi 79
asabiyet 133
askerî vesayet 111
asli günah 96, 108
aşk 157 ~ dini 159
Atatürk 93, 111, 115
Avrupa 45, 69, 91
Aydınlanma 45, 73
azınlıklar 92

B

Bağbuğ 98
bağımsızlık 92

barış 136 ~ güvercini 17
baskı 24
başkanlık 61, 112, 117
Batı 70 ~ -cılık 65 ~ -hlaşma 46
Bektaşılık 158
Ben Şeyh 169
Beni Kaynuka 20
Beni Kurayza 20
Beni Nadir 20
Bergson 60
beytulmal 75
Birleşmiş Milletler 45
biz 88 ~ bilinci 34 ~ duygusu 87 ~
kriteri 128
Bizans 74
Boko-Haram 21, 41, 43, 122, 150
Budizm 17, 154
burjuva 13, 14, 79, 87, 91, 96
C-Ç
Cabiri 154
cami 12
Carl Schmitt 11
cehennem 19
Cemaat-Ak Parti kavgası 34
Cemaat-ı İslami 14
Cemel 21, 43, 108, 122, 138
cemevi 12, 38, 158
CHP 37, 38, 63, 71, 81, 92, 93
cihat 18, 22, 24, 43, 74, 75, 108
cizye 12, 126
Cliffort Geertz 59
coğrafya 70, 163
Cornaro 103
Cumhuriyet 76, 93
çağdaş 95 ~ sekülerler 88 ~ -lık 92
Çakal Carlos 46
Çeçenistan 41, 46, 121
Çin 26, 149
çözüm süreci 52, 131

D

DAİŞ 24, 41, 43, 103, 109

daru'l-harp 13, 22, 72, 79
 daru'l-İslam 72, 79
 değer biçme 60
 demokrasi 37, 79, 82, 88, 107, 120
 demokratik vatandaşlık 39
 denenme 7
 derin teoloji 159
 Descartes 73
 despot 111 ~ -izm 15 ~ -luk 112
 devlet 8, 13, 33, 34, 69, 147 ~ aklı
 131 ~ ricali 77
 dış politika 8
 din 34 ~ kardeşliği 63, 93 ~ savaş-
 ları 121 ~ -dar 95 ~ -dar
 nesil 132 ~ -darlar 82 ~
 -darlaştırmak 88 ~ -darlık
 32, 34 ~ dinî cemaatler 33
 ~ dinî özgürlükler 92 ~ dinî
 yorum farklılığı 26
 direniş teolojisi 134
 Diyanet 67, 94
 dogmatizm 9, 15, 82
 doğal gaz 24, 149
 Doğu despotizmi 47, 117
 domuz 101
 dost-düşman 11, 12
 DP 37, 92
 düşman 15, 25 ~ -lık 22, 51, 65

E
 Ebu Hanife 13
 Eğitim Bakanlığı 66
 eğitim politikası 95
 Ehl-i Sünnet 142
 ekonomi 11
 el-Fetih 41
 el-Kaide 21, 41, 109, 121, 150
 Elysee Sarayı 118
 Emevi/ler 12, 23, 72, 73, 74, 112,
 133
 endişeli modernler 81
 Engels 49
 Erbakan 32
 Erich Fromm 98
 Esad 120, 149
 estetik 11

eş-Şebab 21, 41, 43, 122, 150
 Eş'arilik 22, 122 ~ -ğin Allah tasav-
 vuru 73, 79
 eşit 92 ~ vatandaşlık 63 ~ -lik 15,
 37, 45, 52, 136
 etnik-dinî kimlik 83
 etnik-dinî-mezhebî çatışmalar 37
 etnik-mezhepsel asimilasyon 25
 etnisite 11, 12, 15, 37, 90, 92, 95,
 116

F

Farabi 158
 Fazlurrahman 154
 fetih 22, 75
 fetva 79
 Feurbach 167
 Ficar 43
 fidye 19
 Filistin 25, 41, 46, 121, 150
 Firavun 38
 fitne 13
 FKÖ 41
 Fransa 41, 115
 Fransız Devrimi 79
 Freud 60
 Führer 91, 98

G

Gandhi 17
 ganimet 22, 76
 Gannuşı 164
 gavur/lar 65, 71, 79, 96, 127
 gayrimüslim 65 ~ -lik 12
 Gazzali 73, 157
 Gazze 74
 Günah keçisi 97, 105
 Güneydoğu 89

H

Habil 17
 hac 27, 28, 29
 Hacı Bektaş-ı Veli 31, 154, 158
 hadaret 133
 hakikat 18, 161
 hakkaniyet 15, 112
 halife 75, 118 ~ -lik 133

- Halit Meşal 69
 Hamas 43, 121, 150
 Hanefi 22 ~ -lik 73, 122
 haram aylar 13
 Hariciler 21
 Haşhaşiler 21
 HDP 39, 61, 63, 69, 71, 89, 137, 146
 Hermetik gelenek 154
 heva 47, 161
 Hristiyan 34 ~ -lık 22, 91, 121, 168
 hırsızlık 78
 hidayet 13
 hikmet-i hükûmet 74, 76
 hilafet 47
 Hindistan 74
 Hinduizm 17
 Hizbullah 20, 43, 129
 hizbuşşeytan 23
 hoşgörü 31
 Hudeybiye 22
 Hugo Chavez 150
 hukuk 45 ~ devleti 79, 88, 89, 113
 ~ -i eşitlik 39
 humanist 154
 Humeyni 17
 hümanizm 65
 Hz. Âdem 101, 161
 Hz. Davud 156, 158
 Hz. Ebubekir 39, 75
 Hz. İbrahim 18, 27
 Hz. İsa 17, 28, 69, 168
 Hz. Muhammed 12, 19, 23, 27, 39, 53, 74, 88, 95, 113, 125
 Hz. Ömer 74, 75, 82
 Hz. Yusuf 38

I-İ
 ırk 64
 ırkçılık 8, 65
 Irak 25, 74, 84, 164
 ibadet 28
 İbn Arabi 155, 168
 İbn Haldun 70, 72, 75, 133, 157, 163
 İbn Sina 169
 İbn Teymiyye 153, 154
 İbrahimi monoteist din 149
 icma 82, 117, 118, 143
 içgüdü 112, 118
 içtihat 75, 117, 118, 143
 İhvan-ı Müslimin 14, 127
 İkinci Dünya Savaşı 115, 121
 ilahî ~ aşk 155 ~ şiddet 18, 24, 108
 İmam Maturidi 13
 İmam Rabbani 154
 iman kardeşliği 12
 inanç-din-mezhep kardeşliği 70
 İngiltere 24, 74
 İnönü 115
 insan hakları 45, 79
 insani şiddet 18
 insanlık 65, 156
 intihar saldırısı 41, 42
 İran 74, 121, 150 ~ Devrimi 17
 İsfahani 125
 İslam 34 ~ Devleti 127 ~ dünyası
 69 ~ kardeşliği 82 ~ 'ı yay-
 ma 22 ~ 'ın radikalleşmesi
 43 ~ -cı 14, 31, 69, 70, 141
 ~ -cılık 31, 65, 70 ~ -ofobi
 42
 İsrail 17, 24, 41, 74
 İstiklal Marşı 92
 istişare 117, 119
 işgal 25
 IŞİD 21, 122, 127, 150
 işkence 13
 itikaf 27
 İttihat ve Terakki 91, 128
 iyilik 51, 149
 İzutsu 154

K
 Ka'b b. Eşraf 21
 Kâbe 21, 27, 28
 kabile 76 ~ asabiyeti 22 ~ -cılık
 118
 Kaddafi 47, 112
 Kadirilik 158
 kâfir 12

- Kant 73
 kapitalizm 7, 26, 31, 36, 98
 kardeşlik 8, 136
 kartal 17
 Kerbela 22, 43, 108, 122, 138
 kısas 17
 kıtal 18, 43
 kıyamet 19
 Kilisenin despotizmi 14
 kimlik siyaseti 63
 konformizm 133
 kötülük 18, 161
 Kremlin 118
 Kuçuradi 60
 Kur'an'da şiddet 18
 Kur'an'ın tarihselliği 154, 157
 Kureyş 39, 74 ~ -çilik 118
 kurtulmuşluk 34
 kurumsal akıl 117
 kutsal savaş 108
 Kuveyt 121
 Kuzey Afrika 23, 41, 74
 küfür 18
 külliye 118
 kültürel ~ devrim 63, 93, 108 ~
 mağduriyet 165
 küp yapı 28
 küresel eşitsizlik 46
 Kürt ~ ulusu 94 ~ -çülük 65 ~ -ler
 58, 63, 81, 87, 93, 146, 163
- L**
 laiklik 8, 9, 14, 39, 82, 91, 163
 Lenin 49
 liberalizm 14
 Libya 25
 lider 48 ~ karizması 93
 Ludwig V. Mises 28
 lübb 60
- M**
 Machiavelli 108, 158
 Makasidu'ş-şeria 82
 Malikilik 122
 Mandela 17
 Manhattan 27
 Marksist 109 ~ teori 24
 Maturidilik 73, 79, 122
 Maveranunnehir 73
 Medine 12, 27 ~ Anayasası 53, 65,
 95 ~ Sözleşmesi 39, 71, 88
 Mekke 19, 27
 Mescid-i Haram 27
 Mesnevi 153, 155 ~ okumaları 158
 ~ -lik 158
 meşveret 74
 metafizik 75
 Mevlana 31, 137, 153, 156, 157,
 168 ~ perestisi 153
 mezhebi düşmanlık 25
 mezhepçilik 164
 MHP 63, 69, 70, 81, 89, 137
 Mısır 14, 26
 millet 12, 34, 37, 63, 93, 94, 134 ~
 olma şuuru 63
 millî birlik 63
 Millî Eğitim 85
 Millî Görüş 14, 31, 35, 63, 92, 93,
 141
 Millî Görüş gömleği 32
 millîlik 63, 71
 milliyetçilik 8, 12, 14, 52, 65,
 69, 83, 87
 mirî malı 77
 mistik 81 ~ mistisizm 17
 misyon 22 ~ misyonerlik 22
 mobil vatan 71
 modern ulus-devletler 24
 modernite 107
 MSP 92
 Muaviye 74, 108, 142, 158
 muhafazakâr 37, 39, 49, 81, 88 ~
 -lık 34, 137
 Muhammed Mursi 69
 mukatele 145
 Mutezile 22, 73, 79, 122, 142
 mülk 133 ~ mülkiyet 75
 müminler topluluğu 12
 mürtedin öldürülmesi 22
 Müslümanlara zulmetmeyen kâ-
 fîrler 23
 Müslümanların domuz algısı 102
 Müslümanofobi 42

müşrikler 126

Mütevekkil 73

N

Nakşilik 158, 168

namaz 28

nankörlük 11

New York 27

Nietzsche 43, 45, 58, 74, 103

nihilizm 8, 21

Nizamiye Medreseleri 73

Nurcular 92

Nurettin Topçu 28, 29

O-Ö

Oliver Roy 43

One Minute 45

Orta Doğu 37, 43, 84

ortak akıl 116, 117

Osmanlı 23, 37, 42, 45, 76, 77, 89,
91, 121, 157, 158, 169

Ömer Muhtar 17

öteki 11, 15, 34, 64, 65, 129

ötekileştirme 66

öz yönetim 136

özerk 15 ~ yönetim 61, 163 ~ -lik
92

P

Pakistan 14, 26

Paralel Yapı 71

parti 33 ~ -lilik 133

petrol 24, 149

peygamber 117 ~ -lik tarihi 18

PKK 24, 39, 51, 52, 63, 69, 71,
103, 131, 146

Platon 158

postmodern 74

Protestan 143 ~ -lik 121

Putin 120

R

Radikal İslam 164

Raşit Gannuşı 69

resmî dil 145

rey 73

Richard Kearney 97

Ridde savaşları 22

Rousseau 163

ruh 149

Rusya 26, 41, 42, 70, 74, 149

S-Ş

Sad b. Muaz 21

sadaka ekonomisi 34

Saddam 47, 112

sağ 59

saldırganlık 13

saltanat 47

Saussure 96

sav-atış 147

sav-atışması 145

savaş 20, 159 ~ durumu 13 ~ ma
145

seçilmişlik 34

seküler 82,95 ~ Kürtler 69 ~ şid-
det 24 ~ Türkler 69 ~ -izm
36, 65 ~ -lik 63

selam 22

Selçuklu 23

Selefiler 142,158 ~ Selefilik 27,
122 ~ Selefiyye 154

sema 159

sembolizm 133

Semud 18

sessiz devrim 32

sezgi 167

Sıffin 22, 43, 108, 122, 138

siyaset 11, 99

sol 59

Somali 41

Sovyetler Birliği 41, 91

statik din 60

Suriye 41, 70, 74, 84, 149, 150,
151, 164

Sünnetullah 73

Sünni 63, 70, 89 ~ İslam 17 ~ Tür-
kiyeliler 37 ~ Alevi ayrışma-
sı 38 ~ -ler 32, 84, 163 ~
-lik 73, 81, 84, 92, 94

sürekli savaş hali 22

sürgün cezası 20

Şafii 22 ~ Şafiilik 122

Şeb-i arus 153, 158
 şahadet 21
 şariat 15, 91
 Şeyh Galip 77, 168
 Şeyh Şamil 17
 şeytanlık 161
 şiddet 20, 21, 24, 159 ~ izni 24
 Şii 129 ~ -lik 121
 şirk-küfür 13
 şûra 15, 39, 47, 79, 82, 117, 119

T
 tağutlaşmış siyasal-ekonomik güç merkezleri 74
 taklit 91
 Taliban 21, 41, 43, 109, 121, 150
 Taoizm 154
 tarih zindanı 60
 tasavvuf 17 ~ erenleri 31
 tavaf 27
 tebliğ 22
 tek millet 96
 tekfir 22, 62 ~ ideolojisi 164
 tenzih 74
 teokrasi 7, 8, 126
 terör 46, 151
 tevhit 27
 Tevrat 18
 The Cemaat 33, 69, 81, 88, 122, 131, 137
 toplum ~ sözleşmesi 12, 39, 47, 52, 63, 93, 95, 112 ~ -sal birlik 63, 65 ~ -sal vicdan 60
 totalitarizm 9
 Tunus 164
 Turgut Özal politikaları 31
 Türk 37, 94 ~ milleti 91 ~ ulusu 94, 163 ~ -Kürt ayrışması 38 ~ -çe 91, 92 ~ -çü-Batıcı 91 ~ -çülük 65 ~ -leştirme 81
 Türkistan 73
 Türkiye 25, 46 ~ -lilik 96, 163

U-Ü
 ulema 113, 122
 ulema-i rüsum 79
 ulus 12, 93 ~ -devlet 7, 8, 51, 52, 65, 81, 83, 87, 91, 126, 128, 134, 136, 145
 ülke 69

V
 vahdet-aşk 156
 vahdet-i şuhud 154
 vahdet-i vücud 154, 155, 157, 167, 168
 vakıf 77
 vatan 70, 71, 82 ~ hainliği 70, 71 ~ severlik 83
 vatandaş 15, 37, 69, 87, 91 ~ -lık 12, 39, 70, 82, 94, 136
 veliyullah 11
 vicdan 46, 60, 66, 112, 149
 Volter 73

W
 White Hous 118

Y
 Yahudiler 21, 34, 126
 Yahudilik 17, 122
 Yeni Osmanlı 134
 Yeni Platonculuk 154
 Yeni Türkiye 93
 yirmi sekiz 28 Şubat 88
 yönetim 15
 Yunus Emre 31, 168
 yurt/ev 70
 yurttaşlık 65

Z
 zahir-batın 167
 zalimler 15
 Zebur 156
 zekat 39, 75, 78
 zıllullahi filard 75
 zimmilik 12, 15, 23, 65, 72, 126
 zorbahk 24
 zulüm 7, 11, 13, 70, 161

İlhami GÜLER

Evrensel Ümmetçiliğe Doğru

İslami açıdan, siyaset yaparken Tanrı'ya, Kur'an'a ve Hz. Muhammed'e açıktan, aleni atıf yapmak, bunların "adına" konuşmak/davranmak din istismarı, dogmatizm, totalitarizm ve bunların akabinde "iç-savaş" çıkarma potansiyeli taşıdığı için (tarihsel olarak bunun Hristiyanlıkta ve İslam'da epeyce örneği mevcuttur) doğru değildir. Batı'da "laiklik" çözümü bundan doğmuştur. İslam'ın (veya başka bir dinin) değerlerine inanabilirsin; onları ayakta tutmaya çalışabilirsin; ama, onlar "adına" konuşmaya, mücadeleye, münakaşaya girilmemeli; çünkü, oradan çıkış yok. Bizim önerdiğimiz "Evrensel İslami Ümmetçilik", bütün bu handikapları aşma teşebbüsüdür.

